

מאזרזת הישבת

עם "מאזרזת הפרשה"
מבית "המכון התורני"
עמודים: 13-32

שע"י המכון התורני ירושלים

קרח - תשפ"ג | גליון סח | עורך ראשי: הרב נעם יעקובי שליט"א

לתרומות (עבור הדפסה והפצת העלון) והנצחות
ניתן לפנות ל- 0546371585
ולהערות והארות: yoelf@asiatec.co.il

השפעתה הרעה של המחלוקת

הרב נ. י.

שמעו את האדמה מספרת להם מה ארע לקרח ועדתו, הם ראוי באופן מוחשי כיצד מדת הדין פועלת ומענישה את כל מי שמתערב במחלוקת. הם קבלו 'שיעור ומוסר' עצום בגנות המחלוקת, ומיד ברחו משם כל עוד נשמתם בם. הם לא רצו כל שייכות למחלוקת - "כִּי אָמְרוּ פֶּן תִּבְלַעְנוּ הָאָרֶץ" (שם).

מה היינו מצפים מהם כשיראו למחרת את משה רבנו? הדעת נותנת שכולם יבואו אליו ויבקשו ממנו סליחה ומחילה על שלא התנגדו בנחרצות לקרח ועדתו, הרי הם ראו עד כמה קשה היא המחלוקת ועד כמה חמור עונשה.

ומה קרה בפועל? "וַיִּלְנוּ כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמַּחֲרַת עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן לֵאמֹר אַתֶּם הִמַּתֶּם אֶת עַם ה'?" (י"ג, י). במקום לבקש את סליחתו של משה הם עוד באים ומעיזים להתלונן עליו ולהטיח בו שהוא אחראי למותם של בעלי המחלוקת, ועוד הם מכנים את בעלי המחלוקת הללו 'עם ה'!' איך יתכן כדבר הזה, הרי גם אתמול קבלתם שיעור מוסר נורא בגנות המחלוקת, ראייתם את ענשם הקשה של בעלי המחלוקת, ובין לילה אתם מכנים אותם 'עם ה'!'?

אומר רבי אליהו דושינצר זצ"ל, צאו וראו עד כמה רב ועצום כח ההשפעה הרעה של המחלוקת. הם ראו נסים ונפלאות שהמחישו להם את עונשם של בעלי המחלוקת, האדמה פצתה את פיה וסיפרה להם כיצד הם מתיסרים בגיהנם, הם ראו שלא נשאר זכר מכל בעלי המחלוקת ומרכושם, הכל נבלע באדמה. אבל כשיש מחלוקת אי אפשר שלא להיות מושפע ממנה לרעה. היא מוטבעת בנשמתו של כל מי שנמצא בסביבה. גם לאחר שראו עד כמה קשה היא המחלוקת, אֲדִי הרעל של המחלוקת עדיין משפיעים עליהם, הם מוחקים ממוחם ומליבם את כל מה שראו אתמול ושוב הם נמשכים אחר המחלוקת, עד שהם מסוגלים לקרא לבעלי המחלוקת 'עם ה'.' זהו לימוד נורא עד כמה יש להתרחק מן המחלוקת, כי כל מי שישהה בסביבתה - יושפע ממנה והיא תפגע בו לרעה. (מתוך ספר "שש באמרתך")

"וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה' וּפְצָתָה הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וּבִלְעָה אֹתָם" (במדבר טז, ל).

קרח ועדתו, מאתים וחמשים ראשי סנהדראות, לבו את אש המחלוקת והמרידו את ישראל כנגד משה רבנו איש האלקים.

אמר להם משה רבנו, איך תדעו שאיני פועל מדעת עצמי, אלא מכחה של שליחות אלקית! זה יהיה לכם לאות ולסימן: אם בעלי המחלוקת ימותו במיתה רגילה, הרי זה סימן שלא ה' שלחני. אבל - "וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא ה' וּפְצָתָה הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וּבִעֲלָה אֹתָם" - זהו אות וסימן שהם פגעו בקב"ה אשר אני פועל מכח ציווי.

מהי אותה בריאה חדשה שיברא ה'? אומר ה"תוספות יום טוב" במסכת אבות (ה, י): זהו "פי הארץ", אחד מעשרה דברים שנבראו בערב שבת בין השמשות.

מהו "פי הארץ"?

היו שם ניסים גלויים, נס בתוך נס. האדמה הורידה אליה את כל עדת קרח, קלטה אל תוכה כל אחד מהם ומשכה אותו אל האדמה מן המקום שבו הוא נמצא. לא רק עדת קרח נבלעו באדמה, אלא גם בתיהם וכל רכושם. לא כל רכושם נמצא במקום אחד, היו חפצים שהיו מפוזרים בבתים של אחרים. אף הם נשאבו ממקום המצאם והתגלגלו אל עמקי האדמה, שאליה נבלעו קרח ועדתו.

נאמר "ופצתה האדמה את פיה". לא 'פתחה' אלא פצתה' לשון דבור. ה' עשה נס והאדמה פצתה את פיה והחלה להשמיע קול ולספר לעם ישראל מה קורה לקרח ועדתו, איך הם נבלעים בתוכה, איך הם נכנסים לגיהנם ונופלים ויורדים עד למדור השישי בשאול.

אומר ה"תוספות יום טוב": בדרך כלל, כשיש ארוע מיוחד. הבריות מתקבצים סביבו בסקרנות, לראות מקרוב את התרחשות. והנה במקרה של קרח ועדתו שנבלעו באדמה, ארע בדיוק להפך: "וְכָל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם נָסוּ לְקִלְמִים" (פסוק לד). במקום להתקרב אל המקום ולצפות בו בסקרנות, הם נסו על נפשם. מדוע? כי הם

בביאור טענתו ומחלוקתו של קרח מאת א.פ. בתחילת הפרשה נאמר: ויקהלו על משה ועל אהרן ויאמרו אלהם רב לכם כי כל העדה כלם קדשים ומדוע תתנשאו על קהל ה'. מפרש רש"י: ומדוע תתנשאו - אם לקחת אתה מלכות לא היה לך לברר לאחיך כהונה וכו'. ויש לעיין בלשון רש"י שפתח בלשון לקיחה (אם "לקחת"), וסיים בלשון ברירה (לא היה לך "לברר"), דלכאורה יכל לנקוט שניהם בלשון אחד "אם לקחת אתה מלכות לא היה לך "ליתן" לאחיך כהונה, דלקיחה ונתינה עניינם אחד. או שיכל לומר: אם בררת לך מלכות לא היה לך לברר לאחיך כהונה. ושינוי הלשון אומר דרשני.

ויש לומר, דיש חילוק בין מלכות לכהונה, שבמלכות ונשיאות אם בן המלך או הנשיא אינם ראויים אינם יורשים את כתר המלכות והנשיאות, ורק אם הם ראויים לכך למלא את מקום אבותם הרי שהם קודמים לכל אדם. ולכן יצדק במ לשון "לקיחה", כי מי שרוצה לזכות בהם צריך ליקחנו ולקנותו במידות טובות ובמעשים טובים. מה שאין כן הכהונה, לעולם היא הולכת ומתגלגלת מאב לבן ואפילו אין הבן ראוי, דכיון שנברר האב לכהונה שוב היא לא תזוז מזרעו לעולם, ולכן גבי כהונה נקט רש"י הלשון לא היה לך "לברר" לאחיך כהונה.

אבל קרח לא רצה לחלק בין אלו המעלות החלוקות בין כהונה למלכות, ואמר למשה אם "לקחת" אתה מלכות, דהיינו בלקיחה כזו שאם בניך אחריך לא יהיו ראויים לה לא יהיו מוחזקים בה (וכפי שאכן כך היה שבני משה לא

שימשו אחריו), לא היה לך "לברר" לאחיך כהונה, דהיינו שגם בניו ובניו בניו עד סוף כל הדורות יהיו כהנים בין ראויים ובין אינם ראויים. והטעם שלא רצה קרח לחלק ביניהם יובן על פי מאי דאיתא בירושלמי פרק ה' דברכות הלכה ה' דשמואל סבר דהמשתמש בכהנים מעל, ויליף לה מכלי הקדש, שהכלים קדש והכהונה קדש מה המשתמש בכלים מעל אף המשתמש בכהנים מעל. אמנם אין הלכה זו מוסכמת ופליגי הפוסקים אם הלכה בזה כשמואל או לא (עיין אורח חיים סימן קכ"ח סעיף מ"ה ובט"ו שם סעיף קטן ל"ט). וכתב בכבוד חכמים (בביאורו לירושלמי) דטעם המחלוקת היא, דמאן דסבר דמעל ואין הכהן יכול למחול על כבודו היינו משום דמעיקרא הוברר שבט לוי לקדושת כהונה ולחלקו של מקום, ומאן דסבר דאינו מעל ויכול הכהן למחול היינו משום דסבר דלא נכנסו שבט לוי לקדושת כהונה אלא מחמת שנפסלו הבכורות בחטא העגל בעוד שהלויים לא חטאו, ולכן אין קדושתם חמורה כל כך ויכולים למחול. והנה חז"ל במסכת יומא (כ, ב) אמרו, למה נענש שאול מפני שמחל על כבודו. וקשה, הרי היה מלך ובמלך כולי עלמא מודו שאין יכול למחול על כבודו ואין כבודו מחול, ואין שאול שהיה כל כך חכם טעה בזה ועשה נגד הדין? ויש לומר, דסבר שדין זה לא נאמר אלא במלכים הבאים מיהודה או משבט יהודה שמתחילה הוברר אותו השבט לקדושת כתר מלכות, והקב"ה חלק לאותו שבט מכבודו המקודש, ומשום הכי אינו יכול למחול על כבודו שזה בעצם כביכול מחילה על כבוד שמים, אבל מלכות שאול שלא היה משבט יהודה לא היה כל כך חמור בעיניו, ובוה

טעה שהואיל וסוף סוף בחר בו הקב"ה למלוכה אע"פ שלא היה זה אלא מפני תרעומתן של ישראל, מכל מקום היה לו דין מלך גמור ולא לאפשר למחול על כבודו, ולקיים שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך. נמציינו למדים, שיש סברא שהמלכות אם היא איננה משבט יהודה אינה חמורה כל כך כנגד מלכות הבאה מיהודה שחומרתה גדולה ואינה ניתנת למחילה, וכן נפקא מינה נוספת, שהמשכת המלכות לדורות עולם היא רק במלכות משבט יהודה דכתיב ביה (תהלים פט, לו) זרעו לעולם יהיה, בין ראויים לה ובין אינם ראויים.

ומעתה נחזור לדברי קרח שאמר אם לקחת אתה מלכות, דהיינו בלקיחה ולא בכרירה משום שהרי אינך משבט יהודה, ובניך אחריך אם לא יהיו ראויים לא יזכו בה ולא יירשו גדולתך, לא היה לך לברור לאהרן אחיך את הכהונה במשמעות שלעולם בניו ובניו בניו עד סוף כל הדורות יהיו כהנים בין יזכו לכהן ובין אם לא, משום ששבט לוי נבחר מתחילתו לקדושת הכהונה. ובוה סבר קרח לשיטתו, שהרי עיקר מחלוקתו נבעה מכך שמשא רבינו גילח את כל שערו והניפו ככל שאר אחיו הלויים, והצורך לגילוח והכפרה היו לפי שבאו כפרה על הבכורות כפי שפירש ר"י בתחילת פרשת בעלזתך על הפסוק והעבירו תער על כל בשרם, בשם רבי משה הדרשן. (ועיין סנהדרין דף קי ע"א שאשתו של קרח הסיתתו מחמת הגילוח, וכן איתא במדרש במדבר רבה פרשה יח אות ג, וכן פירש הרע"ב על המשנה בתחילת מסכת אבות אל תרבה שיהא עם האשה, עיין שם). ולפי זה שקדושת שבט לוי באה רק בשביל כפרת הבכורות ואינה חמורה וקדושה כל כך

להיותה ירושה לעולם ולעולמי עולמים ללא הפסק, ולכן אמר למה: אם לקחת לך הכהונה באופן שאינו עובר לזרעך בכל מצב ובכל ענין, לא היה לך "לברור" לאחיך כהונה, שהרי אף הוא לא התקדש ונעשה כהן, וכן שבט לוי נעשו לויים, רק מחמת כפרת הבכורות ושוב אינה קדושה עולמית.

ובזה יובן מדרש תמוה הובא בספר זרע בירך חלק ב על פרשה זו, ויוצא פרח רמז לפרחי כהונה בני אהרן, ויצץ ציץ זה אהרן וכו'. והקושיא מבוארת מאיליה למה הקדים את בני אהרן לאביהם. אלא לפי שמחלוקתו של קרח לא היתה אלא מחמת "שנברר" אהרן לקדושת עולם, דהיינו שאף בניו אחריו יהיו כהנים כמותו, ומשום הכי מצא קרח מקום לומר למה שבדה זאת מליבו ואין זו דעת הקב"ה, לכך כשרצה הקב"ה להוכיח לדורות עולם שמשא עשה הכל על פי ציוויו ולא בדה מליבו מאומה, הקדים רמז בני אהרן לרמז אהרן.

ובזה גם יובן מה שראינו שתיכף אחר מיתת קרח צוה הקב"ה שהמחנות שלהם יהיו ציפוי למזבח, כי הקריבו לפני ה' ויקדשו וגו', וצריך טעם למה עשה הקב"ה האות דוקא במחנות ודוקא במזבח, וגם למה דוקא בפורענות זו רצה הקב"ה לעשות אות יותר משאר תרעומות? אלא ודאי כדי לרמוז להם שהכהונה היא כמו הכלים וכמו שהכלים קדש ויש בהם מעילה, אף הכהנים קדש ויש בהם מעילה, וזה אות כי נבחרו מתחילה אף ללא חטא העגל, והמחנות שהם הכלים יהיו ציפוי למזבח להעיד על הכהן העובד במזבח שקדושתו קדושת עולם.

(מעובד מתוך ספר "זרע שמשון")

זכרון לצדיקים

מאת חזקי ויזל

כ"ד סיון התרפ"ז: הגאון החסיד רבי מסעוד הכהן אלחדאד זצוק"ל מגדולי חכמי המערב בירושלים

רבי מסעוד הכהן אלחדאד זצ"ל, עלה בצעירותו ממרוקו לירושלים. בלויית אביו רבי דוד זצ"ל שהיה תלמיד חכם חשוב, ולימים מהרבנים הבולטים בקרב העדה המערבית בירושלים. לאחר שהשתלם רבי מסעוד בישיבותיה של ירושלים, בתורת הנגלה ומלא כרסו בש"ס ופוסקים. התמסר כל כולו לתורת הנסתר, והסתופף בצלם של גדולי המקובלים בישיבת "ק"ק חסידים בית"אל". בשנת תרס"ג נתמנה רבי מסעוד, לראש הישיבה וקיבל את התואר "הרב החסיד" שהוא התואר הניתן לראש ישיבת המקובלים "ק"ק חסידים בית"אל". במשך עשרים וארבע שנים (תרס"ג

- תרפ"ז, 1903-1927) שימש בה כראש הישיבה. ושמך נודע לשם ולתפארת בשל גדולתו חסידותו וקדושתו שהיה להפליא, ונודע לאיש אלהים קדוש. בשנות חייו האחרונות סבל יסורים רבים, כי ניטלה ממנו היכולת להלוך ברגליו, ומעריציו הרבים נשאוהו על כתפותיהם אל בית התפלה הנ"ל בימי מועד ושבת. תקופה ארוכה היה מוטל על ערש דוי, והיה נושא את גורלו בדומיה. שנים רבות נחשב לזקן המקובלים. הוא האריך ימים, ובשנת ק"ז לחייו נתבש"מ בעש"ק כ"ד סיון תרפ"ז. מחיבוריו: "כח מעשיו הגיד לעמו", דרושים לשבתות ולמועדים (ירושלים

תרס"ו). "בן יכבד אב" חידושים על התורה וש"ס (ירושלים תרס"ו). "שמחת כהן" שו"ת על הקבלה. ערכוהו וסדרוהו לדפוס הגאונים והמקובלים טובים השנים, רבי שלום הדאיה ובנו רבי עובדיה הדאיה זצוק"ל. (נדפס ירושלים תרפ"א). רבים הם הסיפורים והנפלאות, שנרקמו סביב קדושתו של רבינו מסעוד הכהן זצ"ל. שמו נודע ונתפרסם כמלומד בניסים, אשר דבריו הקדושים ותפילותיו, היו נשמעים בשמים. רבים היו המשכימים לפתחו ומתדפקים על דלתותיו, כדי לבקש ממנו ברכה וישועה לסבלם ולמצוקתם. רבים נושעו על ידי תפילותיו, והיו מספרים על הנסים ועל הנפלאות

שנעשה להם על ידי ברכותיו של צדיק. כאן המקום להעלות שתי מעשיות, הממחישים את כח קדושתו של רבינו מסעוד זצ"ל, ואינן אלא שתי טיפות בודדות, מתוך ים גדול של מעשים מופלאים שנעשו על ידו, בכח תפילותיו וצדקתו.

המספר הינו איש אמונים. רבי משה דוד חדאד בן הרה"ג נסים זצ"ל מעיר נאבל שבטוניסיה, שהיה מקורב וידוע אצל כל גדולי הדור, ואף הכיר את רבינו מקרוב, והיה ממעריציו, (ישנו שו"ת ממנו בספר "שכיל עבדי" להגר"ע הדאיה זצ"ל). הר"ר משה חדאד הנז' מספר כי בעת לידתה של אשתו מרת אסתר, בשנת תרנ"א. "היה מתארח בביתם ידיד נפשי רבין חסידא הרה"ג המקובל האלהי המפורסם בפלאיו לשם ולתהילה, כמהר"ר מסעוד הכהן חדאד זצוק"ל, ראש עדת בית אל קהל חסידים בעיה"ק ירושת"ו, שבא בכבודו בתור שד"ר לטובת עדתו הקדושה, ואז הוא עשה לה זבד הבת ונתן לה שם אסתר, וברכת צדיק נתקיימה בה, כי חננה היוצר חכמה בינה ודעת ושכל טוב ויראת ה' היא אוצרה...".

הוא מוסיף ומספר, דברים שהוא עצמו היה עד להם:

הרמה"ח דצ"ל (ר"ת הרב מסעוד הכהן חדאד) בשנת התרס"ב בא לעירינו בתור שד"ר "בית אל" פעם שנית. ועד ראייה אנכי שנעשה על ידו עובדה פלאית. והיא: בזמן ההוא היה מושל ישמעאלי שמו אצדק ג'נב שונא ליהודים בעירנו. והיה מתנגד לגביר אחד, שמו שלמה פארנתי. ובשבוע ההיא ממש, היה רודף אחרי בניו, לתופשם ולתתם בבית הסוהר, והם בורחים ממנו. ותביעתו עליהם, על כי הם אומרים שיש להם בידם הרשאות ממשלת צרפת שהם נתינים לה, והוא מכחיש אותם. כשיצא הרב הנז' לקחת נדבתו מגבירי עדתנו והלכנו יחד עמו, כשבאנו לגביר הנז' אחר שקבלנו בכבוד גדול. אמר לו, סלח נא אדוני הרב, אני שמעתי על הוד כבודו שהוא בעל פלאות וכמה נסים נעשו על ידו. הנני מחלה את פני קדשו, למלא את בקשתי, ולבקש רחמים מאל צור עולמים, שיעקור מעירנו את המושל שלנו. וספר לו את העובדה הנז'.

אחרי התבוננות הרב היטב בדבריו. אז השיבו: יהיה לבו בטוח בהשי"ת, כי אחרי שלושה ימים יתקור המושל הזה מהעיר. וכן היה ביום ג' ממש, המושל, קבל טלגרם מאת הממשלה לצאת מהעיר. וכל העם מקצה המה ראו כן תמהו על הנס הגדול שנעשה ע"י הרב. והגביר הנז' בא לפני הרב, והיה מחבק ומנשק לו את ידיו ורגליו, והעניקו במתנה גדולה. ונדר על עצמו להתנדב נדבה שנתית לעדת בית אל לכל נפש מב"ב סך מה, והתמיד לתת את נדבתו הנז' עד יום מותו ובניו אחרי.

ועוד שמעתי מפי מגידי אמת רבות מפלאיו. אך אספר פה ב' מעשים מפלאיים, ששמעתי מפי ידי"ן הדה"ג הראב"ד כמהר"ר ציון ביתאן הרב הראשי לטריפולי נר"ו שנעשו לפניו.

א'. המנהג היה בטרפולי, בעת שהשד"ר רוצה לנסוע לכפרים, לא יסע יחידי, כי אם שולחים עמו החכם הנכבד של העיר, ללוותו בשליחותו לשם. ובבוא הרמה"ח ז"ל בשליחותו, בהיות שהוא איש קדוש בעיני העם. בחרו לשלוח עמו, רב נכבד הרצ"ב הנז'. כשנסעו יחד לכפר מרצתה. והם באמצע הדרך, והעגלון לפתע פתאום צעק ואמר: אהה אדוני הרבני, הנה אבדנו, אבדנו, עומדים אנו כעת בסכנה גדולה. ופנה להרצ"ב: הלסטים פ' וד' חבריו באים לקראתנו מזוינים, ואלו ידועים ומפורסמים שאין מידם מציל. אז הרצ"ב חרד חרדה גדולה. ופנה להרב וגעה בבכיה. ואמר לו, אדוני הרב לא שמעת מה אומר העגלון, שאנו עומדים בסכנת דרכים ועת צרה גדולה היא לנו. השיב הרב לו, מה יש, מה יש? השיב הרצ"ב, הנה לסטים מזוינים לפנינו להרגנו. אז הרב שתק ושם ידיו על עיניו שלושה רגעים, ואח"כ הסב פניו לעגלון ואמר לו, אל תירא ואל תחת, לך לשלום. ושום אדם לא יראה אותנו, ולא יוכלו ליגע בנו, ולא יעשו לנו שום דבר. העגלון הלך לדרכו הוא ירא ומפחד. והלסטים קרבו לעגלה והיא הולכת. ועברו לדרכיהם ולא פנו להם כלל ועיקר. וכשעברו את הדרך המסוכן. העגלון העמיד את העגלה וירד, ונפל

לפני רגלי הרב, והיה מנשק את עפר מנעלו ואומר, ברוך אלהי ישראל שהצילנו מכל רע ועל ידי ר"מ, וברוך אתה לאלהיך שהוא מקבל ברצון בקשתך ותפלתך, ברוך פודה ומציל. בהגיעם לעיר הנז', העגלון לא רצה לקבל מהרב בשום אופן שכרו. עד שנתכעס עליו הרב, אז לקח בצער גדול. ובהגיעם, העגלון פרסם את כל המעשה לכל יהודי העיר. ואז נתפרסם הרב לבעל הנסים.

ב. בבואם לבית בעה"ב הקבוע של שד"ר בית אל. מצאו כל בני הבית בוכים ומבכים על בנם היחיד, שהוא חולה. והרופאים אמרו נושא, ומהומה גדולה בנייהם. בהכנס הרב לבית, ושומעו בא אחרי, אז נקבצו כל בית הבעה"ב, ואביו ואמו של החולה. ונפלו לארץ לפניו, בבכי ובתחנונים שיבקש רחמים על בנם לפני ה', שיקום מחליו. אז הרב נכמרו רחמיו ואמר, הוציאו כל איש מעלי מהבית. ורחץ את ידיו, ונכנס לחדר החולה. עמד והשתקע בתפלה שהשתפכה בתוך קסם מתעלה. וכשגמר תפלתו, יצא שש ושמה. ופנה אל הבעה"ב ואמר לו, הנני מבטיחך בעזר הבורא רופא חולים, כי בנך יתרפא מחליו, וישוב לאיתנו בריא אולם, ולא יאונה לו כל רע. וכן היה, אחר איזה שעות נהפך החולה לטובה ונתעורר מחוליו ודרש מים לשתות. ונראו עליו סימני החיים. ומעט מעט הוטב מצבו בחמלת ה' עליו. וכשבאו הרופאים לבקרו, המה ראו כן תמהו. כי נפלא הדבר בעיניהם. הוריו, כמעט נשתגעו מרוב שמחה מפעולת הצדיק, אשר נתקדש שם ד' על ידו. ומב' המעשים האלו נתודע שמו ברבים לאיש קדוש בעל מעשים פלאיים, וכל בני עיר העריצוהו בכבוד גדול והעניקוהו בנדבתם כראוי לו, והצליח בשליחותו הצלחה מרובה. אם אמרתי אספרה כמה גדול כחו בקדושה ממעשיו ומפלאיו לא יכילם ספר.

הרב הנז' זכה לזקנה ולשיבה מכשורה. האריך ימים על כסא הרבנות בעדת חסידים עד מאה ושמונה שנים. נתבש"מ בעיה"ק ירושלם תו"ב, עש"ק כ"ד לחודש סיון התרפ"ז אחר חצות היום.

(מתוך "חכמי המערב בירושלים" מאת הרב שלמה דיין)

פרקים בחיי רבי מסעוד הכהן אלחדאד זצוק"ל

משיירי כנסת הגדולה

בשנים. למעלה בקודש, הם התייחסו, כפי המקובל בידינו, לענף חדיד - בתקופת ימי הבית השני. וכפי הנראה, מקום מושבה היה בעיר מראקש ואגפיה, אך הם גם התפרסו לאורך ערי החוף במרוקו מטנג'יר בצפון ועד אגאדיר בדרום. במשך הדורות הוציאו מתוכם מספר אישים, יחידים סגולה, אשר התייחדו בכח ברכותיהם שעושים פרי למעלה ואינן חוזרות ריקם עד להשגת רוה"ק וגילוי אליהו. רבנו יוסף ו' נאים, אחד החוקרים הנודעים של חכמי מרוקו לדורותיה, מצטט מאגרת בספרו הביבליוגרפי "מלכי רבנו" קיבוץ דברים בשבחו של אחד מבני משפחת "כהן אלחדאד זצוק"ל: "הרב יוסף כהן אלחדאד זצוק"ל זלה"ה המלומד בניסים ומעולם אין תפילתו חוזרת ריקם ובעת שנתבקש בישיבה של מעלה היה מדבר עם אליהו הנביא והיה קורא יגילו וישישו וישמחו בך מבקשי נפשי".

מתוכם תימר ועלה רבנו מסעוד הכהן אלחדאד זצוק"ל, חסידי קדישא ופרישא, מקובל אלקי, "כהן מיוחס מדור דור עד לעולי בבל בעליית עזרא הסופר הכהן הגדול". רבנו נולד בשנת תק"פ לערך לאביו הגדול רבנו דוד הכהן אלחדאד זצוק"ל, גאון מובהק, מורה הוראה ויושב על מדין באחת מקהילות הקודש שבמרוקו "מובחר מהמורים מפוצץ סלעים ועוקר הרים רואיו אמרו עליו זה סיני" (שמחת כהן" ח"ב, דרוש י"ב), שהיה עושה משפט וצדקה לכל עמו בעירו קרוב לכ"ה שנים" ("כח מעשיו הגיד לעמו" דרוש כ"ד). ולאמו הצדקנית מרת חנה - בתו של המקובל האלקי רבנו שלמה נחסיאס. "והוא מר זקני ושרביטו של הרב הגדול מזרע אהרן כמוה"ר יוסף הכהן זיע"א" (בהקדמה שם).

בעודו צעיר לימים עלה רבנו מסעוד הכהן אלחדאד זיע"א עם הוריו לארץ ישראל והיווה למושב לו בירושלים שבין החומות. כאן שיקע אביו ראשו ורובו בד' אמות של הלכה והעלה בקולמוסו חיבורים רבים, בנגלה ובנסתר, כאשר העיד עליו בנו רבנו בספרו "שמחת כהן" ח"ב (דרוש י"ב). בד בבד גילה מעורבות במערכות ציבוריות, להעמיד הדת על תילה. כך למשל, הוא חותם על קריאה מטעם חכמי ירושלים נגד מעשי כישוף ("אינדולוקו") ואמונות טפילות. (ראה

בספר "כנסיה לשם שמים", לרבנו מנשה סתהון, ירושלים תרל"ד).

בחדש סיון שנת התרמ"ב נסתלק רבנו דוד הכהן אלחדאד זצוק"ל לבית עולמו ויקשור עליו בנו מספד תמרורים במלאות השנה בנוכחות קהל עם רב, כאשר הוא הולך ומונה שם את שבחיו, כדברים האלה:

"הרב הדומה למלאך ה' צבאות... אשרי מי שעמלו בתורה ועושה נח"ר ליוצרו ובתורתו יהגה כל היום וכל הלילה חודש ושבת קרא, עד זיבולא בתרייתא לא פסיק גירסא מפומיה הן יראת ה' היא אוצרו... אשר נשתבח בכמה מעלות טובות, עניו, חסיד, חכם, זקן וקנה חכמה... והיה משים לילות כימים לילה כיום יאיר ללמוד וללמד... כל היום והלילה גירסא לא פסקה מפומיה" ("כח מעשיו הגיד לעמו" דרוש כ"ד).

באהלי חכמים

החל משחר ימיו שם אביו עין השגחתו עליו והתמסר

רבנו מסעוד הכהן אלחדאד זצוק"ל, אשר כיהן כראש המכוונים בישיבת "בית אל", ונודע כגאון חכמי הקבלה בדורו, היה מן השרידים האחרונים של ענקי התורה ויודעי הח"ן בקהילות ספרד - אשר מלבד מה שנודע לארי במסתרים כחד מקמאי, כפי שיעיד עליו חיבורו "שמחת כהן" שו"ת בקבלה, "בו הראה את כוחו הגדול כאחד הראשונים" כדבריו של אחד המקובלים המפורסמים בדורו, רבנו מנחם מענכין הלפרין זצוק"ל, בהסכמה. עוד הראה לדעת בחיבוריו רב כוחו גם בנגלות. כי ידיו רב לו להתהלך בשבילי המרחבים של ים התלמוד, בבלי וירושלמי, ראשונים ואחרונים. ורב חילו לאחד ולחבר שני המקצועות, הלכה ואגדה, נגלה ונסתר, אשר מפי רועה אחד ניתנו.

כגדולי הספרדים בדורות קמאי אשר כל חלקי פרד"ס התורה באו בחיבוריהם צמודין ושלובין האחת עם רעותה, כחוליה בשרשרת. גם בחיבוריו, נתמזגו אהרדי, דרש ואגדה, הלכה וקבלה, כמקשה אחת. עד שהוא מתגלה לפנינו כגאון אדיר השולט בכל אוצרות התורה ובמכמניה בלי מיצרים.

"רב גדול ועצום בנגלה ובנסתר כאשר יעידון יגידון ספריו הקדושים, שלשה ספרים נפתחים, הלא המה ס' "כח מעשיו" פרושים נחמדים, וספר "בן מכבד אב" חידושים על הש"ס וה' חומשי תורה, ואחרון חביב ס' "שמחת כהן" שו"ת ע"ד הקבלה, אשר המה יעידון יגידון גודל חכמתו ובקיאותו וחרירותו בכל מקצועות התורה"... (מדבריו של הגאון המקובל רבנו עובדיה הדאיה זצוק"ל בספר דרשותיו "ויקח עובדיהו" דרוש א' להספד). "וכבר יצאו מוניטין שלו בחיבוריו, הראשון שבקדושה הראה את כוחו בספר "כח מעשיו" ... והב' בקודש שקידשוהו שמים אחת ושתיים "שמחת כהן" שו"ת על דברי אראלים ותרשישים, רבינו האר"י החי זיע"א ותלמידו רבינו מוהר"ח ויע"א, וכמה קדושים עט"ר שר שלום ותורת חכם ומהרש"ך ... (לשונו של הגאון המקובל רבנו שלום הדאיה זצוק"ל בתוך ספרו "שמחת כהן" ח"ב, דרוש י').

גם זיו אישיותו מעוטרת היתה בשלל גוונים. איש האשכולות. גאון ומקובל, פוסק ומשיב, חסיד ועניו, איש קדוש ובעל מופת, עד שהוחזק לבעל ניצוץ רוח הקודש. "אשכול הכופר איש שהכל בו, בלול במקרא במשנה, באגדה, בקבלה, ובכל מילי דחסידותא. איש, ששימש בבית אל אחד ועשרים שנה בכהונת חרב החסיד. איש, שכיתת רגליו במדברות וביערים, במדינות ובערים, למצוא עזר לכל הני ברכי דרבנן מקיימי דת אל, בק"ק חסידים בית אל, בנטירותא יתירתא. איש, שהתפלל בו רוב ככל ימיו ושנותיו בכוונות האריז"ל עפ"י הסוד זה כשישים שנה. איש, שזכה לחבר הני ספרי דבי רב "כח מעשיו" ו"שמחת כהן" בפרד"ס התוה"ק. איש, עניו ונשוא פנים שנושאין פנים לדורו בעבורו"... (מהספדו של המקובל רבי יצחק אלפיה זצוק"ל בח"ב מספרו "קונטרס היחיילי" בית עולמים, דרוש ב', י-ם תשל"ה).

הורתו ולידתו

משפחת "כהן אלחדאד" שלשלת יוחסין מפוארת של גאונים וקדושים אשר האירו את שמי גולת מרוקו, מאות

אט אט פרסומו ברבים הולך וגדל ופקיע שמיא כגאון
עצום בנגלה ובנסתר - כאשר לו יד ושם גם בהוראה,
כאחד הגדולים. וכך פונים אליו מצפון אפריקה, בשנת
תרמ"ג, בבירור הלכה: "למעלת הרב הגדול, מעוז ומגדול,
סבא דמשפטים, בקי בנגלה ובנסתר, המקובל האלקי" (בסוף
חיבורו "כח מעשיו הגיד לעמו"). מקרוב ומרחוק הריצו אליו שאלות
ובירורים, והוא גילה כוחו הגדול בכל תחומי ההוראה
והפסק, מאו"ח ויו"ד ועד לחלקי אהע"ז וחוו"מ, והיה לפוסק
ומשיב בגדר של כחא דהיתרא עדיף - ועד שהוכר לאחד
מגדולי רבותינו בתקופה זו.

בשלחותיהו דרבנן

כיון שהכירו בגדולתו בתורה וביראתו הקודמת לחכמתו
נתבקש לשאת את תפקיד השד"ר, שהיה מוטל מימים
ימימה על אחד מגדולי החבורה. בשנת תרנ"א הפליג
במסעו אל עבר ארצות צפון אפריקה, בשליחות מצוה,
מטעם ישיבת "בית אל", ובכל מקום שאליו הגיע נשא
מדברותיו בהלכה ואגדה אשר חלקם ראו אור בספרו "כח
מעשיו הגיד לעמו".

בשנת תרס"ב, אף שגילו היה מעבר לגבורות, יצא
בשליחותו השנייה אל ארצות המערב, לרגל המצב הכלכלי
הקשה של ישיבת "בית אל", ועבר בדרכו בעיר ליזבואה
בירת פורטגאל, שם נפגש עם הגאון המקובל רבנו
ישועה הלוי בעהמח"ס "לי לישועה", והלה שהיה מכבדו
ומעריצו עד למאד, סידר לו אכסניא בביתו ומילא אחר
כל הצטרכויותיו, עד שלא זז מחבבו ויקבע איתו לימוד
בצוותא, בתורת הקבלה. כפי שמספר רבנו בהסכמה לספר
"אוצר חיים" אשר הובא לדפוס ביוזמתו ובסיועו של רבנו,
ביים תרס"ח. "בהיותי טובב בשליחותיהו דרבנן קדישי
דארעא דישראל, חסידי ק"ק בית אל יכב"ץ, בערי פורטוגל,
בבואי בעיר מושבו בירת ליזבואה לא זז מחבבי, והייתי
בביתו ובאוכלי שולחנו, והיה מסבב אותי בהונו ואונו, ולא
זז ידו ממני עד בלעי רוקי לא ירפני ללמוד אתי בצוותא
חדא צוותא בסימא, וביותר בדברי הרב זיע"א (האריז"ל) תורת
אמת סוב"ר הרזי"ם רזי לי רזי לי לאור באור החיים.

גם הפעם הגיע במסעו למדינת תוניס ונתקבל שם
בכבוד רב ע"י חכמי העיר, שהיו מפורסמים לגדולי
תורה, מעיינים וחרifiים. ביניהם: ראש רבני תוניס
הרה"ג ישראל זיתון וצוק"ל בעל "משפט כתוב" שנקשר
אליו בקשרי ידידות. והמקובל האלקי רבנו משה עידאן
וצוק"ל אשר המתיק עמו שיח סוד ונשא ונתן איתו
בתורת הקבלה. (אותו מזכיר רבנו בהשמטה לספרו "בן מכבד אב" כהאי
לישנא: "בשנת תר"ט נשאלתי מאת הרב הגדול כמוה"ר משה עידאן... מתושבי
גירבה...") הללו שחרדו מגדולתו וקדושתו שטחו לפניו
שאלותיהם וספקותיהם הן בהלכה והן בקבלה ורבים
התדפקו אז על דלתותיו כדי לבקש ממנו ברכה וישועה
לסבלם ומצוקתם.

בשהותו שם נתקף במחלה קשה אשר ארכה קרוב לשנה.
ובמשך כל אותה תקופה טרחו כמה מחשובי ונכבדי העיר
ורבם בראשם למצוא עבורו מזור ותרופה ועמדו לימינו,
לסעדו ולתומכו. בנוסף לתמיכה הכספית שהושיטו לו

עליו ללמדו ולהחכימו, אף הרבה להאהיב עליו את התורה
ולהחדיר בלבו יראת ה', במאמרי חז"ל, אגדות ומשלים,
המושכים לבו של אדם. כפי שהוא עצמו מעיד בהספדו על
אביו אשר נדפס בתוך ספרו "שמחת כהן" ח"ב (דרוש י"ב):
"גדלני והעמידני על הקו המידה, על התורה ועל העבודה
אשר לו יעדה טוב לי תורת פיהו, אשר ממעיני הוראה
והחכמה ישקני מנשיקות פיהו, הביאני לעולם הזה והבא
במוסריו בדברים ערבים ומדרשו המתוקים".

כאמור, עם התיישבותה של המשפחה בעיר הקודש
הסתגר רבנו בד' אמות של פרישות והתאבק למרגלות
חכמי ירושלים כדי להוסיף במקחה של תורה. במחיצתם
התעלה מיום ליום ויעש חיל. עד כי נפשם נקשרה אליו,
ויאצילו עליו שפעים מחכמתם. אותם הוא מזכיר לימים
בהקדמה לספרו "כח מעשיו הגיד לעמו": "...ארוממך ה' כי
דלתני ולארץ הקדושה ארצנו ונחלת אבותינו זיכני והעלני.
ובין ברכי רבנן הושיבני. ואנהרנהו לעיינין בנגלה ובנסתר
בחכמת האמת הנחני. ומיושבי קרנות הבדל הבדלני.
ואמרתי אני אל לבי לאזור כגבר חלצי להתאבק בעפר
רגלי החכמים וממימיהם שותה אני. "בגדי ישע הלבישני".
בהגיעו לפרק האיש מקדש, נשא לאשה את מרת רבקה
מסעודה ע"ה - בת גדולים ממשפחת רמי המעלה צדיקים
וחסידים ("שמחת כהן" ח"ב דרוש ז). אשר ילדה לו את שתי בנותיו,
האחת לאה תמו תמר שמחה, אשת החכם רבנו יצחק צייאג
זצ"ל. ומרת רחל, צדקנית מופלגת ובעלת מעשים, שהיתה
לימים אשת חבר של הרה"ג רבנו דוד הכהן אלחסיד זצ"ל,
מגזע היחס, "בן הרב המופלא וכבוד ה' מלא תנא דאורייתא
כמוה"ר מנחם הכהן (בהקדמה לספר "כח מעשיו הגיד לעמו"). האחרונה
נסתלקה לעולמה בקיצור ימים ושנים בהיותה כבת ל"ד
שנה. ועליה השתבח ר"ם הכהן בהספדו: שהיו בה כמה
מעלות טובות, היא היתה יראת שמים מקטנותה... בעלת
צדקה... אוהבת התורה ולומדיה... מקבלת את העניים בסבר
פנים יפות... כל ימייה היתה משתדלת בכל מאמצי כוחה
להנהיג את בניה ביראת ה' לעוררם בעת התפילה, כדי
שיתפללו עם הציבור ויעבדו את ה' בלב שלם... וכשגדלו
כבר הורגלו ביראת ה'... ("שמחת כהן" ח"ב, דרוש ט"ז).

בפרדס החכמה

לאחר שמילא רבנו כריסו בש"ס ופוסקים וימצא עשר
ידות בנגלות. הצטרף לחבר לומדי הקבלה בבית מדרש
"בית אל" שם התמסר ללימוד הקבלה ביתר שאת, בה עסק
מאז ואילך במשך כשישים שנה רצופות, משנת תרכ"ז ועד
ליום האחרון, בשנת תרפ"ז. על פי עדותו של המקובל רבי
יצחק אלפייא וצוק"ל, בח"ב מספרו "קונטרס היחיאלי".

רבן של חסידי בית המדרש - רבנו ששון בכ"ר משה
פראסיידו וצוק"ל בעל "שמן ששון", נהג בו עין טובה
והכניסו בסוד צפונותיה ורזיה וימסור לו כל אוצרות
חכמתו בתורת הח"ן, עד שנתקשרו השניים בעבודות
אהבה, כרע דבק מאח. אותו גם מזכיר רבנו במקומות
רבים בחיבוריו בכינוי: "רב אחאי גאון", ברבות הימים היה
לארי שבחבורת המקובלים והוכתר לממלא מקומו ויורשו
בהנהגת ביהמ"ד בה כיהן כ"ד שנים עד להסתלקותו.

כפי שהוא מציין בתוך ספרו "שמחת כהן" (דף י"ט סי' ע"ג):

"בסידור שתחת ידי אני המ"ך בערכי אשר הוא מסודר מהרב היר"א ז"ל על פי רבו מוה"ר דב"ש זיע"א (הוא המקובל האלקי רבי אברהם שלום שרעבי בעל "דברי שלום") נכדו של הרב מוה"ר עט"ר רב שר שלום שרעבי זיע"א, אשר על פיו הועתקו ונכתבו כמה סידורים בבית מדרשנו בית אל וכו', וכל לגבי דידן הנוסח אשר בידינו מהרב היר"א ז"ל, אשר קבלה היתה בידו מהרב החסיד דב"ש זיע"א מארי דאתרא הדין בית אל אחריו נגררין הלכה למעשה".

בשנים האלו אשר כיהן כראש ישיבת "בית אל", מספר הפונים והדורשים אליו הלך וגדל, והוא היה לתל תלפיות. עד שגדולי המחברים, מקובלים ויודעי ח"ן לצד פוסקי הלכה ויושבי על מדין, עיטרו הסכמתו בראש חיבוריהם. כך הוא מופיע בהסכמה לספר "כג"ן הירק" (ירושלים תרע"ב) על תיקוני הזהר, לרבנו כלפה ב"ר אליהו גי'ג', גאון ומקובל ידוע, מהעיר קונסטנטיין שבאלג'יריה. הלה מכנהו שם בתוארים: "הרב הגדול המופלא וכבוד ה' מלא בנסתר ובנגלה, חק"ל, המקובל האלקי". הסכמתו מובאת גם בספר שו"ת "שופריה דיעקב" (ירושלים תרע"ה), לרבנו יעקב ברדוגו, אחד מגדולי חכמי מרוקו, אשר מעטרהו בתוארים מקבילים: "המקובל האלקי, צנא דדובשא מלא, בקי בחדרי התורה בנסתר ובנגלה".

שמו הלך לפניו כארי במסתרים ורב רבנן. וגדולי המקובלים שלחו לו לברר ספקותיהם בתורת הקבלה, בכוונות האר"י והרש"ש. גם מארצות אירופה פנו אליו. את אף אחד מהם הוא לא השיב ריקם, לכולם היה עונה ומשיב כיד ה' הטובה עליו. כדבריו בהקדמה לספרו בקבלה "שמחת כהן" (ח"א):

"...ומאז ... את פי ישאלון ועל דלתי פתחי ידפקון, בארץ ובחוצה לארץ בשאלות נכוחות להורות להם את הדרך איזה דרך ישכון אור, זה אומר בכה וזה אומר בכה זה סותר וזה בונה ובפרט מע' הרה"ג הרבנו החסיד המקובל כקש"ת מוה"ר גדליה אהרינגער קאלמעא שליט"א מעי"ת בוסק נכד הגאון תבואות שור זלה"ה וחתן אבד"ק בוסק הגאון יעקב שלום שליט"א אשר תמיד היה מריץ את שאלותיו אלי ורובי השאלות כמעט היו מאתו ובחמלת ה' עלי לא השבתי פניו ריקם..."

גודר גדר ועומר בפרץ

בד בבד היה רבנו מעורה בהנהגה הציבורית והשתתף במערכה ובמאבק למען החינוך התורני. את חוות דעתו השמיע בעוז בנושאים הגורליים שעמדו אז על סדר יומה הציבורי. בשעת הצורך יצא מגדרו והתייצב בין ראשי הלוחמים נגד המשכילים שביקשו להחזיר שינויים בדפוסי החינוך הטהור, ברוח ישראל סבא. וכאשר יזמו פורקי העול לכוון ביה"ם ואישקולוס ללימודי חול ושפות זרות, צירף חתימתו יחד עם חכמי ירושלים, בשנת תרמ"ז, למודעה רבה, בו גזרו על מי שיהין להפר את ההסכמה - חרם ושמתא, ככל האלות הכתובות בתורה.

בעין יפה למטרת השליחות. וכך הוא מציין לשבח בהקדמה לספרו, בהערכה לעזרתם: "בהיותי בשליחות מצווה דרבנן קמאי ובתראי של חסידי עליון, ואשר היו לי לעזר ולהועיל בגדר המעלות. וטרחו עמי בכוחם ואונם והונם בסיוע שיש בו ממש חבילות חבילות. והחזירוני לביתי בתוככי ירושלים דדהבא מלא וגדוש מכל טוב, ובפרט מעלת רב אחאי ורב רחומאי הרב הגדול מעוז ומגדול ראב"ד מקודש בעיר המהולל תוניס יע"ה כמוה"ר ישראל זיתון הי"ו, אשר עמד לימיני בזמן החולי לא תקום פעמיים צרה להרחיב דעתי ולקרב לי התועלת לכבוד המקום הקדוש "בית אל" יכב"ץ". להלן מרבה הוא לשבח את בעל אכסנייתו רבנו שלמה לעסרי אשר לא חסך ממנו כל צרכו, בהדגישו: "והייתי שקט ובוטח מטה ושולחן אכילה ושתייה, ולימוד בהתבודדות, כמעט מה שחידשתי בלקוטי תורה בסתר ובגלוי, הוא בבית המלך שלמה הי"ו וכו', ואפריון נמטייה למעלת האחים המבורכים וכו' כמוה"ר אברהם לעארך הי"ו ובניו וכו', אשר עמדו עמי בחולי כשנה אחת, עד שיצאתי בריא אולם מביתם".

עת עבר במסעותיו כשד"ר במדינות תוניס ולוב התקדש שם שמים על ידו לעיני הגויים ושמו נתפרסם כמלומד בניסים אשר דבריו נשמעין בשמים לבטל גזירות ולהחיש ישועות. וחכמי ג'רבה סיפרו עליו גדולות ונצורות.

ראש המקובלים "ק"ק חסידים בית אל"

עם הסתלקותו של רבנו ששון בכ"ר משה פראסיידו בעל "שמן ששון", שר בית הזהר בדורו, בי"ח ניסן שנת תרס"ג, היה ר"מ הכהן ליורשו הרוחני וחכמי ביהמ"ד הושיבוהו בראש. עקב גילו המופלג, שעמד אז בשנות הגבורות, צירפו אליו את אחד מחשובי המקובלים רבנו נחמן וידאל אנג'יל, שיסייע בידו בניהול הישיבה. ומאז ואילך נתכנה בתואר: "הרב החסיד" - כינוי שהיה ניתן מדור לדור לראש המקובלים "ק"ק חסידים בית אל".

בתוקף תפקידו מסר שיעורים לחכמי ביהמ"ד בתורת הסוד ושימש כראש המכוונים העובר לפני התיבה. שם התחלק סדר יומם והנהגתם בקודש של המקובלים, לשלש משמרות, במשך עשרים וארבע שעות ביממה. וכאשר היה הרב החסיד - כפי שכינהו - עובר לפני התיבה כשליח-ציבור, השתתפו שם כל המקובלים משלושת המשמרות וכיוונו בתפילה את סדרי הכוונות ע*פ סידור הרש"ש שהכיל בתוכו כל הסודות והכוונות של התפילה, לכל ימות השנה כולה, מיסודם של האר"י הקדוש ותלמידיו. סידור זה היה נשמר בכתב יד וכל אחד מחברי "בית אל" העתיקו לעצמו, מפני שהסכימו ביניהם שלא לפרסמו בדפוס. אך בעקבות כמה גלגולים שעברו עליו מיד ליד, עלו בו קמשונים רבים עד שנשתנה מההעתק המקורי. מלבד ראש חכמי ביהמ"ד, שהיה נמסר בידו, מדור לדור, העתקו המדוייק של הכת"י, הלא הוא הסידור שהיה מצוי תחת ידו, מעוטר עם הגהותיו ותיקוניו,

"ויקח קרח" (במדבר טו) פירש רש"י, "לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה" - רק צד אחד השתתף במחלוקת, קרח וכל עדתו, שהרי משה ואהרן לא רבו אתם ולא השיבו לחורפיהם דבר. (רבי צבי אלימלך מכלוז'וב, צבי לצדיק)

"בקר וידע ה' את אשר לו" (במדבר טו, ה) - כאשר תבקרו את מעשיכם - "בקר" - אזי תוכלו לזכות להתקרב אליו יתברך - "והקריב אליו". (רבי יצחק יעקב מביאלא - דברי בינה)

כ"ג סיון תרכ"ו: רבינו יהודה ב"ר ישראל אסאד זיע"א, בעל תשובות וחייושי מהרי"א, אב"ד סארדאהלי

ענק רוח שאין חקר לגדולתו רבינו יהודה אסאד זיע"א - לרגל כ"ג סיון יום הסתלקותו עובדות מיוחדות ממו"ר הרב דב קוק שליט"א במעלת קריאת סיפור חייו של המהר"י אסאד זיע"א

(מאת הרב יקותיאל אוהב ציון שליט"א)

כ"ג סיון הוא יום פטירתו של הגאון הצדיק רבינו יהודה אסאד זצ"ל, אשר חי ופעל לפני 200 שנה לערך, כבר מצעירותו הרביץ תורה לעדרים, ושפט את ישראל בעוז ותעצומות, נלחם במתחדשים המבקשים לעשות שינוי כלשהו בדרך היהדות, ושמר על גחלת הקודש בקהילות הגדולות, חיבר את הספר "יהודה יעלה" המכיל 900 תשובות עמוקות בכל שטחי התורה.

עם כל הגאונות המיוחדת בתורה, היה מהר"י אסאד בעל רגש גדול מאד, מלא רחמים וחמלה על אביונים ואומללים, את לחמו ובגדיו נתן לאחרים, ושמח ברעבוננו, אם רק על ידי זה השלים האומלל את חסרונו.

לפני כשנתיים ביקש מו"ר הרב דב קוק שליט"א כי ידפיסו מחדש את הספר הנפלא "אריאל" על רבי יהודה אסאד זצוק"ל, ספר שנכתב בידי י. בן צבי - סופר נפלא אומן רגש וכתובה.

חתנו של מו"ר הרב שליט"א, הרב רפאל קוק מיד נרתם למשימה והוציא זאת שוב לאור בהוצאת "קברי האמוראים בעיה"ק טבריה".

כאשר קיבל מו"ר הרב דב קוק שליט"א את הספרים החדשים מיד חתנו, מיד ברך ברכת שהחינו, ומאז ועד היום הרב נוהג לחלק ספרים אלו לבאים בשערינו.

באותה הזדמנות התבטא מו"ר הרב שליט"א ואמר, כי יש צד שהזכות לתת ספר כזה הוא גבוה מספר תורה, מחמת שאם לא מתחזקים מספר תורה נשארים רק בעשיית המצוה בלבד, אבל בספר זה אין מי שיקרא את הספר הזה ולא יחזור בתשובה.

והמשיך וסיפר מו"ר הרב שליט"א כי את הספר הזה קרא בערך כעשרים פעם בכל פעם מילה במילה, ובכל פעם ירדו לו דמעות!

וכך כתב הרב בפתיחת הספר...

'זה הספר סוחט דמעות גם מתוך לב אבן... ויש בו כח תשובה עדין עד דכדוכה של נפש - לטיבותא, הרי כאן "עולם" של ענק רוח שאין חקר לגדולתו.

בהזדמנות מסויימת כאשר הגיע הגאון הרב משה מרדכי קארפ שליט"א אל מעונו של מו"ר הרב דב קוק שליט"א ולאחר נידון הלכתי בדיני ברכת האילנות, ביקש הגרמ"מ קארפ ברכה מיוחדת לאחד מתלמידיו.

מו"ר הרב שליט"א הוציא את הספר "אריאל" והגיש לגרמ"מ קארפ ויעץ שאותו בחור יקרא בספר את סיפור חייו של

בזכותו רפואה כך וכך, ובהמשך הוסיף מו"ר הרב שליט"א ואמר שלפני קריאת הסיפור לומר 'בזכות רבי יהודה אסאד אני מבקש רפואה שלמה' וכך בכל פעם לקרוא אחד מהסיפורים על מהר"י אסאד וכאשר מקיימים זאת, באותם הרגעים זוכים להיות מושפעים מרבי יהודה אסאד, ובכך ימשך שפע של רפואה.

כמו כן, לאחרונה אברך שנכשל בעבירות חמורות השייכות לסדר "קדשים", שלח מכתב למו"ר הרב שליט"א בו הוא מבקש תיקון למעשיו, וגם עצה טובה כדי שלא ישוב לכסלה עוד.

לאחר קריאת המכתב, אמר מו"ר הרב שליט"א, שכאשר "עולם הרגש" של האדם ריק מתוכו, הוא מגיע לידי עבירה, כי היצר מפתהו למלאת את החלל בסיפוק מדומה של עבירה, ועל ידי קריאה בסיפורי צדיקים יש מילוי אמתי לחלל הנפער בעולם הרגש... ועל כן שלח לו מו"ר הרב שליט"א את הספר "אריאל", והוסיף וכתב לו בהקדשה: לכבוד האברך החפץ בתיקון מעשיו, זה ספר שכולו רגש והוא פלא גדול ממש, וגם מונע עבירות, חייבים לקרוא ולהתרגש. זכותו תגן עלינו ועליכם ועל כל ישראל

הגאון הגדול רבנו יהודה אסאד נולד בעיר אסוד שבהונגריה בשנת תקנ"ד.

הוא למד בישיבתו של מהר"ם בנעט, גדול רבני מורביה (צ"ח) ובהמשך שימש

כדיין בעיר סרדהל (סערדאהלי, כיום דוניאסקה סטרדה דרום סלובקיה). העיר שכנה במחוז פרשבורג (היום ברטיסלבה), והתקיימה בה קהילה גדולה וחשובה במשך מאות שנים, עד השואה הארורה בה נרצחו כל יהודיה שהיוו כמחצית מתושבי העיר.

מאוחר יותר שימש רבינו במשך כמה שנים כרב בכמה עיירות, ובשנת תרי"ד שב לסרדהל ושימש כרבה במשך כשתיים עשרה שנה, עד לפטירתו בשנת תרכ"ו לפני קנ"ב שנים. הוא הקים בה ישיבה גדולה והפך את העיר לתל תלפיות, עד שסרדהל נחשבה

מהקהילות החשובות בהונגריה. רבנו הוערך מאוד ע"י רבני דורו: בן דורו המבוגר ממנו, רבנו החתם סופר, כתב עליו שהוא

'למדן מופלג ואיש צדיק תמים, ונפלאותי מאוד על עוצם בקיאותו וחריפותו', בעל 'שואל ומשיב' רבי יוסף שאול הלוי נתנזון כינה

אותו 'הגאון הגדול צדיק יסוד עולם', ר"ח הלברשטם מצאנו קרא לו 'מופת הדור', וגאון גליציה רבי שלמה קלוגר כתב אחרי

פטירתו שהוא 'האיר פני תבל באור תורתו, ועל ישראל זרח אור שמשו'.

בין השאר היה רבנו מגדולי המשיבים בדורו, והשיב אלפי תשובות גדושות

חריפות ובקיאות יוצאות מהכלל לשואלים מקרוב ומרחוק. רבנו שמר

העתקים של חלק מתשובותיו, ומהם הכין לדפוס בנו וממלא מקומו, רבי אהרון שמואל אסאד ששימש כרב העיר במשך ל"ט

שנים, את שו"ת מהרי"א 'יהודה יעלה', הכולל 884 סימנים. החלק הראשון נדפס בלמברג תרל"ג והוא כלל את חלק או"ח (סט דפים, ריד

סימנים) ואת חלק יו"ד (קמא דפוס, שפז סימנים), והחלק השני הקטן יותר נדפס בפרשבורג תר"מ והוא כלל את התשובות בענייני אה"ע

וחו"מ (קיא דפוס, רפג סימנים; בימינו נפוץ דפוס הצילום שנעשה בניו יורק תשכ"ה, בו כל

הספר נמצא בכרך אחד). רבנו חיבר ספרים רבים אחרים, ביניהם נדפסו ע"י צאצאיו בשנת תרצ"א הספרים 'דברי מהרי"א' - חידושי

תורה ואגדה, ו'חידושי מהרי"א' על מסכת כתובות, ועוד. גם כמה מתלמידיו הדפיסו ספרים ובהם מחידושו, אולם רוב כתביו

אבד. (מתוך מבוא לשו"ת)

המהר"י אסאד ולומר 'אני עכשיו קורא עליו, ויהי רצון שיהיה לי

ואמר שלפני קריאת הסיפור לומר 'בזכות רבי יהודה אסאד אני מבקש רפואה שלמה' וכך בכל פעם לקרוא אחד מהסיפורים על מהר"י אסאד וכאשר מקיימים זאת, באותם הרגעים זוכים להיות מושפעים מרבי יהודה אסאד, ובכך ימשך שפע של רפואה.

כמו כן, לאחרונה אברך שנכשל בעבירות חמורות השייכות לסדר "קדשים", שלח מכתב למו"ר הרב שליט"א בו הוא מבקש תיקון למעשיו, וגם עצה טובה כדי שלא ישוב לכסלה עוד.

לאחר קריאת המכתב, אמר מו"ר הרב שליט"א, שכאשר "עולם הרגש" של האדם ריק מתוכו, הוא מגיע לידי עבירה, כי היצר מפתהו למלאת את החלל בסיפוק מדומה של עבירה, ועל ידי קריאה בסיפורי צדיקים יש מילוי אמתי לחלל הנפער בעולם הרגש... ועל כן שלח לו מו"ר הרב שליט"א את הספר "אריאל", והוסיף וכתב לו בהקדשה: לכבוד האברך החפץ בתיקון מעשיו, זה ספר שכולו רגש והוא פלא גדול ממש, וגם מונע עבירות, חייבים לקרוא ולהתרגש. זכותו תגן עלינו ועליכם ועל כל ישראל

מלחמתו כנגד פורקי עול ועמידתו על משמר מנהגי ישראל

שקצרה נפשם והם דחקו את הקץ, ותמורת קבלת השויון הפורמלי היו מוכנים להשתלבות בקרב הגוים, כלומר לוותר על ייחודם הדתי, כולל האמונה בביאת המשיח רח"ל וויתור על ארץ ישראל כמרכז ישראל. אך מן השמים סייעו והיהדות החרדית לא נתפסה לרוח הזמן, וגדולי התורה התייצבו במערכה כנגד הפורצים, כאשר רבו משמש כאחד הראשים במלחמה זו.

כותבי דברי הימים מספרים שכאשר שמע רבנו שהרפורמים מתארגנים, קרע קריעה בדש בגדו כנגד הלב, מרוב צער על עלבון התורה וחילול שם שמים, וקרע זה היה האות לפתיחת המערכה העצומה.

עוד כאשר ראשוני הריפורמה כינסו את אספת ה"רבנים" בברונשוויג וראשי ועד פקידים ואמרכלים באמשטרדם (פאקאום) נטלו את היזמה בידיהם ללכד את ההתנגדות היה רבנו מן הראשונים שנענה לקריאתם ובתשובתו מיום י"ב טבת תר"ה הוא כותב אליהם: "לא טובה השמועה אשר הגיע לאזנינו, וכאשר שמענו ותרגז בטננו לקול צללו שפתנו, כי קמו אנשי בליעל מקרב אחינו רבנים שונים אפיקורסים ומינים, מים הזדונים, משחיתים בנים אחרי שרירות לבם, ואחרי עיניהם תרים וזונים, בעיר ברונשוויג במדינת אשכנז, בעוז פניהם וגובה לבם מצחם כנחושה עז, שמה קבצו פארור אספו עלימו רעות, וזה החלם לעשות, פשטו ידיהם בעיקר, לעקור תורה שבעל פה, ולהפוך הקערה על פיה בשאט נפשם ביד רמה נועצו יחד לשנות ולגרוע מגופי מצות התורה הקדושה, כאשר יאות להם, ועוד חץ שחוט לשונם, לשון מדברת גדולות להתרים נגד אנשי נוסת הגדולה ולהרוס אשיותיהם בכל התפילות שיסדו לנו".

ולהלכה הוא פוסק: "חובה ומצוה מוטלת עלינו ועל כל מי אשר בשם ישראל יכונה, ויראת ה' נוגע בלבבו לקרוא רדיפה מלא לבטל המעוררים ומנקפים נגד הדת תוה"ק אשר הנחילנו ה' מסיני וכו' שמעו נא קדושי עליון אשר בכל עיר ועיר ואחרים ינהרו כל בית ישראל, הטו אזניכם לאמרי פי אנכי לה' אדברה, גם אנחנו גם אתם, בכל ערי מושבותיכם, נעטה במעיל קנאת ה' צבאות ואיש את רעהו יעזרו ולאחיו יאמר חזק ונתחזק בעד בני עמנו".

ואחת לאחת הוא שולל את הצעותיהם להפר ברית: "שימו לבבכם על זאת, הביטו וראו פחזותם ושקריותם של קשר בוגדים הנזכר, שאחד מהם העיז פניו ואמר על נקיטת חפץ, כי נכון לבטלו, כדי שלא ליתן תוקף לתלמוד", והוא מדגיש: "אם הוא ואלף שוטים כמוהו יתירו איזה דבר האסור לנו עפ"י הגמרא והפוסקים, בזה יתקיים הדת" אתמחה? הנה שכחו בוגדים כי אפילו מנהג קל וכ"ש מצוה קלה שדשים אותה בעקב, אין ב"ד יכול לבטל דברי ב"ד חבירו וכו', ואפילו כנופאי של גדולים ת"ח וצדיקים, אין יכולים לבטל דברי ב"ד וכו' ואין כל ערך להחלטותיהם... ואסור לשום בר ישראל אחד מבני עמנו לשמוע להם, לזוז זיז כל שהוא מתוה"ק ונימוסינו הטובים, וגם אסור לקבל מהם שום הוראה ודין שבעולם להיותם מרימים יד בתוה"ק ומהם שכופרים באמונת ביאת המשיח, הם חוטאים ומחטיאים, יותר גרועים ופחותים הם משאר הפושעים לעצמם בלבד, ופסולים הם לדון ולהורות, ויותר מזה ראויים המה להחרים ולנדותם על כמה שפרצו כבר ליתן יד לפושעים".

וכך הוא דוחה את ההצעה השפלה להפר ברית לבטל המציצה במצות מילה: "כי הנה המציצה מפרק הדם, והיא אב מלאכה ודוחה לשבת החמורה וליום הכיפורים, ואי לאו דמעכב המציצה לגוף המצוה לא היה דוחה שבת ויוה"כ, וכן במה שבטלו אמירת כל נדרי בליל יום כפור הנה טח עיניהם מראות מהשכיל לבותם", והוא מסיים בזעם על נסיון ההתבוללות: "שהעיוז פניהם להתיר לישא נכרית בתנאי לגדל הבנים בדת יהודית, הנה יגיעת בשר היא לברר שאלן ממש בדבריהם דפשיטא שאין קדושין תופסין בה וולדה כמותה, רלדעתינו כל מגמתם כי עוד מעט יבקשו להתיר להם עריות בפרהסיא, ועיני רשעים ההם תכלינה ומנום אבד מנהם שהמה כופרים בביאת משיח צדקנו".

אחד מראשי המערכה כנגד פורקי העול שהתחילו בימים ההם להשתלט על חיי הצבור היה רבנו, וכל ימיו הגן במסירות נפש על משמר מנהגי ישראל.

במשך כל תקופת חייו עלי אדמות התלקחה המערכה נגד מגיפת ההשכלה שיצאה מברלין מחוגו של מנדלסוץ וחבריו, ומשם החלה להתפשט למדינות אירופה המרכזית. רבים מרכזי הלבב נפלו קרבן להתבוללות, והיה זה תוצאה בלתי נמנעת ממגמת ההשתלבות בתוך העם השליט. הסיסמא הרשמית של ה"השכלה" היתה אמנם "היה יהודי באהלך ואדם בצאתך", אולם תוך שנים ספורות הושמטה מחציתה הראשונה והיהדות הלכה והצטמצמה עד לאפס. נושאי דגל ההשכלה החלו להטיף להתבוללות מלאה ובניהם הרחיקו לכת וניתקו לגמרי את היחסים עם העם שהימנו יצאו. ההתפתחות היתה טבעית, ואין איפוא כל פלא שבניהם ובני בניהם של ראשי תנועת ההשכלה, השתמדו ויצאו מכלל ישראל, שכן בההסר כבלי המסורת שוב לא היה מנוס מהידרדרות לתהום ההפקרות עד הדיוטא התחתונה, ועד בכלל.

במשך שנים מועטות נסחפו בזרם השוטף, שהשחית כל חלקה טובה, קהלה אחר קהלה. בגרמניה נפתחה הרעה ומשם התפשטה ההשכלה ובעקבותיה הגיעו ההתבוללות והטמיעה למדינות בומיה ומורביה, אוסטריה ואיטליה ולחלק מגליציה, קהילות מפוארות, בעלות עבר תורני היסטורי בתורה ויראה נפלו קרבן למגיפת ההתבוללות וכמעט ירדו מעל הבמה הפעילה בחיי היהדות החרדית.

אנשי הריפורמה בגרמניה יצאו אז בתביעותיהם להכניס שינויים במנהגי ביהכ"ג, ובשנת הר"ת עולם גם התכנסו בברונשוויג לאספה הראשונה של ראשי הריפורמה שקראו לעצמם "רעבנים" בראשותם של המתבוללים הולדהיים וגייגר. הולדהיים שימש בשנות נעוריו לפני שנתחמץ, כאחד מרבניה של פרנקפורט ואחר שפנה עורף לאלקיו במנה על אנשי הריפורמה הקיצוניים ביותר, אם כי לשונו הגרמנית בה החל להרצות ב"סינגוגה" היתה נלעגת ביותר עד כדי כך שאחד מידידיו התבטא שאין בכל הפעילות המודרנית כל סימן כי חבריה יצאו מזרע ישראל אלא לשונו של המטיף שניסה לנאום בגרמנית ולא עלתה בידו.

באסיפת ברונשוויג הועלו הצעות שונות לבטול הרבה ממנהגי ישראל המורשים והמקובלים, כגון אמירת "כל נדרי" בליל יום הכיפורים, להתיר קטניות בפסח, להשמיט את זכר ציון וירושלם מתפלת שמונה עשרה, אולם ההחלטה על ה"סבהדרין" בימיו של נפוליון בונפרטה, כי נשואין אזרחיים מחייבים מבחינה משפטית אזרחית, אם כי אינם תופסים מצד הדין, ועל כן לא יוטל עליהם החרם, ואם כי החלטה זו אינה כוללת היתר אלא הימנעות מהחרמה, בכל זאת סילפו את הדברים בהתעלמם מעיקר העובדה כי החלטות ה"סבהדרין" אז נתקבלו בלחצם של השליטים הנכרים.

רבני גרמניה היראים יצאו למערכה נגד העדה הרעה הנועדים על ה' ובחוברת "תורת הקנאות" שהוציאו לשם כך כלולים מכתביהם של גאוני הדור נגד המתבוללים ובראשם רבנו מהר"י אסאד, בעל ה"כתב סופר", ורבי אברהם שאג, שעמדו בראש המערכה.

בשנת תר"ח נסב שוב ויכוח בין גדולי התורה על דבר שויון הזכויות ליהודים, בתקופה היא, הנקראת בספרי ההיסטוריה בשם "אביב העמים" השתחררו עמים רבים שהיו נתונים לאפוטורפוסות זרה והקימו מדינות עצמאיות משלהם. עם הריסת מצודות המשטרים הקודמים וביטול החוקים הישנים, מורשת ימי הבינים, הוחל גם בהקלת חוקי האפליה, שהיו נהוגים כלפי היהודים - אם כי תהליך זה היה איטי ביותר.

הרבנים, שעמדו בראש קהילות ישראל בכל אתר ואתר ברכו על התמרדה והודו לה' על ההקלות היחסיות מתוך ציפיה ותקווה לביטולם המוחלט של חוקי האפליה והקלון. מאידך היו בקרב ראשי הקהילות במערב אירופה כאלה שריח הריפורמה נדף מהם

נפשות רבות". ומבאר רבינו ז"ל המחלוקות התנאים, דהנה הלומד תורה לשמה, מכל דבור ודבור נברא מלאך אחד. וגם על ידי זה יזכה שיהיה בבחינת צדיק גוזר והקב"ה מקיים, כדכתיב באיוב (כב, כח) "וַתִּגְזֹר אֱמֹר וַיִּקָּם לָךְ". והנה התורה נמשלה למים, כדאיתא בגמרא בבא קמא (פב, א) אין מים אלא תורה שנאמר (ישעיהו נה, א) "הוֹי כָּל צִמָּא לְכוּ לְמִים". וזהו שאמר התנא "השותה מים לצמא", דהיינו שלומד תורה בחשק ולשמה, אומר "שהכל נהיה בדברו", דהיינו שיזכה שהקב"ה יקיים מה שיגזור. רבי טרפון אומר "בורא נפשות רבות", ר"ל שעל ידי למוד התורה הוא בורא נפשות רבות, פירוש דמכל דבור ודבור נברא מלאך אחד. (ליקוטי מהרי"א עה"ת).

*

כתיב בפרשת מטות (במדבר ל, א) "לֹא יִחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל הַיֵּצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה". וקשה, הא אמר חדא זימנא "לא יחל דברו", ואם כן פשיטא ד"כל היוצא מפיו יעשה".

ונראה לבאר, דהנה בפרשת ואתחנן (דברים ו, ז) כתיב "וַיְדַבֵּרְתָּ בָּם בְּשַׁבְּתָךְ בְּבֵיתְךָ" וכו', וקשה וכי אפשר לאדם שיעסוק כל ימיו בתורה, הא צריך גם כן לאכול ולפרנס את ביתו, כי אם אין קמח אין תורה. ומבאר זקנינו ז"ל דאיתא במפרשים כל מעשיך יהיו לשם שמים, פירוש גם אם אדם עוסק במשא ומתן יהיה כונתו שעושה זאת שיהיה לו כח לעסוק בתורה ולעשות מצות ה'. והנה אם אדם עושה כך אז הוא מושל ומלך על כל דיבור ודיבור, פירוש שכל מה שהוא אומר הקב"ה מקיים את דבריו. וזהו שאמר "לא יחל דברו" פירוש שלא יעשה דבריו חולין שכל מה שהוא דובר יהיה לשם שמים, ואז "ככל היוצא מפיו יעשה", פירוש יהיה מלך ומושל על כל דיבור ודיבור, והקב"ה יקיים ככל היוצא מפיו.

*

הנה אדם אשר כל מעשיו לשם שמים, דהיינו גם בעת עוסקו במקח וממכר ואכילה, ואין כוונתו רק לשם שמים, דהיינו שיהיה בכחו לעבוד את הבורא גם עניני חולין נחשבים בגדר מצוה, ואדם כזה יזכה למדרגת "צדיק מושל ביראת אלקים", דהיינו הקב"ה מקיים כל דבריו שמוציא מפיו כדאיתא בגמרא מועד קטן (טז, ב) "מי מושל בי צדיק". וזהו שאמרה התורה הקדושה (במדבר ל, א) "לֹא יִחַל דְּבָרוֹ", דהיינו שכל דבריו ועניניו לא יהיו חולין אלא לשם שמים, אז הקב"ה, כל היוצא מפיו יעשה. (דברי מהרי"א על פ' מטות).

*

כתוב "טוב שם מְשֻׁמֵן טוֹב וְיוֹם הַמּוֹת מִיּוֹם הַהֶלְדוּ" (קהלת ז, א). ומבאר רבינו זצוק"ל, דהנה לא לכל אדם מר הוא יום המות, כי לצדיק אשר לא עבר כל ימיו שום עבירה, וידוע שהוא מתוקן לחיי עולם הבא, ודאי יחפוץ ליום המות שעל ידי זה יגיע לחיים האמתיים, משא"כ רשע דואג מאד מיום המות. והנה ביום הולדו אין שום אדם יודע מה ילד יום, אם יפגע בו צרות קשות, או אם יזכה לחיים נעימים בשלוה, והוא דבר המוטל בספק אצל כל נולד בין צדיק בין רשע. נמצא לפי זה דלצדיק טוב יותר יום המות מיום הלידה שאז עדיין אינו יודע את העתיד לבא לפניו. וזהו שאמר "טוב שם משמן טוב", כדכתיב "ושמן על ראשך לא יחסר", אז גם טוב יום המות מיום הולדו, ומחכה ליום אחרון לראות בנועם ה'. (דברי מהרי"א על קהלת).

הנה מתחילה צריך אדם להאמין בהקב"ה באמונה פשוטה מבלי חקירה רק על ידי קבלת האבות, אבל אחר שמילא כרסו בלחם ובשר בלחמה של תורה, מותר לו להתעסק גם בחקירה, כדי שתהיה הכרתו בהבורא שלימה, ויגיע ע"י זה לאהבת השם, משא"כ ע"י אמונה פשוטה לא יגיע לדרגת אהבת השם, וזהו שאמר בתחילה צריך להיות עבודת האדם להקב"ה רק "שמע ישראל" היינו ע"י שמיעה וקבלה מהאבות, ואח"כ יבא גם למדרגת ואהבת את ה' אלקיך, ע"י הכרתו את הבורא ע"י חקירה. (השלמה לס' דברים מדברי מהרי"א).

*

שנינו באבות (פ"א מ"ג): "אנטיגנוס איש סובו קבל משמעון הצדיק, הוא היה אומר: אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס, אלא הווי כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם". לכאורה זה פלא מאוד דמצינו אצל יעקב אבינו ע"ה דנדר נדר להשי"ת (בראשית כח, כ"א) "אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשָׁמְרֵנִי בְּדַרְךָ הַזֶּה וְכו' וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבִגְד לְלַבֵּשׁ וְשָׁבְתִי בְּשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי", אז "וְהָיָה ה' לִי לְאֱלֹהִים". דמשמע דאם לא יתן לו אלקים לחם לאכול וכו' אז לא יהיה לו ח"ו ה' לאלקים. ותמוה דיעקב אבינו יהיה במדרגה כעבד המשמש את הרב על מנת לקבל פרס?

ונראה לבאר דהנה אם יש להאדם כל טוב ולא יחסר לו כל מחמד נפשו ויוכל להתענג בכל תענוגי עולם השפל הזה כמעט שיוכל לבעוט וינטה רגלו ממעגלי יושר, כמו שכתוב " (דברים לב, טו) "וַיִּשְׁמַן יִשְׂרָאֵל וַיִּבְעֹט" ואז 'מורא לא יעלה על ראשו' מפני בוראו יתברך, ולא יאמן בו כי יאמר בלבבו הלא "כְּחַי וְעַצֵּם יָדֵי עֲשֶׂה לִי אֶת הַחֵיל הַזֶּה" (דברים ח, יז). אבל אם לא יוכל לשבוע נפשו מכל תענוגי עולם הזה, ואין לו הדברים ההכרחיים דהיינו רק בגד ללבוש ולחם לאכול להחיות נפשו ואין לו שום מותרות, אז יכנע לבו ולא ירום לבבו כל כך לחטא נגד יוצרו. וזה היה מתפלל יעקב אבינו ע"ה שלא יתן הקב"ה כי אם רק הנצרך כדי להחיותו ואז ידע שה' יתברך יהיה לו לאלוקים תמיד ויאמן בו (ראה פ' יוצא דברי מהרי"א).

*

לקבל פרס וכו'. מצינו בגמ' סוטה דף י"ד "אל" הקב"ה למשה כלום אתה מבקש לכנס לארץ אלא לקבל שכר מעלה אני עליך כאילו עשית". ודברים אלו צריכים ביאור, דמשמע שמשה רוצה לקבל שכר, וחלילה לחשוב על אותו צדיק כך, וזה פשוט שמשה רבינו ע"ה ידע המשנה שלימה שלנו. אלא יש לומר דהצדיקים עובדים את השי"ת מאהבה כשהם עושים איזה מצוה מבקשים מהשי"ת שכר עליה דהיינו שיהיה שכרם שיזדמן להם מצוה אחרת שעל זה כל מגמת פניהם, וכמו שאמר התנא "שכר מצוה מצוה", דהיינו שהשכר מצוה אחת יהיה מצוה אחרת. ולכן אמר הקב"ה שפיר למשה "כלום אתה מבקש לכנס לארץ" - כלום אתה מבקש אלא לקבל שכר, דהיינו לקיום המצוות בארץ, כבר רב טוב צפון לך, אלא מעלה אני עליך כאילו עשית. (ראה דברי מהרי"א פ' ואתחנן).

*

איתא במשנה בברכות בפרק כיצד מברכין (מד, א) "השותה מים לצמא, אומר שהכל נהיה בדברו. ר' טרפון אומר בורא

ד' אמות של הלכה

מצות ביקור חולים אם היא דאורייתא או מדברי סופרים

בפרשתינו מרומזת מצות ביקור חולים בפסוק (במדבר טו, כט) "וּפְקַדְתָּ פֶּלַח הָאָדָם וְפְקַדְתָּ עֲלֵיהֶם" ודרשו בגמ' נדרים (לט, ב): רמז לביקור חולים מן התורה מנין, דכתיב "אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל האדם יפקד עליהם". על כן נזכיר כאן מענין המצוה.

וכמו כן, מצוות 'ואהבת' היא מצוה כללית ותחתיה באו פרטים, אבל למעשה הן מצוות דרבנן, וזהו כוונת הרמב"ם - כמהלך דברי הרמב"ן.

בספר 'יד הקטנה' (ח"ב, הלכות דעות פ"ה אות ח) כותב לבאר ש'ואהבת' היא מצוה כללית, ואין אנו יודעים מהם הפרטים הנכנסים תחתיה, ולולי שאמרו חז"ל שמצוות אלו הם חסד ובאים תחת מצוה זו, לא היה עולה בדעתנו כן, וכגון: ניהום אבלים, אע"פ שהאדם מת - לא חלי ולא מרגיש - גילו רבנן שזהו חסד ולכן חשיב מדבריהם, אבל באמת היא מצוה דאורייתא. ולפי זה חידש שבכל מצוה כזו וכגון ביקור חולים, יש ב' מצוות, א' מצוה דרבנן שאמרו שביקור חולים הוא חסד; ב' מצוה דאורייתא של 'ואהבת' שביקור חולים באה תחתיה. ויש לעיין בדבריו, וכי לולי דבריהם לא הוי ידעינן שיש לביקר חולים, ומה חידוש הוא זה לביקר חולים, וגם בניחום אבלים הרי יש כאן גם חסד עם החיים וכמו שכתב הרמב"ם שם (ה"ז), וגם האומות הרי עושים כן, ואולי אחר שאמרה תורה מצוה זו וביארוה חז"ל למדו כן האומות בחינת 'אור לגויים' (ישעיהו מב, ו; מט, י), ויל"ע.

הגר"ח קניבסקי חידש ('דרך אמונה' תרומות פ"ג ה"כ ביאור ההלכה ד"ה שנאמר מכל, וביאורחות ישרי אות ג) שמצות 'ואהבת' שהיא מצות חסד כללית אין בה חיוב אלא כפי יכולת האדם אם אינו טרוד לפרנסתו או דבר אחר, אך כאשר אמרו חז"ל שכלול בה מצות ביקור חולים - הם נתנו תוקף למצות ביקור חולים כמו כל מצוות דרבנן כגון נר חנוכה וכדומה שאין אדם יכול להיפטר ממנה מכיון שהוא טרוד וכיוצ"ב; אלא שאם יש אחרים המסייעים לחולה הוא אינו מחויב בה. ב'שורת רבי עזריאל הילדסהיימר' (ח"א או"ח סי' קיג, ד"ה וע"ד ספקתי) כתב: 'והא דקאמר (הרמב"ם שם) ואהבת וכו' - לרווחא דמילתא אמרה ובדרך מוסר'. והוא דבר פלא, שהרי כבר הבאנו לשונו של הרמב"ם בשורשים שם, ומפורש בדבריו שלא כן.

לסיכום - ישנן שלוש דעות עיקריות: דעת המהרי"ץ חיות והנצי"ב (ע"פ הרמב"ן) - שמצות ביקור חולים היא מצוה דרבנן המסתעפת מכלל המצוה דאורייתא; דעת הי"ד הקטנה - שיש בה מ"ע דאורייתא ומ"ע דרבנן; דעת הגר"ח קניבסקי - שיש גדר חיוב שונים בין החיוב דאורייתא לחיוב דרבנן, והמצוה דרבנן שבה מחייבת יותר; דעת הגר"ע הילדסהיימר שכוונת הרמב"ם היא ע"ד המוסר והמצוה היא דרבנן.

כתב הרמב"ם (ה'י אב"ל פ"ד ה"א) וז"ל: "מצות עשה של דבריהם לביקר חולים, ולנחם אבלים וכו', ואלו הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור, אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם, הרי הן בכלל "ואהבת לרעך כמוך", כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אותן אתה - לאחיך בתורה ובמצות".

דברי הרמב"ם צריכים ביאור, היאך ניתן ליישב שמצוות אלו מדרבנן כאשר הן כלולות במצות עשה דאורייתא של 'ואהבת' - הלא אם כן הן מצוות דאורייתא ולא דרבנן. וכמה ביאורים נאמרו על זה באחרונים.

בספר 'מצבת משה' (לרבי משה בצלאל לוריא, אב"ד סוואלק, ווילנא תרפ"ד) כתב ליישב על פי כללי הי"ד מלאכי' (כנראה כוונתו ל'כללי הרמב"ם' כלל כ"ב) דפעמים שנכתב ברמב"ם 'דברי סופרים' והכוונה היא לדברים ש'חיובם מן התורה'.

ודבריו טעונים לימוד דמלבד מה שב'שורשים' (ספר המצוות שורש שני) מבואר למעיין ברמב"ם שמצוות אלו הינן מצוות דרבנן כדבריו ב'משנה תורה' כאן - הרי לשון הרמב"ם היא: 'אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם', ולשון זו לא משתמעת לשתי פנים שאלו מצוות דרבנן ואע"פ כ'כלולות בדאורייתא'.

בשורת מהרי"ץ חיות (סי' ע) מבאר שדעת הרמב"ם דמצוות שאינן כתובות מפורש בקרא, רק נלמדות דרך דרש, אין הן מצוות מן התורה, אלא "דינם כפרטים הבאים מכלל הראשי, ואינם רק מדבריהם", וכן מבואר ב'קריית ספר' ברמב"ם שם, וכן מצאתי שכתב המאירי בספרו 'שבר גאון' (מאמר ב' פ"ט), והמעייין יראה שהם הן דברי הרמב"ם ב'שורשים' שם.

הנצי"ב מוואלוז'ין ('העמק שאלה', שאילתא קלו אות ב) כותב כעין זה. הוא מציין לפירושו של הרמב"ן (ויקרא יט, ב) עה"פ "קדושים תהיו" שפירש שהיא מצוה כללית, כלומר - אחר שהתורה פרטה את האיסורים, כמו עריות ומאכלות אסורות, אמרה "קדושים תהיו", ותחת מצוה זו באים פרטים, כמו הרחקות גם בדברים המותרים, וגם חובת נטילת ידים וכיוצ"ב, ואע"פ שהם מדבריהם אך הם נכנסים תחת המצוה הכללית של "קדושים תהיו". וגם במצוות שבין אדם לחברו (גם אחר שפרטה "לא תגזול" וכדו') נאמר הכתוב "ועשית הישר והטוב" שהיא מצוה כללית, ותחת מצוה זו אמרו דין ד'בר מצרא' וכדומה, אע"פ שאלו הם הלכות דרבנן.

חשיבות מצות ביקור חולים

למטרת ביקור חולים. וכשם שהקב"ה מבקר חולים כך יש לכל אדם חובה לקיים מצות ביקור חולים, כמו שנאמר: "אחרי ה' אלוקים תלכו", שואלים חז"ל, וכי אפשר לו לאדם להלך אחרי שכינה? ומשיבים, כוונת הכתוב היא שיש לכל אדם מישראל להלך אחר מידותיו ודרכיו של ה', כשם שהקב"ה מבקר חולים כך

גדולה היא מצות ביקור חולים כל כך, שחז"ל מגלים לנו שהקב"ה בכבודו ובעצמו ביקר חולים, כאשר היה אברהם אבינו חולה - ביום השלישי למצות המילה שאז כאב המילה הוא בשיא תוקפו - נגלה אליו הקב"ה וביקרו, על פי הנאמר: 'וירא אליו ה' (לאברהם אבינו; בראשית יח, א) והרי לא מצינו שדיבר עמו מאומה במעמד זה, אלא ודאי אומרים חז"ל, הגילוי היה

אתה בקר חולים (גמרא סוטה יד, א; בה"ג מ"ע לו; סודי רזא, ילקוט ראובני פ' וידא).

כמו כן כלולה מצות ביקור חולים במצות עשה דאורייתא של 'ואהבת לרעך כמוך' שעליה אמר רבי עקיבא 'זה כלל גדול בתורה' (ספרא, קדושים פרשה ב פ"ד), וכתב הרמב"ם בביאור מצוות 'ואהבת': כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אותן אתה לאחייך בתורה ובמצוות (הלכות אבל, יד, א). רבי חיים מוולוז'ין זצ"ל היה נוהג לומר לבנו רבי יצחק: דע בני! זה כל האדם - לא לעצמו נברא רק להועיל לאחרים, ככל אשר ימצא בכוחו לעשות (עדות בנו, בהקדמתו לספרו של אביו 'נפש החיים'). רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל מלמד אותנו: החיים עלי אדמות אינם אלא למען שלום הזולת! (פירושו הרש"ר הירש על התורה,

שמות יח, כ). ובאמת שאלו הם דברי חז"ל האומרים שכל התורה כולה היא חסד: 'התורה - תחילתה חסד, וסופה חסד, ואמצעיתה חסד' (מדרש תנחומא, פרשת וידא, ד).

מצות ביקור חולים: יש אומרים שהיא מצות עשה מן התורה של "והלכת בדרכיו", ויש אומרים שהיא מצוה מדברי סופרים אולם נכללת היא במצות עשה מן התורה של: "ואהבת לרעך כמוך", ובא פירושו - לעשות חסד עם הזולת כמו שהיה רצונו שיעשו עמו אחרים. ואשה חייבת במצוה זו כאיש. נמצא שהמקיים מצוות ביקור חולים, מקיים שתי מצוות עשה; ובכניסתו לבית החולה לבקרו יכווין בקיומה לשם שתי מצוות אלו. (מתוך 'ביקור חולים בהלכה ובאגדה' - ר' אשר זעליג מורסקי)

לא 'מה יצא לי מזה', אלא מהו רצון ה'!

הרב נ.י.

ויקח קרח (טו, א).

לקח את עצמו לצד אחד

קרח היה אדם גדול, בעל רוח הקודש. הרמ"ע מפאנו כותב, שאם לא היה חולק על משה רבינו, היה נעשה 'לוי גדול', מקביל לכהן גדול.

עולה השאלה, איך אדם גדול כמותו נופל לתהומות שכאלה, עד שמגיע לכפור בתורת משה ולבטל מצוות מן התורה? התורה אומרת לנו את התשובה בשתי מלים הפותחות של הפרשה - "ויקח קרח". מהו לקח? פירש רש"י: "לקח את עצמו לצד אחד".

התורה מגלה לנו, היכן התחילה הנפילה? בכל דבר היה קרח שואל את עצמו: מה יצא לי מזה? מה אני ארוויח מזה? איזו תועלת אשיג?

הוא יכול להיות אדם גדול, בעל רוח הקודש, אבל אם זו הגישה שלו - הוא יאבד הכל! זו היתה הנקודה שהפילה אותו, ולעומתו, כל אלה שהוא התקנא בהם - נקטו בשיטה ההפוכה: הם לא הסתכלו על עצמם, אלא שאלו את עצמם: מה ה' רוצה מאתנו. הם ביטלו את עצמם, ויתרו על טובתם האישית ועשו אך ורק את רצון ה'.

איך קרח החל את המחלוקת? אומר המשגיח רבי מאיר חדש זצ"ל: הוא לא התעסק עם המון העם הפשוטים, הוא לקח את ראשי הסנהדראות, נשיאי העדה, אנשי השם, המובחרים שבעם. קודם כל הוא השפיע עליהם כבוד. לא כל אחד יכול להצטרף אליו, צריך 'כרטיס כניסה' מיוחד.

קרח התחיל להתפלפל איתם בלמוד. אמר להם: מה הדין של טלית שכולה תכלת, האם היא חייבת בציצית? מה הדין של בית מלא ספרי תורה, האם הוא צריך מזוזה? בינתים אמר להם קרח: בואו נשחט קרבנות. הגיעו הכהנים לקחת את הזרוע. לחיים וקיבה. אמר להם קרח: למה יקח הכהן את הזרוע לחיים וקיבה, אתם תלמידי חכמים גדולים יותר ממנו!

זו היתה הגישה שלו: מה אני יכול להשיג ולקבל לעצמי. אבל התורה מורה לנו גישה הפוכה: אל תחשוב על עצמך, תחשוב על הזולת לא הכל שלך! אתה מקריב קרבן? - תן את הזרוע לחיים וקיבה לכהן. יש לך פירות? - תפריש תרומה לכהן, תן מעשר ראשון ללוי. נולדה בהמה בעדרך? - תן את

הבכור לכהן.

עושרו של קרח בא ע"י עשק ונצול מצוקה

ה"שבט מוסר" מביא בספרו "עיני העדה" על התורה מדרש ישן:

מהיכן זכה קרח לעשרו הגדול? פרעה בא אל בני ישראל במצרים בפה רך ואמר להם: כל אחד מכם יבנה כמות של לבנים כפי יכולתו, על כל לבנה אשלם סכום כסף, וככל שתרבו בלבנים - כן תגדל משכורתכם.

מיד כל אחד התאמץ ככל יכולתו להרבות בלבנים. בסוף היום אמר להם המלך: כל אחד הוכיח לי את מדת יכולתו, מכאן ואילך כל אחד מחויב ליצר מכסת לבנים יומית כפולה מן השעור שעלה בידו ליצר היום, כי אם מרצונם עשו כך - בעונש יעשו כפול.

אבל קרח פקח היה הוא הבין את מזמתו של פרעה. מה עשה? בשעה שכל אחד התאמץ להרבות בלבנים ככל האפשר, הוא יצר לבנה אחת והביאה למלך. שאל המלך: "איך יתכן שבמשך כל היום הספקת ליצר לבנה אחת בלבד?" אמר קרח: "אני רוצה להביא למלך לבנה יפה ומרשימה... עדיף לבנה אחת יפה ממאתים לבנים פשוטות..."

מאז נצטוו קרח ליצור מדי יום שתי לבנים - כפול מהלבנה האחת שהביא למלך. הכנתן של שתי לבנים נמשכת זמן קצר, ומה עשה קרח בשאר הזמן? הכין מאגר גדול של לבנים לספסר בהן.

הכיצד?

כאמור, כל אחד מישראל נצטוו להכין מכסה יומית של לבנים, כפול מן הכמות שיצר ביום הראשון. אך ביום ההוא הם הצליחו ליצור כמויות גדולות כי התאמצו יותר מכפי כוחם, לאחר שפרעה הערים עליהם והבטיח להם תשלום עבור כל לבנה. אולם בימים כתקונם אין בכוחם ליצור כמות גדולה שכזו, ונמצא שהם לא סיפקו את המכסה הנדרשת. מי שלא השלים את הכמות המבוקשת, היו המצריים נוטלים את ילדיו ומשתמשים בהם כלבנים לבנין.

אמר קרח הקמתי 'גמ"ח להצלת הילדים', מי שרוצה לבנים להשלים את המכסה היומית - אמכור לו בכסף מלא..." כך עשק קרח את ממונם של ישראל תוך נצול מצוקתם, ומזה התעשר עשר רב. אמר לו הקב"ה: אתה התעשרת ממצוקתם

של ישראל, חיך שְׁתַּבְּלַע אתה וכל רכושך וממונך באדמה. **האוצרות היו חשובים בעיני יותר מחיי אדם** כדי לקבל מושג על עשרו האגדי של קרח, אומרת הגמרא (סנהדרין קי, א): "משוי שלש מאות פרדות לבנות היו מפתחות של בית גנזיו של קרח". אם כדי לשאת את כל המפתחות של אוצרותיו של קרח היו זקוקים לשלש מאות פרדות, אם כן נתאר לעצמנו את הכמות הבלתי נתפסת של אוצרותיו. ומדוע הן היו פרדות לבנות דוקא?

מספרת הגמרא (חולין ז, ב), כי רבי יהודה הנשיא הזמין את רבי פנחס בן יאיר לסעוד בביתו. כאשר בא רבי פנחס בן יאיר לביתו של רבי ראה שם פרדות לבנות, אמר רבי פנחס בן יאיר: מלאך המוות בביתו ואני אסעד אצלו? רבי פנחס בן יאיר כינה את הפרדות הלבנות 'מלאך המוות' משום שהן מזיקות בבעיטותיהן. אומרת הגמרא שם, כי רבי חנינא, שהיה רופא, אמר: מימי לא בא אלי אדם להתאונן על מכה שספג מפרדה לבנה, כי לא היה אדם ששרד ונשאר בחיים ממכה כזו...

אמר רבי לרבי פנחס בן יאיר: אני אמכור אותן. אמר לו רבי פנחס בן יאיר: והרי בכך תעבור על "ולפני עור לא תתן מכשל", שהרי התורה אסרה להחזיק חיות מזיקות בבית. אמר לו: אפקיר אותן. אמר לו: אם כן, אתה מרבה את היזקן, שלא יהיו להן בעלים שישמרו עליהן. אמר לו: אעקר את פרסותיהן, שלא יוכלו להזיק. אמר לו: הרי יש בכך צער בעלי חיים. אמר לו: אהרוג אותן. אמר לו: יש בכך איסור של "בל תשחית". קרח נעל את אוצרותיו במפתחות, ואת המפתחות הניח על גבי פרדות לבנות, שאם מישהו יעז להתקרב אל הפרדה כדי ליטול את המפתח, הוא יזכה לבעיטה הגונה ממנה, שלא תשאיר אותו בחיים. קרח גידל שלוש מאות מלאכי מוות, כדי שישמרו על אוצרותיו. האוצרות היו חשובים בעיני יותר מחיי אדם.

ביטול ה'אני' וקיום רצון ה'

לעומת קרח שבכל דבר חיפש את טובת עצמו, האנשים שקינא בהם וחלק עליהם היו ההיפך הגמור ממנו: הם היו בעלי ענוה וביטלו את עצמם, ובכל דבר עשו את רצון ה'

ולא חפשו את טובתם העצמית. משה רבנו, עם כל גדלותו, היה עניו מכל האדם אשר על פני האדמה וביטל את עצמו ואמר יחד עם אהרן: "ונחנו מה" (שמות טז, ז).

אהרן הכהן הנהיג את עם ישראל במצרים במשך שמונים שנה. הקב"ה נגלה למשה בסנה ושלה אותו להוציא את עם ישראל ממצרים, אך משה חשש שמא יש בכך פגיעה באהרן אחיו. אמר לו הקב"ה: "וראך ושמח בלבבו" - "לא כשאתה סבור שיהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה" (רש"י, שם ד, יד). לנגד עיני עומד דבר אחד ויחיד - מהו רצון ה', ה'אני' שלו לא קיים כלל

הראשון שקרח התקנא בו היה אליצפן בן עוזיאל, דודו של קרח. אומרים חז"ל (תנחומא במדבר טז, א): "על ידי מה נחלק? על ידי אליצפן בן עוזיאל אחי אביו, שנעשה נשיא על משפחתו. אמר קרח: ארבעה אחים היו אחי אבא. עמרם הבכור - זכה אהרן ובניו לכהונה ומשה אחיו למלכות. מי ראוי ליטול את השניה, לא השני?!... והוא עשה בנו של עוזיאל, קטן של אחי אבא, היא גדול עלי. הריני חולק ומבטל כל מה שנעשה על ידו".

מי היה אליצפן?

נדב ואביהוא, שני בני אהרן, מתו ביום חנוכת המשכן לאחר שנכנסו לקודש והקריבו אש זרה. קרא משה רבנו למישאל ואליצפן בני עוזיאל, דודו של משה, ואמר להם (ויקרא י, ד): "קרבו שאו את אחיכם מאת פני הקדש אל מחוץ למחנה". אם הם היו דואגים לעצמם ומחפשים את טובתם האישית, הם היו משתמטים מן השליחות הזו ונמנעים מלהכנס אל הקודש כדי להוציא משם את שני המתים. הם יכלו לתרץ זאת בכל מיני תרוצים של לשם שמים, עוד שבועיים יחול פסח ראשון במדבר, הם רוצים להקריב קרבן פסח. אם יכנסו אל הקודש הם עלולים להנזק בעצמם, ומי ערב להם שלא יקרה להם מה שקרה לנדב ואביהוא?

אך הם לא מהססים לרגע. אם משה מצוה אותם, משמע שזה רצון ה', ואם כן עליהם לבצע את השליחות תכף ומיד, בלי שאלות ובלי פקפוקים. (מתוך ספר "שש באמתך")

עוד על מהר"י אסאד

תלמידיו של רבנו היו מפליאים את סדר הלימודים בישיבתו, כי חוץ מן השעורים במסכת הקבועה, הוכרחו התלמידים להתחייב ללמוד עוד מסכת לשם בקיאות, ורבנו שאח"כ היה בוחנם בעצמו במסכת זו, היה גם שואלם שאלות כגון: כמה פעמים מוזכר שמו של רבא או של אב"י במסכת, או כמה תנאים וכמה אמוראים מוזכרים בה. (הדבר מובא בספר "תפארת יוסף" להגה"ק רבי יוסף פרעסבורגער מתלמידיו הגדולים של רבנו).

*

ביטוי נפלא שהעיד על התמדתו הגדולה התבטא פעם רבנו גם לעת זקנתו וכאשר שח על מעללי הרפורמים, אמר: "בבית-דין של מעלה לא יתבעו מהללו רק על מעשה תעתועיהם, אלא גם על הביטול תורה שגרמו לי".

(מפי הגאון רבי דוד יונגרייז).

*

מאזרחת הכרישה

בלעדס, אפשר להיות מקוטע יד או רגל ולחיות, וגם באברים הפנימיים בזמנינו ע"י ניתוח אפשר לחיות, אבל הלב אינו כן, ובלא לב אי אפשר לחיות.

וצריכים לדעת שכשם שהגוף יש לו לב וממנו תוצאת החיים כי שם עיקר החיות, כן בנשמה יש לב וממנו תוצאת כל חיי הרוחניות. יש מדות רעות, ויש חלאים רעים בנפש, ובכולם אפשר לחיות חיים רוחניים, אבל בלא לב אי אפשר לחיות ברוחניות, ולכן צריכים לשמור את הלב הרוחני, ואז נחיה חיים רוחניים.

אנו קוראים פרשת קריאת שמע שתי פעמים ביום, ערב ובוקר, והכתוב מזהיר "השמרו לכם פן יפתח לבבכם וסרתם ועבדתם אלקים אחרים" וכו' (דברים י"א, טז), דזהו סוד הגדול ושורש העבודה להיות שומר הלב כי ממנו תוצאת חיים.

הרבה עוסקים בתיקון המדות ומקבלים על עצמם ליזהר מכמה ענינים שלא ליכשל באיסורים, וכן עוסקים בצד הטוב לתקן ולהרבות מעשים, אבל שוכחים העיקר הגדול הזה, שהעיקר הוא לעבוד בלב לבדוק לראות אם בריא הוא אם חלוש, דאם לבו חלוש אפילו אם יקבל עליו קבלות רבות בהרבה מקצועות - אינן כלום. כי החיות תלוי בלב, והעיקר לשמור את הלב ולדעת דרכיו, כי בזה תלוי כל העבודה.

ולא רק בצד הרע צריכים לשמור את הלב, אלא גם בצד הטוב צריכים לעבוד בלב. אנו מברכים בברכת התורה "והערב נא וכו' את דברי תורתך בפינו" וכו', ולא מצינו ברכה כזו בשום מצוה שנבקש שתהיה ערבה לנו. והביאור בזה הוא כי רחמנא ליבא בעי, דאי אפשר ללמוד תורה בלא לב, ולכן צריכים אנו להתפלל ולבקש מאת הקב"ה שיתן בלבנו ערכות התורה שתהיה מתוקה מדבש ונופת צופים, כי על ידי זה יתעורר לבנו לחשוק בדברי תורה. זכורני שפעם דברתי עם ר' ברוך בער זצ"ל כשהיה מטייל ביער, אמר לי קושיות התוספות והיו דבריו מתוקים מדבש, אמירתו היתה בדביקות ומתיקות, שאין לתאר גודל המתיקות אשר הרגשתי אז. זוהי דרך הלימוד המתקיים בידינו. וכן אנו מתפללים תמיד "ותן בלבנו בינה להבין ולהשכל, והוא יפתח לבנו בתורתו וישים בלבנו אהבתו" וכו' - כי הכל תלוי במדת הלב דרחמנא ליבא בעי. ובאמת עיקר עבודת האדם הוא בלב, ובלי לב אי אפשר לזכות לכלום.

מצינו שהלב הוא המחלק המדרגה בין צדיק לרשע, דכן איתא במדרש (ב"ר לד, י"א): "וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ בְּלִבּוֹ" (בראשית כז, מא). הרשעים ברשות לבם, "אָמַר נָכַל בְּלִבּוֹ" (תהלים יד, א), "וַיֹּאמֶר עֲשׂוּ בְּלִבּוֹ" (בראשית כז, מא), "וַיֹּאמֶר יִרְבְּעָם בְּלִבּוֹ" (מלכים א' יב, כו), אבל הצדיקים לבן ברשותן, "וַיִּחַנֶּה הָיָא מְדַבְּרַת עַל לְבָהּ" (שמואל א' א, יג), "וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל לִבּוֹ" (שמואל א' כז, א), "וַיִּשֶׁם דְּנִיָּאל עַל לִבּוֹ" (דניאל א, ח), דומים לבוראם, "וַיֹּאמֶר ה' אֶל לִבּוֹ" (בראשית ח, כ"א), ע"כ. מבואר שאדם אשר לבו ברשותו הוא האדם הצדיק כמדת הקב"ה שלבו ברשותו, אבל אדם אשר הוא ברשות לבו הרי הוא האדם הרשע, כי תוצאת חיים תלוי בלב, ואם הלב הוא הבעלים על האדם, הרי הוא רשע כי אינו ברשות עצמו רק ברשות הלב, ואם הוא בעלים על הלב והלב ברשותו אז הרי הוא צדיק כי נמצא ברשות עצמו, כך היא המדה.

"וַיִּקַּח קֶרַח בֶּן יִצְחָר בֶּן קָהָת בֶּן לֵוִי וְדָתָן וְאַבְיָהִם בְּנֵי אֱלִיָּאָב וְאוֹן בֶּן פִּלְתִּי בְּנֵי רְאוּבֵן" (במדבר טו, א).

פן יפתח לבבכם

אין "ויקח" אלא לשון פליגה, שלבו לקחו, כענין שנאמר (איוב טו, יב) "מִה יִקְחֶךָ לְבָבְךָ" (תנחומא קרח ב). מבואר שעל ידי לקיחת הלב נתהוותה המחלוקת.

וצריך ביאור, מה הכוונה 'לקיחת הלב'. ועוד דבמקום אחר מבואר שהמחלוקת נתהוותה מטעם אחר, דאיתא (במדבר י"ז, קרח פקח היה מה ראה לשטות זה, אלא עינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה עומדת הימנו, שמואל ששקול כנגד משה ואהרן, וכ"ד משמרות עומדים מבני בניו שכולם נתנבאו ברוח הקודש, אמר אפשר הגדולה הזאת עתידה לעמוד ממני ואני אדום. ולא ראה יפה, לפי שבניו עשו תשובה ועומדים מהם וכו'. ועוד שנתקנא בנשיאתו של אליצפן, אמר קרח, ארבעה אחים היו לאחי אבא עמרם הבכור וזה אהרן בנו לכהונה ומשה למלכות, מי ראוי ליטול את השניה לא אני שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם והוא מנה נשיא את בן אחיו הקטן מכולם הריני חולק עליו ומבטל את דבריו. הרי שהמחלוקת נתהוותה מטעמים אחרים, וצריך ביאור בזה.

ולבאר את הענין נקדים בזה הקדמה. חמשה תלמידים היו לו לר' יוחנן בן זכאי ואלו הן ר' אליעזר בן הורקנוס, ר' יהושע בן חנינא, ר' יוסי הכהן, ר' שמעון בן נתנאל, ר' אלעזר בן ערך וכו', אמר להם צאו וראו איזו דרך טובה שידבק בה האדם, ר' אלעזר אמר עין טובה, ר' יהושע אמר חבר טוב, ר' יוסי אמר שכן טוב, ר' שמעון אמר הרואה את הנולד, ר' אלעזר אמר לב טוב, א"ל רואה אני את דברי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם, א"ל צאו וראו איזו היא דרך רע שיתרחק ממנה האדם, ר' אליעזר אמר עין רעה וכו', ר' אלעזר אמר לב רע, א"ל רואה אני דברי אלעזר בן ערך מדבריכם שבכלל דבריו דבריכם (אבות ב, ט), מבואר שדרך הישר אשר ידבק בו האדם והדרך אשר יתן לבו לקנותו ובוה יצליח בכל דרכיו, הוא לב טוב, והדרך אשר צריך האדם לשמור עצמו ממנו ובוה ינצל מכל הרע, הוא לב רע.

וכן מבואר ברבינו יונה (שערי תשובה א, לא): והנה התאוה נתונה בלב האדם שורש כל הפעולות, לכן אם יתקן התאוה תחת אשר כל האיברים ישרתוה ימשכם אחרי השכל וילוו עליו וישרתוהו, יכשרו כל הפעלים, שנאמר "וַיִּשֶׁר פְּעָלוֹ" (משלי כא, ח), ע"ש. הרי להדיא שעל ידי שיתקן את הלב יתוקן כל הפעלים, כי הלב הוא שורש הפעולות ואם השורש מתוקן ממילא יתוקן כל הנמשך ממנו.

וכן איתא ב"אורחות חיים" להרא"ש (אות כז): "וגער ביצר הרע המשיאך ללכת בדרכי לבך, ואל תשט אל דרכיו כי דרכיך זך וישר", עכ"ל. הרי שהזהיר הרא"ש לגעור ביצר הרע המשיאך ללכת בדרכי לבך, כי ידע שההולך בדרך לבו מסוכן ולכן צריך לגעור ביצר הרע המשיאך ללכת בדרך הרע הזה. ועל ידי הגערה לא תשמע לעצת היצר ולא תלך אחר לבך ותנצל מהרע.

וכן הזהיר שלמה המלך באומרו (משלי ד, כג) "מִכָּל מְשָׁר נָצַר לְבָבְךָ פִּי מִמְּנֵה תוֹצְאוֹת חַיִּים", מבואר דעיקר שמירה היא בלב, כי הלב הוא חיות האדם. יש אברים באדם אשר אפשר לחיות

קרח פקח היה, וגם צדיק היה אבל עם כל זה לבו לקחו, פירוש, שלא שמר פתחי לבו שמירה מעולה ולא קיים מה שהזהיר הכתוב "השמרו לכם פן יפתה לבבכם", שלא שמר לבו מדברי פיתוי, ומכיון שלא העמיד שומרים על לבו, נכשל בפיתוי הלב ונפתה לדברי שטות ממש, עד שחז"ל חקרו קרח פקח היה מה ראה לשטות זה, והשטות של ה'קנאה בנשיאותו של אליצפן' או הא ד'עינו הטעתו', היתה רק מפני שלא שמר את לבו מפיתוי הלב ונפתה לאותן שטויות ונכשל במחלוקת עם משה וירד חיים שאולה.

המקיים מצות קריאת פרשת קריאת שמע פעמים בכל יום צריך לשום לבו בקראו הפסוק "השמרו לכם פן יפתה לבבכם", לדעת שיש לב, ועיקר העבודה הוא בלב, ולירא שלא יתבעוהו לעתיד לבוא על קריאת שמע שקרא פעמיים בכל יום, ולא שם לבו לדעת מהו לב שממנו תוצאות חיים.

צריכים לשים לב ולדעת שיש פיתוי הלב, והוא כח גדול והמלך זקן וכסיל היצר הרע משתמש בו הרבה, ובפרט בכני עליה ובגדולי עולם, שהרי גדולי עולם אינם משימים לבם לדברי סכלות של היצר הרע ולכן בא אליהם בעקיפים לפתות לבם שלא מדעתם ופורש מצורתו סביבותיהם ולוכדם כמו שלכד את קרח על ידי שלקח לבו, ולזה צריך שמירה יתירה דבקל אפשר להתפתות, והכתוב הזהיר לנו על זה דכתיב "השמרו לכם פן יפתה לבבכם", והמיקל בשמירתו הוא הולך תיכף ומיד ל'וסרתם ועבדתם אלקים אחרים', שכן הוא כח הפיתוי שמוליכו עד קצה האחרון ומורידו לשאול תחתית.

הרוצה לשמור דרכו שלא יכשל בעבירות, הן קלות והן חמורות, צריך לשים לבו לדעת דרכי לבו ודרכי הפיתוי, ואז נשמר מהרע. וכן הרוצה להשיג מעלות ומדריגות, צריך לשום לבו לעבוד בלבו, ואז יצליח דרכו.

(קובץ שיחות - רבי נתן מאיר וזכספויגנל)

בענין הנ"ל - הנה שיחה מפי הגאון רבי ברוך בער בעל 'ברכת שמואל' בפני בני הישיבה (הובאה בספר ביחיי המוסר - א).

"הבורא יתברך נתן לנו ישיבה, קיבוץ של בני תורה, בכדי שלא יהיה כל אחד ביחידות כמ"ש "חרב על הבדים" אלו העוסקים בד בבד ולא עוד אלא שמטפשים. והישיבה היא היוצרת יראה ותורה, אם אין יראה אין חכמה, דבר אחד הם, כמו שנוסע לקנות דרך התורה בלימוד, כך עליו לבקש ולקבל מהם דרך ביראת שמים. עליו לדעת שבקחתו תורה בלא יראת שמים ידע שאין לו לב חכם. מהו 'לב חכם'? שיתאחד עם התורה כמו שכתוב "בכל לבבך", ופירש רש"י, שלא יהא לבבך חולק על המקום. להגיע לידי מצב שמה שהתורה רוצה ירצה גם הוא ומה שהתורה תשנא ישנא גם הוא כמ"ש "משנאיך ה' אשנא", "תכלית שנאה שנאתים", וכשלומדמים תורה עם יראה משיגים 'לב חכם', שכל מהותו ומציאותו נעשה תוריים.

הוזהרנו מתורתנו הקדושה "מכל משמר נצור לבך". מכל משמר היותר מעולה שישנה רק באפשרות. המשיגים אנו זה? הלא תורתנו הקדושה אומרת "ושמרתם", כמה שמירה צריך? אסור לעזוב הלב הפקר. הכתוב אומר "ושמתם את דברי אלה על לבבכם", וכתב הסמ"ג, אזהרה להיות שקוע ועסוק בתורה הקדושה, והמכוון שמעת לעת שלם צריך בן

ישיבה לשמור עצמו. ואופן השמירה ניקח לנו לציור הצדיק שהיה לנו החפץ חיים זצ"ל או הרבי זצ"ל, כל פעולה צריכה שמירה, ואין לומר מה צורך לנו בשמירה עוד הלא יושבים בישיבה ולומדים, לא היא, ענין השמירה המוטל עלינו, צריך להיות כמו במלחמה שגדולי המלוכה יושבים כסדר בלי הפסק וחושבים ומתבוננים ומתיישבים איך לעשות ולאן לפנות וזה עיקר המלחמה, ואם יניחו מחשבתם רגע אחד יכולים ליפול שדודים מנוצחים. התורה צייתה אותנו "ושמרתם", המכוון שכסדר בלי הפסק כל שהוא צריכים לחשוב, ואני אומר לכם שצריכים לחשוב עוד יותר ממה שחושבין במלחמה, שבעים שנה יחשוב בלי כל היסח הדעת, ולכאורה הלא כבר חשבו והתבוננו? לא כן הדבר, ואספר לכם הלכה למעשה. לפני איזה זמן היה בחור תומך תורה במדה נפרזה מאד, כל הישיבות היה מחזיק בסכומים עצומים, ושדכתיו עם איש בעל הבית חרד, וכששמע רבי זצ"ל כעס עלי, ולא הבנתי מדוע אין זה שידוך הגון הלא צדקותיו נוראות ופעולותיו כבירות מאד, אך אמר רבי זצ"ל מה בכך שיש לו מצוות וכי יוצאים כבר בזה, צריכין לדעת אם הוא כזה שיעמוד כל ימיו, כל חייו. מי שחי שבעים שנה ולא התעלם אף פעם אחת, עמד על המשמר בכל פעולה ופעולה, זהו צדיק. החפץ חיים זצ"ל כל העולם כולו לא מצאו כל שהוא עוולה עליו אפילו גויים, כל ימיו, ואם כן למדנו מזה כמה צריכין לחשוב. בצאת בן תורה מהישיבה פוגשו היצר והוא מחזר על בן ישיבה יותר מאשר לשאר בני אדם, ואם כן כמה שמירה צריכין, וגם מחז"ל רואים שכל כך קשה עד שה' לא יעזבנו בידו, כ"כ צריכין שמירה. אמרו חז"ל יוסף קטן שבשבתים וכו', נצייר נא מה נשיב כשישאלו לנו בבית דין של מעלה מדוע הפקרת האמונה? על עניני עולם הזה על זה מוסרים נפשם ובזה שכתוב "מכל משמר נצור לבך" עוזבים הפקר. בעל יראת שמים צריך לשמור לבו לברוח מן הרע כמפני האש, וכמו שעשה אבי זצ"ל כשנכנס פעם אחת מיסיאנער לביתו, בקש לשפוך גרף של שופכים על פניו. כל בן ישיבה צריך לדעת היטב איזה מין מזיק סובבו, חמורה עבודה זרה שכל הכופר בה כאלו מודה בכל התורה, הבינו עד כמה, ומינות חמור הרבה, והכופר במינות והוא משליכו הלאה הרי הוא מודה בקום ועשה בכל התודה כולה, ועל ידי זה יעלה מעלה מעלה עד שנקרא "ישא מדברותיך", היום לומדים מוסר, ובזמנינו גם מי שלא למד מוסר ברח מן המינות כמפני הכבשן.

היצר אינו בא בבת אחת, רק לאט לאט, כשאחד מתחסד קורא קנאי הוא רק מקיל בדבר קטן מתחלה. המבין רואה שמוסבכים אנו באפיקורסות ואם כן צריכין שמירה מאד. אמרו חז"ל, מדוע לא הגינה תורתו של אחר, מפני שספרי מינים נשמטים מבגדו, וקשה מדוע מזה גופא לא הצילתו תורתו, אלא תורה כזו אינה תורה כשלומדים כל היום בישיבה ולערב עושה הלב הפקר אין תורתו ג"כ כלום, ואדרבה עוד יותר גרוע כמ"ש לא זכה נעשית לו סם המות, האם אפשר להיות בן ישיבה בלא ידיעה זו?

שמעתי מבחור פשוט בביאליסטאק, עכשיו תקפו עלינו צרות כפרעה בשעתו וצריכין למשרע"ה שיצילנו, בלי תורה ויראת שמים מה יש לנו, הכלל ישראל נשבר מאד מהם, מאויבי ה', מבני השכלה, ואין לו להקב"ה בעולמו אלא אוצר של יראת

כתב הרה"ק ה"שפת אמת" זי"ע (תרנ"ו), שנינו במשנה (אבות פ"ה מ"ז) 'כל מחלוקת שהיא לשם שמים סופה להתקיים'. והענין הוא, שבאמת העולם הזה נקרא 'עלמא דפירודא' [עולם הפירוד], מפני שלכל אדם יש את המהות העצמית המיוחדת לו. אלא שבני ישראל זוכים להיות בשלום בכח התורה המאחדת אותם לעבודת ה', וממילא אין קנאה ביניהם, מפני שיודעים שמעשיהם מתקבלים בשמים רק בכח אחדותם.

זו היתה מידתו של אהרן כנאמר (להלן פסוק יא) "ואהרן מה הוא", ולכן בחר בו הקב"ה לכהן. לעומת זאת אצל קרח כתוב "ויקח קרח" שלקח כוחו לעצמו, ואפילו אם יהיה האדם גדול שבגדולים, כשהוא לעצמו מה הוא.

"ויקח קרח" וגו' (במדבר טו, א).

בחן של מדות

ומה ראה קרח לחלוק עם משה, נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל וכו' (רש"י בשם תנחומא).

פירוש, קרח שפיקח היה ומנושאי הארון היה, מה דחפז לחלוק ולאבד עצמו לדעת בעולם הזה ובעולם הבא עם ר"נ ראשי סנהדראות וכו', כמבואר בפרשה. על זה משיבים חז"ל, "נתקנא" וכו', שנתערב מכאן אחת מן המדות המגוננות באדם.

וחז"ל ראו כל זה בטענתם של קרח ועדתו שאמרו "רב לכם" וגו' "ומדוע תתנשא" וגו'.

שבאמת טענה גדולה טענו "כי כל העדה כולם קדושים" וגו', ועיין בספורנו שפירש, כולם קדושים מכף רגל ועד ראש, ולולא שהתערב בזה מדת הקנאה, היתה מחלוקתם כמחלוקת שמאי והלל וכיוצא בה, ושם אין לשאול מה ראו לחלוק, ודאי מכיון שלא נשתוו בדעותיהם לכן נחלקו, ואמנם אלו ואלו דברי אלוקים חיים.

אבל במחלוקת זו שהזדקר בטענתם "ומדוע תתנשא", הרי שיסוד מחלוקתם היה מפני מדת הקנאה, שנתקנא על נשיאותו של אליצפן וכו', ומכיון שכן, כבר ראו חז"ל לפנייהם תשובה ברורה על קושיא זו של 'מה ראה קרח לחלוק' וכו', כלומר, כי המדות הם כתותחים כבדים העומדים על ראש ההר, ולועיהם פתוחים, ומופעלים במכוונותיהם - המפוצצים להבה לכל עבר... והיה אם תפגע באבן הוא נימוח, גם ברזל - מתפוצץ, ואם עבר בה איש - הנהו מתרסק, ואין שום חילוק מי הוא הנפגע, אם דומם או צומח, חי או מדבר, כולם לרסיסים ישפרו, גוף קטן או גדול, חלש או חזק, אם יעבור דרך שם הרי הוא אבוד מן העולם, וכן הדבר "במדותיו" של אדם! אם רק יתעוררו ויתחילו לפעול, הרי הם מפוצצים ומשליכים לבאר שחת - יהיה מי שיהיה, מההדיוט שבהדיוטים עד לגדול שבגדולים!

ולכן אף קרח שפקח היה ומנושאי הארון היה, מכיון ש"נתקנא" וכו' אין מלט לו, והלך מדחי אל דחי עד שהסית והדיח ר"ן ראשי סנהדראות אתו, ונאבדו מן העולם. מדת הקנאה הזאת היא שהביאה כל קהל עדת ישראל לצרה האיומה של בלועי דקרח ושרופי דקרח והנגף בעם.

אכן זהו מה שאמרו חז"ל (קידושין ל, ב), קשה יצר הרע שאפילו

שמים בלבד. בני ישיבה סובלים, וצריכין הם לסבול עם הכלל, החפץ חיים נפטר, על כל בן ישיבה ללכת בשחורים איזה בן ישיבה הוא אם אינו מרגיש, אמרו עליו על ר"י ב"ר עילאי שהיו ששה מתכסין בטלית אחד. כן צריכין להתחזק שיהיה כן גם עכשיו.

שמעתי שיש בני ישיבה אשר קוראים דברי חפשים. נצייר נא שהולך חזיר וזב ממנו שמנינותו, האפשר להביט איך שילך ישראל ויקבץ ועוד ישק לו? "מכל משמר נצור לבך", איך אפשר להניח הלב הפקר, איזה בן ישיבה הוא? האוהב את הכל היפוך מה שאמר הכתוב "משנאך ה' אשנא". הלא אויבי אמונת ה' האינם המה היטלער ממש הרוצה לעקור אמונת ה' גרוע עוד מהרוצה להרוג, אם אמר יאמר עבד לרבו כל אשר תאמר אלי אעשה חוץ מדבר אחד אפיקורסות הוא, המנהלים בעת כזאת מוסרים נפש ויש להם הרשות להגיד איך צריך בן ישיבה להיות.

על כן אני מזהיר שכל בן ישיבה צריך להתחזק לבא לתפלת הישיבה, ללמוד מוסר ראשית כל שהיא ראשית חכמה, וכל אחד ישמור את חברו, וצריך להשתוקק ולהתאוות שהתורה והיראה יתקיימו, וכל אחד צריך להתפלל שתאכל אש את כל אויבי ה', וההשכלה החפשית תכלה כלה. יתבעו מכל בן ישיבה בעד כל העולם מדוע אין שם שמים מתאהב על ידו. צריך לשמור הלב בלי הפסק כל ימי חייו ולא די בזו בלבד שנמצאים בישיבה, אם אתה שומר את נרי אני שומר נרך זהו כל החומה של ישראל, הש"י יושיעכם".

"ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ויבארים בני אליאב ואזן בן פלת בני ראובן" (במדבר טו, א).

כח הציבור

וברש"י (שם): "ויקח קרח" - לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה, וזהו שתרגם אונקלוס: 'ואתפלג', נחלק משאר העדה להחזיק במחלוקת".

מבואר, שעיקר כוחו של קרח להחזיק במחלוקת, היה מחמת שהפריש עצמו מתוך העדה, ורק על ידי כך היה בידו לעורר על הכהונה. והיינו, כי בשעה שהיו בני ישראל מאוחדים כאיש אחד בלב אחד, לא היה בידי קורח להחזיק במחלוקת ולהשפיע על אחרים. ורק לאחר שפרש מן הציבור, ולקח את עצמו לצד אחד בכדי להיחלק מתוך העדה, הצליח לעורר ולגרור לשאר העם להחזיק במחלוקת.

נמצאנו למדים, עד כמה גדול כוח הכלל. שהרי אף כאשר יש לאדם טענות וסיבה למחלוקת, מכל מקום כל זמן שהוא עדיין חלק מכלל הציבור ולא פרש ממנו, אין בכוחו להחזיק במחלוקת, לעורר ולהשפיע על אחרים, ולקבוע זאת במסמרות. רק אם מפריש עצמו מן הכלל, אזי בכוחו להחזיק במחלוקת, מכח מציאות זו שכבר אינו חלק מן הציבור.

כח הציבור! עד כמה שכל הציבור נמצא באחדות הם יכולים להציל זה את זה מהדברים הנוראים ביותר. אילו לא היה קורח נחלק תחילה מתוך העדה, הרי שכלל ישראל היו ניצלים מפרשה נוראה זו של מחלוקת קורח ועדתו.

(שיחות רבי נתן צבי - רבי נתן צבי פינקל)

יוצרו קראו רע, ראו כמה קשה הוא שעל ידו נפלו ראשי העם ובחיריו, עם עשרים וארבע אלף מישראל בדור הדעה "על דבר קרח", כך הוא כוחן של מדות! וכזה הוא חומר עפר טבעו של אדם! ואמרו חז"ל עוד שם, שאלמלא הקב"ה עוזרו אין יכול לו, כלומר אין מי שיוכל לו בדרך הטבע, והוצרך האדם לעזרתו של מקום מחוץ לדרך הטבע, דהיינו "עפ"י נס", כי בלא נסים מן השמים אי אפשר להחליץ מתחת ידו, אף המוכחר שבאדם. ומינה ק"ו לאנשים פחותי ערך כמונו – לשפוך תחינה לפני נורא עלילה, כי לא ימנע ממנו חסדו, ויושיט לנו עזרתו, להצילנו מיצר הרע, ולטהר לבנו לעבדו באמת.

וראה והתבונן עד כמה משתטה האדם שממשיל עליו מדותיו, שמכיון שהתחילו במחלוקת ושלט עליהם יצר הרע, נעשו אותן ר"ן ראשי סנהדראות לטפשים והדיוטים גמורים. הנה לפניך גדולים בדעה, אלו אשר נבחרו לסנהדרין על עדה אשר כולם קדושים מכף רגל ועד ראש ובתוכם ה', הדור אשר נאמר עליו (דברים ד, לג) "השמע עם קול אלוקים מדבר מתוך האש כאשר שמעת אתה ויחי" וגו', ובדור זה המה היו ראשי סנהדראות, היש לך השגה בקדושתם וגודל דעתם?! ובכל זאת לא הבינו לדעת דברים פשוטים אשר אשתו של און בן פלת ידעה, כמ"ש חז"ל (סנהדרין קט, ב) שהצילתו באמרה אליו מאי נפקא לך מינה אי מר רבה אנת תלמידא, ואי מר רבה אנת תלמידא וכו' ע"ש, והמה כאשר אמר להם משה בפירוש (במדבר טז, ו) "זאת עשו קחו לכם מחתות" וגו' והיה האיש אשר יבחר ה' הוא הקדוש" וגו' (שם ז), ואמרו חז"ל שהתרה בהם ואמר אנו אין לנו אלא ה' אחד ותורה אחת ומשפט אחד וכהן גדול אחד, ואתם מאתים וחמישים איש מבקשים כהונה גדולה וכו', מי שיבחר בו ה' יצא חי וכולם אובדים, ואעפ"כ נתרצו ויקחו איש מחתתו ויתנו עליהם אש וישימו עליהם קטורת" וגו', וכי לא טפשים היו שכך התרה להם וקבלו עליהם וכו' (מד"ר שם), והיינו שכל אחד חשב לעצמו שהוא יבחר לקדוש וכהן גדול, ואנו שואלים וכי טפשים היו, והלא ראשי העם היו! אלא הוא מה שאמרנו שהמדה מטפשת את האדם ומאבדת ממנו כל שכלו, עד כדי כך שזורק חצים בלבו ושורף את עצמו כמו ידיו, היש לך שוטה גדול מזה?

מעשה צא וחשוב אם בארזים נפלה שלהבת, אם קרח ור"ן ראשי סנהדראות הפילתם מדת הקנאה, מה יעשו אזובי קיר, ולכן מה נואלו האנשים השמחים לנפשם ומחשבים בדעתם כי מטוהרים המה מכל אבק מדות רעות ומגוננות, ושכל מעשיהם לשם לשמים, אוי להם באשר בחושך ילכו ולא פחדו לנפשם לחשוד לכל הפחות את עצמם אולי טועים הם, וכי גדולים המה ממאתים וחמישים ראשי סנהדראות?! ואנו אין לנו אלא מה שאמר שלמה ע"ה (משלי ד, יג) "הִתְחַזֵּק בְּמוֹסֵר אֶל תִּרְף נִצְרָהּ כִּי הִיא חַיִּיף". (אור יהל - רבי יהודה ליב חסמו)

"ויקח קרח" וגו' (במדבר טז, א).

אין תוכחה במקום ליצנות

אמרו חז"ל (ילקוט) זהו שאמר הכתוב "אשרי האיש וגו' ובמושב לצים לא ישב", זה קרח שהיה מתלוצץ על משה ואהרן, מה עשה כינס עליהם כל הקהל והתחיל לומר לפניהם דברי ליצנות וכו'. הרי שכל כחו של קרח לפתות את ראשי העם לא היה אלא מפני שהתלוצץ על משה ואהרן, ומינה מה

עצום כח טומאת הליצנות, שקרח פקח היה וידע כי בשביל ויכוח לא יוכל הביאם למרוד, שבמלחמת השכל עם השכל ודאי אין שום מבוא שקרח ינצח נגד משה, אלא מה עשה, איזה כלי נשק הפעיל קרח במלחמתו זו – הליצנות! כלומר: השטות וההבל, כי ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות, הוכחה היא הוויכוח בהשכל ודעת אם כך ואם כך, וליצנות הוא אי רצינות – אשר בא מכוח חומר הבהמי שבאדם, ולכן אם התלוצץ אדם, הרי העלה בכך את הבהמה על שלחנו, ומי לא יבין כי אין להסביר לבהמה דברים שיש בהם משום חכמה ודעת, ולכן ליצנות א' דוחה ק' מיני שכל.

והנה במחלוקת זו נענשו בני ישראל בג' עונשים חמורים, בלועי דקרח, שרופי דקרח, והנגף בעם, אח"כ "וידבר ה' אל משה וגו' מטה מטה לבית אב וגו' והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח", וכן היה שכל ישראל ישנו להם בביתם במנוחה, ולמחרת "פרח מטה אהרן ויוצא פרח ויצץ ציץ וגו' ויראו ויקחו איש מטהו", ויש להתבונן הרי השי"ת רחום וחנון אך אפים ומרבה להיטיב, ולמה לא ציוה השי"ת מיד על ענין המטות והיו רואים כי באהרן בחר ה', ותשקוט הסערה כאשר ראו אחר כך, ולשם מה הענישם תחלה באלו ג' העונשים הנוראים והוכו בני ישראל כאשר ינוד הקנה במים!?

אבל כבר צווח הנביא (ישעיהו כח, כב) "וְעַתָּה אֵל תִּתְלוֹצְצוּ פֶּן יִחְזְקוּ מוֹסְרֵיכֶם כִּי כָלָה וְנִחַרְצָה שְׁמַעְתִּי", ואמרו חז"ל (ירושלמי ברכות פ"ב הלכה, וע"י ע"ז יח, ב) קשה הליצנות שתחלתה יסוריין וסופה כליה וכו' ע"ש, וכבר האריך בענין זה ב"מסילת ישרים" פ"ה וביאר כי זהו דבר שהדין נותן אותו, כי מי אשר מתפעל מן ההתבוננות ומן הלמודים אינו צריך שיתייסר בגופו וכו', אך הלצים שאינם מתפעלים מן התוכחות מפני כח ליצנותם, אין להם תיקון אלא השפטים וכו' ע"ש, הוא הדבר שאמרנו כי ע"י הליצנות מרכיב האדם את הבהמה אלוף לראשו, ומה יועילו לו כעת התוכחות, ולכן "נִכְוֹנוּ לְלִצִּים שְׁפָטִים" (משלי יט, כט), לשבור כח הבהמי ששלט על אדם זה, ואז יתחכם וישמע מוסר, משא"כ מעיקרא שאין הטעם והדיעה מושלים בו, ואי אפשר לתת לו ערמה ולהנהיגו (מס"י שם), וזהו מה שבאו על בני ישראל עונשים גדולים מתחלה על דבר קרח, כי בעשותו איתם ליצנות, טמטם לבם וביטל הרגשתם, שלא ידעו ולא יבינו להתעורר אל החשבון והפשפוש במעשים, ואף אם יפתחו להם השמים ושמי השמים "וְאֵת פֶּעַל ה' לֹא יִבְיִטוּ" (ישעיהו ה, יב) – "וְלֹא יִשְׁיִגוּ אַרְחוֹת חַיִּים" (משלי ב, יט), כי בכח הליצנות יפיל האדם הכל לארץ ולא יעשה בו רושם כלל, ולא מפני חולשת העיניים, ולא מפני חסרון הבנת הלב, אלא מפני כח הלצון ההורס כל עניני המוסר והיראה (מס"י שם), ומשום כך הוזקקו לבלועי דקרח ולשרופי דקרח ולהנגף בעם, שנשבר לבם בקרבם ממוסר העונשים, וסר הטמטום המתלוצץ שמעוור העיניים ומחריש האזנים, אז הראה להם הקב"ה ענין המטות כי באהרן בחר והוא הקדוש, "וַיִּרְאוּ וַיִּקְחוּ אִישׁ מִטְּהוֹ" (במדבר יז, כד).

וז"ל ה"מסילת ישרים" פרק ה':

"אך השני, הנה הוא קשה מאד, והוא השחוק והלצון, כי מי שטובע בם, הוא כמי שטובע בים הגדול שקשה מאד להמלט

ממנו. כי הנה השחוק הוא מאבד את לב האדם, שכבר אין הטעם והדיעה מושלת בו, והרי הוא כשכור או שוטה אשר אי אפשר לתת להם ערמה או להנהיגם, כי אינם מקבלים הנהגה, והוא מה שאמר שלמה המלך עליו השלום (קהלת ב, ב): "לְשֹׁחֵק אֲמַרְתִּי מֵהוֹלֵל וּלְשֹׁמֵמָה מִהַ עֵשֶׂה". וחכמים זכרונם לברכה אמרו (אבות פרק א): שחוק וקלות ראש מרגילים את האדם לערוה. כי אף על פי שחמורה היא הערוה אצל כל בן דעת ולבו ירא מקרב אליה מכח הציור שכבר נצטייר בשכלו מאמיתת גודל פשעה ורוב עונשה, הנה השחוק וקלות ראש ממשיכים אותו מעט מעט ומקריבים אותו הלוך וקרב שתהיה היראה סרה מעליו מעט מעט מדריגה אחר מדריגה, עד שיגיע על העון עצמו ויעשהו. וכל כך למה, לפי שכמו שכל מציאות הזהירות תלוי בשימת הלב על הדבר, כן כל עצמו של השחוק אינו אלא מסיר הלב מן המחשבות הישירות והעיוניות, ונמצא שלא יבואו הרהורי היראה בלבו כלל. ותראה קושי הלצון והשחתתו הרבה, כי כמו המגן המשוח בשמן אשר ישמיט ויפיל מעליו החצים ומשליכם לארץ ולא יניח אותם שיגיעו אל גוף האדם כן הלצון מפני התוכחה והמרדות, כי בליצנות אחד ובשחוק קטן יפיל האדם מעליו ריבוי גדול מן ההתעוררות וההתפעלות מה שהלב מתעורר ומתפעל בעצמו מדי ראותו או שומעו ענינים שיעירוהו אל החשבון והפשפוש במעשים, ובכח הליצנות יפיל הכל לארץ ולא יעשה בו רושם כלל. ולא מפני חולשת הענינים ולא מפני חסרון הבנת הלב, אלא מפני כח הלצון ההורס כל עניני המוסר והיראה. והנה הנביא ישעיה היה צווח על זה ככרוכיא, כי היה רואה שזה היה מה שלא היה מניח מקום לתוכחותיו שיעשו רושם והיה מאבד תקותם של החוטאים, והוא מה שאמר (ישעיה כח, כב): "וְעֵתָה אֶל תִּתְלוּצְצוּ פֶן יִחְזְקוּ מוֹסְרֵיכֶם". וכבר גזרו אמר חכמים זכרונם לברכה (ע"ז יח, ב): שהלץ מביא היסורין עליו, והוא מה שהכתוב עצמו מבאר בפירוש (משלי יט, כט): "נִכְוֵנוּ לְלִצִּים שִׁפְטִים", כי זה הוא דבר שהדין נותן אותו, כי מי שמתפעל מן ההתבוננות ומן הלימודים, אינו צריך שיתיסר בגופו, כי כבר ישוב מחטאותיו בלי זה מכח הרהורי תשובה שיוולדו בלבבו על ידי מה שיקרא או שישמע מן המוסרים והתוכחות. אך הלצים שאינם מתפעלים מן התוכחות מפני כח ליצנותם, אין להם תיקון אלא השפטים, שאלה לא יהיה כח בליצנותם לדחותם מעליהם כאשר ידחו המוסרים. והנה כפי חומר החטא ותולדותיו, החמיר השופט האמיתי בעונשו והוא מה שלמדונו ז"ל (ע"ז יח, ב): קשה הליצנות שתחלתו יסורין וסופו כליה, שנאמר: "פֶן יִחְזְקוּ מוֹסְרֵיכֶם פִּי כָלָה וְנִחְרְצָה שְׁמַעְתִּי וגו'".

ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות

ובהמשך (להלן פסוק יט) כתוב "ויקהל עליהם קרח את כל העדה אל פתח אהל מועד". וכתב הרמב"ן, וז"ל: גדולי כל השבטים הנועדים תמיד אל פתח אהל מועד, או בכורי כל ישראל הראויים לעבודה... וכ"ז שהזכרתי על הבכורים הוא ע"ד רבותינו שאומרים כי העבודה היתה לבכורות, אבל ע"ד הפשט היו כל ישראל תחלה כשרים לעבודת הקרבנות כי כן הוא הדין לעולם בבמת יחיד, ונבחר אהרן לעבודת המשכן והמקדש, והיה קרח טוען על הבחירה הזאת ורוצה להחזיר העבודות לכל ישראל, כי כל העדה כולם קדושים, עי"ש.

ומבואר שמלבד קרח והר"ג איש - גם עדת ישראל בכללותה נועדו על משה ואהרן - והיו מהרהרים אחריו על שניטלה העבודה מן הבכורות. וכן כתב עה"פ "הבדלו מתוך העדה הזאת" וז"ל כי מתחילה היה לב העם אחרי משה ואהרן וכאשר לקחו קרח ועדתו איש מחתתו... אז קרא קרח לכל העדה וא"ל כי בכבוד כולם הוא מקנא, וייטב הדבר בעיניהם ונקאלו כולם לראות אולי יישר בעיני האלהים ותשוב העבודה לבכוריהם וזה טעם "ויקהל עליהם קרח את כל העדה", והנה נתחייבו כליה שהיו מהרהרים אחרי רבם והם כמהרהרים אחרי השכינה ומוותרים על נבואת נביא בלבם וחייבים מיתה בידי שמים, ומשה ואהרן לימדו עליהם זכות שלא חטא במעשה אלא קרח והוא הגורם והוא המפתח אותם וראוי הוא שימות לבדו לפרסם ולהודיע עונשו ברבים, עי"ש, ועוד מצאנו שגם אחרי שפתחה האדמה את פיה ובלעה את עדת קרח וכמו"כ נשרפו כל הר"ג מקטירי הקטורת - עדיין עם ישראל טוענים על משה ואהרן "אתם המיתם את עם ה'" ופירש הרמב"ן וז"ל שהיו העם מאמינים עתה בכהונת אהרן שכבר יצאה אש מלפני ה' ותאכל את קרבנותיו, אבל היו חפצים שיהיו הבכורות משרתי המשכן במקום הלויים ולא נתרצו בחלופין שעשו בהם כי היו חפצים שיהיה לכל השבטים חלק בעבודת בית ה', עי"ש.

ועוד מצינו שהיו צריכים לקחת י"ב מטות ולראות איזה מטה יפרח, וכמו שכתוב "והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח והשכתי מעלי את תלונות בני ישראל אשר הם מלינים עליכם" (ובמדבר יז, כ) הרי שגם לאחר שראו בעיניהם את פתיחת הארץ שהיא בריאה חדשה מעין בריאת שמים וארץ כמ"ש המלבי"ם, ולאחר שראו שכל הר"ג איש מקטירי הקטורת נשרפו, בכל זאת עדיין היו מלינים על משה ואהרן.

ומזה יש ללמוד מוסר השכל גדול - עד כמה ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות - דמה לנו הוכחה יותר גדולה ממה שירד השי"ת בהר סיני לעיני כל ישראל, וכולם שמעו מפי השי"ת פנים בפנים שהוא מְמַנֶּה את משה רבינו שיהיה שלוחו, וכמו"כ ראו כולם כי קָרְנוּ פני משה והם כפני חמה, ובכל זאת קרח בליצנותו הצליח לסחוף אחריו כמעט את כל עדת ישראל. ראה מה כוחה של תעמולה, ובפרט תעמולה של מחלוקת ועל אחת כמה וכמה כאשר העומדים בראש המחנה הם בני תורה המשתמשים בתעמולה זו בציציות, באלמנות, בבית מלא ספרים וכדו'!

(אור התורה - רבי יוסף בן עמרם)

עלינו לדעת שיתכן ואף האדם הגדול ביותר שהגיע וזכה למדריגות עליונות, יפסיד את כל עולמו עבור דבר קטן אחד, אפשרי כי בשמיעת דבר אחד שאינו הגון או כדומה, ירד ממעלתו ומדריגתו עד שיגיע ח"ו להיות מכלל תוהא על הראשונות. והיינו דאמרין "ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות" (מובא בספר "שבט מוסר"), בכח ליצנות ודבור בטל אחד לבטל השגות רבות שנרכשו בעמל ויגיעה.

כן יש לראות בדברי המדרש (אסתר רבה, ז, ג) "אמר ריש לקיש בשעה שאמר המן הרשע לאחשורוש בוא ונאבד את ישראל מן העולם, א"ל אחשורוש לא יכולת להון בדיל דאלההון לא שביק לן כל עיקר תא חזי מה עביד למלכון קמאי דהוון קומינן דהוון פשטון ידוהון עליהון ועיי"ש משא ומתן ארוך שהיה לאחשורוש והמן, אמר לו אחשורוש הואיל וכך נמלך

עלינו להבין, מה עלה על דעת קרח לטעון כנגד משה רבינו ולערער על הכהונה עד שֶהִרְבָּה במחלוקת שאיבד חלקו לעוה”ב, כמבואר במשנה סנהדרין (פרק י”א), וז”ל: עדת קרח אינה עתידה לעלות, שנאמר (במדבר טו, ג) ”ותכס עליהם הארץ“, בעולם הזה, ”ויאבדו מתוך הקהל“, לעולם הבא, דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר, עליהם הוא אומר (שמואל א, ב’ ו’) ”ה’ ממית ומחיה מוריד שאול ויעל“.

ובמדרש (במדבר רבה פרשה יח, ג) איתא, שהיה פקח ותלמיד חכם גדול הוא ושבטו, וגם היה מנושאי הארון וראה נסים כסדר, וז”ל המדרש: אמרו חכמים חכם גדול היה קרח ומטועני הארון שנאמר (במדבר ז, ט) ”ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקדש עליהם“ וקרח בן יצהר בן קהת. מה ראה לשטות כזה, ומה גרם למחלוקתו. וכמו”כ רואים שהיה איזה קדושה באותם המחנות שנקרבו ע”י קרח ועדתו, אלא שלא היו ראויים להקרבה.

וי”ל דהנה באמת כוונתו היה לשם שמים, שרצה להיות הכהן גדול (אין אנו יודעים באמת מהו כה”ג), שידע היטב ערך קדושת כהן גדול שעבודתו בקדשי קדשים, אבל בפנימיות מחשבתו היה בו נגיעות ותאות הכבוד. וכעין זה, אנו רואים אצל אליעזר עבד אברהם, דכתיב (בראשית כד, לט) ”ואמר אל אדני אלי לא תלך האשה אחרי“, ובפירושו רש”י כתב ”אלי“ כתיב, בת היתה לו לאליעזר, והיה מחזור למצוא עילה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו כו’, והקשו המפרשים (עי’ שפ”ח) ”ולמה לא כתיב תיבת אולי חסר לעיל מתחלת הפרשה, כשאמר העבד לאברהם (כד, ה) אולי לא תאבה, כדי למידרש כו’, כמו הכא“.

והענין י”ל, שהשאלה בתחלה היתה מצד הנגיעה ולא היה יכול לראות את האמת, ומכיון שמתחלה עדיין היתה תקוה שבתו תינשא ליצחק, ולא היה יכול להרגיש נגיעות בשום אופן, וסבר ששאלתו היתה רק לטעם הענין, ולא נכנסה בדעתו כוונתו על בתו, אבל כשבא לפני בתואל, כבר ראה שמן השמים נבחרה רבקה להיות אשת יצחק, ולא היתה לו עוד שום תקוה שבתו תזכה ביצחק, ממילא נתבטלה נגיעתו, והכיר עכשיו באמת, ששאלתו הקודמת היתה מצד הנגיעה בלבד, וזה שכתבה התורה כאן דווקא ”אלי“ חסר, שעתה נתגלתה נגיעתו והכיר האמת.

וזה הענין י”ל ג”כ בחטאו של קרח, שהיה קנאי לשם שמים, אבל בכוחות הפנימיות שלו, היתה נטיה לנגיעת הכבוד, וזהו מה שהכשילו, אך כיון שבעצם היה כוונתו לשם שמים לכן שפיר נתקדשו המחנות לכלי שרת שהרי כוונתו היה לשם שמים.

ומצינו בפ’ בהעלתך הפרשה של טמאי נפש, שלא היו יכולים לעשות פסח, ואמרו ”למה נגרע לבלתי הקריב את קרבן ה’ במועדו“ וגו’ (ט, ט), וגם כאן באו למשה וטענו ”למה נגרע“ וזכו שתאמר פרשת פסח שני על ידם והטעם כי כוונתם היה לשם שמים, וכמו שכתב הספורנו דטענתם היתה דמאחר שהיתה טומאתנו לדבר מצוה, למה תהיה גוררת עבירה, ע”ש. היינו שהיה להם צער שלא היו יכולים לקיים מצוה זו, ובספרי כ’ שהיו צדיקים, שהיו במדרגה עליונה, שהיתה להם

בחכמים ובחרטומים מיד שלח וקבץ את כל חכמי או”ה א”ל אחשורוש רצונכם שנאבד אומה זו מן העולם, א”ל כולן בבת אחת מי הוא זה ואיזהו אשר מלאו לבו לעשות כן שאם אתה מאבד את ישראל מן העולם אין העולם מתקיים אלא בשביל התורה שניתנה לישראל ולא עוד אלא שכל העו”ג נקראים נכרים וישראל נקראו קרובים ולא עוד אלא שנקראו בנים ואין אומה קרובה להקב”ה אלא ישראל ואדם שרוצה לשלוח יד בקרוביו ובניו של הקב”ה היאך ימלט לפי שהוא שליט בעליונים ותחתונים וכו”“ [דרך אגב, טוב לראות היאך היתה אמונתם של אומות העולם איתנה וברורה, עדיפה מאמונתנו השתא] - ”מיד אמר לון המן אלוק שטבע פרעה בים ועשה לישראל נסים וגבורות כבר הוא זקן ואינו יכול לעשות כלום שכבר עלה נבוכדנצר והחריב ביתו ושרף את היכלו והגלה את ישראל ופזרן בין האומות והיכן כוחו וגבורתו שכבר הזקין מיד קבלו דבריו והסכימה דעתם לכלות את ישראל וכו”“ והדברים נוראים, היאך השפיע עליהם טענתו של המן הלא ראינו את גודל אמונתם והכרתם. ורְאֵיתו של המן אינה רְאֵיה כלל, כי הבית נחרב וישראל גלו לבין האומות בגלל חטאתם. חזינן מהכא שיתכן ודָּבָר ליצנות אחד שאמר המן שרשמ”ל כביכול הקב”ה זקן, יכול לבטל את כל אמונתם החזקה. והטעם לכך, כי האדם קרוב בטבעו לרע, ולכן בכח דבור רע אחד להשפיע ולחולל שינויים מפליגים ותהומיים בהכרתנו החזקה.

”אֲשֶׁרִי הָאִישׁ אֲשֶׁר לֹא הֵלֵךְ בְּעֶצַת רְשָׁעִים וּבְדַרְךַּ חַטָּאִים לֹא עָמַד וּבְמוֹשֵׁב לְצִיִּים לֹא יָשָׁב“ (תהלים א, א).

לכאורה יש לתמוה, שהרי מסתבר שעונשו של ההולך בדרך חטאים חמור יותר מעונשו של היושב במושב לצים, ואם כן מדוע נאמר ענין הישיבה במושב לצים באחרונה, ומשמע שהוא חמור מכולם.

ונראה לפרש דברי הפסוק שרצונו לומר ”אשר האיש אשר לא הלך בעצת רשעים“ כלומר שלא הלך לבקש עצה מן הרשעים, אמנם אפילו הלך לבקש עצה מהם יש תרופה למכתו אם עכ”פ ”בדרך חטאים לא עמד“ כלומר שלא נשמע לעצתם. אמנם אף אם עמד בדרך חטאים ונשמע לעצתם ושקע במצולות החטא הרי יש תרופה למכתו שיכול לשוב הוא בתשובה וכל חטאיו כשגל ילבינו. אך כל זה אם ”במושב לצים לא ישב“, אמנם מי שישב במושב לצים אין תרופה למכתו, שאמרו חז”ל ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות, וטיבה של ליצנות שחודרת ללב כארסו של עכנאי ואין כמעט דרך להסירנה מליבו, ואפילו יעשה כל ימיו תשובה הרי תבצבץ ותעלה הליצנות ששמע מפעם לפעם בליבו ר”ל.

וא”כ ודאי שהליכה בדרך החטא יותר חמורה לעצמה מיישיבה במושב ליצנים, אך לענין החזרה מהדרך והשיבה לקדמותו, יותר קשה לינתק מהליצנות מאשר מהחטא, ולכן אמרו דוד המלך ע”ה באחרונה. ועל כן יתפלל למי שהמחשבות שלו שייסיר מליבו ליצנות ששמע, ואולי ישמע האל הרחום זעקתו ושב ורפא לו.

(אמרי ברוך - רבי ברוך אברהם טולידאנו, דומ”צ ור”מ בעיר מכנאס מרוקו)

תשוקה אמיתית לרוחניות, שלא היה בהם שום נגיעות מצד עצמם, שכל מחשבתם היה ברורה וטהורה.

ובהמשך הפרשה כתיב (וי, טז-כב) "וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל בני ישראל וקח מאתם מטה מטה לבית אב וגו', איש את שמו תכתב על מטהו, ואת שם אהרן תכתב על מטה לוי וגו', והנחתם באהל מועד וגו' והיה האיש אשר יבחר בו מטהו יפרח וגו', ויהי ממחרת ויבא משה אל אהל העדות, והנה פרח מטה אהרן לבית לוי ויצא פרח ויצץ ויגמול שקדים, ויאמר ה' אל משה השב את מטה אהרן לפני העדות למשמרת" וגו' ע"ש. ויש לתמוה, מה היה הצורך לנס זה, הרי כל הרשעים מתו, והכל ראו מה עלה בסופם, שנבלעו ונשרפו וזה בעצמו כבר עשה רושם גדול ונורא, ולשם מה כל הנס של המטות.

ונראה מזה, שצריכים עדיין אות יתירה, מכיון שהיה בזה נגיעות בכח הכבוד והקנאה, דבכדי לעקור מדות אלו, מן הצורך להשריש נחיצות היסוד של מעלת אהרן הכהן, ועובדא ידענא, שאירע פלא, שבא משולח א' לשיבת וולאזין, ולא רצה הגר"ח ז"ל ליתן לו כלום. שהרגיש שהיה בו איזה דופי. מזה שהרגיש בעצמו שהיה כ"כ רצון עז ליתן לו חשש מזה. ולבסוף נמצא שהמשולח היה מקבץ כסף למסיון.

רואים אנו מזה כמש"כ לעיל, שהיה בזה ענין נגיעות ואם א' נוגע בדבר אינו מסוגל לראות האמת, ויתבונן כ"א למעשה, שאם בודאי רוצה איזה דבר לשם שמים, אפשר שיש בזה ענין של נגיעות.

"ויקח קרח" וגו' (במדבר טו, א).

קרח הוכיח במעשיו שאינו ראוי למנהיגות

אמרו חז"ל במדרש רבה, והוא בפירוש רש"י ז"ל כאן, וקרח שפיקח היה מה ראה לשטות זה, ראה שלשלת גדולה יוצא ממנו דהיינו שמואל ששקול כמשה ואהרן וכ"ד משמורות שכולם מתנבאים ברוח הקודש ואמר כל הגדולה הזאת שייך לי ואני אדום [פ"י אשתוק].

והנה כתיב (הושע יד, י) "פי ישרים דרכי ה' וצדקים ילכו בם ופשעים יפלו בם", וה"נ כאן שבאותו השבח שראה שיצא ממנו שמואל וכו' היה יכול להשתמש בו כדי להרחיק עצמו מהמחלוקת [בעבור נשיאות על בני קהת], שהרי לגדולה מזו מתוקן הוא היינו השלשלת הגדולה שראה, אבל הוא עשה מזה ידים מוכיחות שהוא ראוי לצאת במחלוקת מאחר שהוא נכבד מאד וכו'.

ובאמת עיקר טענתו וערעורו למה לא נבחר הוא לנשיאות בני קהת, כבר תירץ היטב הוא בעצמו בזה גופא שיצא במחלוקת על משה רבינו ע"ה, שזה מוכיח שהוא אינו ראוי כלל לאיצטלא זו, כי איך אפשר למסור השררה על עבודת הקודש לאיש אשר אלה לו, שבשביל תאות הכבוד מוכן הוא להפוך קערה על פיה ולחלוק על משה רבינו ע"ה שהוא כחולק על הקב"ה, שהרי משה רבינו ע"ה כל מעשיו הם על פי השי"ת. וכן על פי רוב, כל הכועס וטוען טענות עבור איזו נקודה של כבוד שלפי דעתו קיפחוהו, זהו בעצמו התירוץ הנכון שכבר אין מגיע לו הכבוד מכיון שהוא שופך בוז גפרית ומלח על שכנגדו עבור דבר של מה בכך וכו'.

(ברכת פרץ - רבי יעקב ישראל קניבסקי)

"ואון בן פלתי בני ראובן" (במדבר טו, א).

המידות - יסוד האדם

"חכמות נשים בנתה ביתה ואולת בידה תהרסנו" (משלי יד, א), ודרשו חז"ל (סנהדרין קי, א): חכמות נשים בנתה ביתה - זו אשתו של און, ואולת בידה תהרסנה - זו אשתו של קרח. שתי הנשים הללו הובילו את בעליהן, יעצו להם עצות שגרמו לכל אחד מהם להגיע לאן שהגיע.

אשתו של און בן פלתי יעצה לו לא להתערב במחלוקת, כי הוא עצמו לא ירוויח מאומה מן המחלוקת. ואשתו של קרח היא זו שהסיתה אותו נגד משה ואהרן, ואמרה לו חזי מאי קעביד משה, הוא עצמו מלך, אהרן אחיו הכהן הגדול, את בן אחיו עשה לסגן. אם מביאים תרומה - הכהן נוטלה לעצמו, ואם מביאים לך לקרח שהיה לוי מעשר - מיד בא ליטול תרומת מעשר לאהרן אחיו, ומה עשה לכם - גזו את שערותיכם וטלטלו והניף אתכם, ואין אתם חשובים בעיניו מאומה (סנהדרין טו).

הן קרח מצד עצמו לא היה חסר לו מאומה, מטועני הארון היה, ומשבט לוי העומדים לשרת לפני הקודש, ואדם חכם ופיקח, אבל אשתו הסיתה והעליבה אותו בדברים, ובזה הרסה את ביתה לדורות עולם.

מה הדבר שהבדיל והפריד את אשת קרח מאשתו של און בן פלתי, המידות!

המידות הרעות הן אלו שהדריכו את אשת קרח. היא ראתה את הנס והפלא העצום שאהרן הכהן הניף ביום אחד עשרים ושנים אלף איש, שזה דבר לא טבעי לחלוטין, ובמקום לראות בזה את יד ה' המידות הרעות שלה טשטשו את הראיה ועיוותו את מבטה ואת כושר השיפוט. ולכן ראתה בזה עלבון שמשה ואהרן העליבו את בעלה, ובמקום לשמוח שזכתה שבעלה הונף להיות קודש לה, ראתה בזה שמשה ואהרן שוחקים עליו ומבזים אותו.

ואילו אשתו של און בן פלתי, לא היתה נגועה במידות רעות, על כן היא ראתה את המצב נכוחה בעינים פקוחות ובמבט מפקח, ובכך בנתה את ביתה.

יסוד בניינו של האדם הוא במידות. אם המידות טובות הרי הן מובילות את האדם בכל מה שמסתכל ורואה ובכל מה שעושה - לטובה, ואם המידות שלו רעות, כל היסוד שלו רע, ומובילות אותו בכל מעשיו לתוהו ואבדון.

(דעת שרגא - רבי צבי שרגא גרוסברד)

"ואון בן פלתי" (במדבר טו, א).

צלילות הדעת בכל המצבים

"חכמות נשים בנתה ביתה" (משלי יד, א), זו אשתו של און בן פלתי (סנהדרין קי, א ומדבר"ר יח, כ), שאמרה לבעלה מה יש לך לחלוק עם משה, הרי אתה לא תרויח מכך כלום, כי אם משה הנשיא ואהרן הכהן - אתה תלמידו, ואם קרח הנשיא - אתה תהיה תלמידו.

וצריך להבין מהי החכמה הגדולה כאן להבין כזה חשבון פשוט והגיוני.

גדלותה של אשת און בן פלתי היתה בכך, שהחכמה שלה התגלתה בשעת בלבול הדעת. הרי באותה שעה שקרח חלק על משה רבינו, היה מצב של בלבול חזק מאד. קרח עשה

ממשה רבינו חוכא ואיטלולא בסיבות ונימוקים שונים הנראים כנכונים, ואכן, כמעט כל עם ישראל, ובראשם מאתים וחמישים ראשי סנהדראות, הלכו אחריו וסברו שהצדק עם קורח.

במצב כזה, כשכולם היו בבלבול, היא, אשתו של און בן פלת תפסה את הנקודה האמיתית, והצליחה לשכנע את בעלה לדרך האמת, זוהי הגדלות.

אדם יכול לעשות את החשבונות הגדולים ביותר כאשר הוא שרוי במנוחת הנפש ובשעה שהוא שליו ושקט, אבל כשהוא במצב של חוסר מנוחה ובלבול הדעת, הרי הוא מאבד את צלילות הדעת ואינו מסוגל לעשות ולו את החשבון הפשוט ביותר.

תפקיד האדם הוא, שגם במצב של בלבול וחוסר מנוחת הנפש, צריך לעמוד רגוע ולהוציא את עצמו מתוך הבלבול, ולנתח את העניין בצלילות הדעת ולהגיע אל האמת.

(דעת שרגא - רבי צבי שרגא גרוסברד)

בדרך זו כבר ביאר הגאון רבי חיים שמואלביץ זצ"ל, דמבואר מזה יסוד גדול, דבשעת המחלוקת אפילו דבר שהוא פשוט מאוד, אעפ"כ צריך חכמה להבין האמת, משום דמחלוקת מקלקלת את השורה, ולכן אע"פ שאשתו של און בן פלת טענה דבר פשוט, מ"מ לזה היה צריך חכמה, ועל זה אמר הפסוק במשלי "חכמות נשים בנתה ביתה".

חכמת נשים בנתה ביתה

בגמ' סנהדרין (קט, ב), אמר רב, און בן פלת אשתו הצילתו, אמרה ליה מאי נפקא לך מינה אי מר רבה אנת תלמידא, ואי מר רבה אנת תלמידא וכו', היינו דכתיב (משלי יד, א) "חכמת נשים בנתה ביתה" זו אשתו של און בן פלת.

כשנתבונן בטענתה, הרי לכאורה עדיפא מינה היה לה לטעון שמשה אדון הנביאים ואסור לכפור במשה. ועוד צריך ביאור מאי טענה היא זו, הלא חלקו בעניני יסודות האמונה וכמבואר בירושלמי שקרח אפיקורס היה, ואטו הנושא היה אם יהיה בראש או לא, וזו טענה המתאימה לאדם מן השוק.

אלא שאין זו פליאה כלל, דאשתו של און בן פלת ידעה והכירה שאם תכנס עמו לויכוח האמיתי שאסור לכפור במשה, הרי דברים אלו לא ישפיעו עליו כלום, שהרי על זה גופא קמו לחלוק ולערער, אבל היא בחכמתה השכילה להבין דשורש הכפירה הוא במדת הקנאה והכבוד וכנ"ל, ומכח יצרם הרע באו לכפור במושכלות במשה ותורתו, ולכך נתחכמה ודברה אתו כנגד יצר הרע, שאפילו לשיטתו של היצר הרע לא ירויח כלום, וכיון שהוציאה אותו מהנגיעות המסמאות את עין האדם, ממילא כבר יכל מעצמו לראות טוב וישר, ולא נשתתף עמם.

וזו היא חכמת נשים שהפליגו בה, שאף שכל מעשיה לא עשתה אלא כדי שיסור מאהלי הרשעים ביודעה ובהכירה שמשה אמת ותורתו אמת, מ"מ השכילה בתחבולה שליבא לפומא לא גליא וליילך כנגד יצר הרע באופן שיהיו דבריה נשמעים, ובכך השיגה את מטרתה.

אולם אשת קורח אף שנראה שהיתה יותר חכמה מקורח [שעליו העידו חז"ל שפקח היה], שהרי קורח בא ליטול עצה

ממנה, וכנראה היתה לה בינה יתירה מקורח, עם כל זה נתנה לו עצות רעות, ועליה כתוב (משלישם) "ואולת בידה תהרסנו", ודרשר חז"ל (סנהדרין שם) זו אשתו של קורח.

(משלחן רבי אליהו ברוך - רבי אליהו ברוך פינקל)

"ואון בן פלת בני ראובן" (במדבר טו, א).

כתוב בסנהדרין (קט, ב): "און", שישב באנינות (וב"דעת זקנים מבעלי התוס" איתא "שישב כל ימיו באנינות") "פלת", שנעשו לו פלאות. "בן ראובן", שראה והבין. "ופירש רש"י: "שישב באנינות - שעשה תשובה על שהיה עמהם תחילה בעצה. נעשו לו פלאות - שניצל מהם. ראה והבין - שאין מנהגן כשורה ופירש מהן".

משמע מדברי הגמרא שאון בן פלת היה בעל מדרגה רוחנית גבוהה, שהבין והכיר את חומרת העבירה, ומתוך כך הצטער כל ימיו על מעשיו ושב עליהם בתשובה שלמה, ונקרא בתואר "בן ראובן - שראה והבין". ולפי זה צריך לומר שמתחילה הוא הצטרף לקרח ועדתו במחלוקתם על משה רבינו מפני שהאמין בצדקת טענותיו של קרח ושכוונת המחלוקת היא לשם שמים.

ועוד איתא בגמרא שם: "אמר רב, און בן פלת אשתו הצילתו, אמרה ליה מאי נפקא לך מינה, אי מר רבה אנת תלמידא, ואי מר רבה אנת תלמידא". ופירש רש"י: "אי מר רבה - אם ינצח משה, מכל מקום אתה תלמיד, ואם קרח מנצח אתה תלמיד, מה לך בשררה זו".

ולכאורה קשה, הרי און בן פלת לא הצטרף למחלוקת זו כדי להרויח משהו באופן אישי, אלא מפני שסבר שהיושר והצדק עם הטענות של קרח. ומדוע חזר בו כשאשתו שכנעה אותו שלא ירויח כלום מהמחלוקת?

וצ"ל שהיתה לאון בן פלת בתוך עצמו נגיעה דקה להצטרף לקרח ועדתו כדי להרויח שררה וכבוד, ומחמת נגיעה זו הגיע לדעתו המוטעת שקרח צודק במחלוקתו על משה רבינו. אך כשאמרה לו אשתו "אם קרח מנצח אתה תלמיד", היא הצליחה לסלק את הנגיעה, וממילא "ראה והבין" שאין מנהגן כשורה, וחזר בתשובה שלמה.

והדברים טעונים ביאור, למה היתה לאון בן פלת נגיעה להצטרף לקרח כדי להרויח שררה וכבוד, והלא בודאי ידע מעצמו את הדברים הפשוטים שאמרה לו אשתו, שהוא לא ישיג לעצמו שום תועלת של גדולה וכבוד בהשתתפותו עם קרח? וצ"ל שבעומק לבו נתפס חלום ודמיון בלתי הגיוני שבאשר קרח יהי לראש גם הוא יעלה ויהי לראש. ולמרות שהבין בשכלו שחלומו אינו מציאותי, בכל זאת השפיע הדבר על רגשותיו, וגרם לו להרגיש בעומק לבבו רצון שקרח יהיה לראש. ונגיעה זאת, שהוא רצה שקרח יהיה לראש, הטעתה את דעתו וגרמה לו להאמין בצדקתו של קרח.

והנה בגמרא בסנהדרין (שם) קראו חז"ל את הפסוק (משלי יד, א) "חכמות נשים בנתה ביתה" על אשתו של און בן פלת, שהצילה את בעלה ברוב חכמתה. ולכאורה קשה, מה היתה חכמתה הגדולה, והרי היא אמרה דברים פשוטים, שאון בן פלח לא ירויח כלום מהמחלוקת? ולפי מה שכתבנו אתי שפיר, שחכמתה היתה שהבינה את מהלך המחשבה של בעלה, ושיש בלבו הרגשה ודמיון בלתי הגיוניים, והם

הגורמים לטעותו. והגם שאון בן פלת עצמו לא הכיר שיש לו נגיעה, כיון שידע שחלומו בלתי הגיוני, וסבר שכל הצטרפותו למחלוקת היא ללא שום כוונה של תועלת, אך אשתו הכירה שיש לו נגיעה, ובכך הצילתו מן החטא. ועל זה קראו חז"ל "חכמת נשים בנתה ביתה".

למדנו מכאן חידוש גדול, שדמיון בלתי הגיוני בלב האדם, עלול להוליד נגיעה חזקה לחזק ולממש את הדמיון ולהפכו למעשים, למרות שהאדם עצמו מכיר בשכלו שאין הדמיון מציאותי. שהנה און בן פלת הסכים מתחילה להצטרף למחלוקת ולסכן את עצמו בחיוב מיתה, מחמת טעות בדעת הנובעת מדמיון בלתי הגיוני.

עוד למדנו מכאן דרך השפעה, שלפעמים עדיף להשתדל לבטל את הנגיעה הטמונה בעומק לב האדם, מאשר להתווכח על דעותיו המשובשות הנובעות מאותה נגיעה. אשתו של און בן פלת לא התווכחה עם בעלה על דעותיו, ולא ניסתה להוכיח לו את הטעות שבטענותיו של קרח, כיון שידעה שכל זמן שלא תסתלק הנגיעה לא יהיה בעלה מסוגל להכיר את האמת. לכן דברה אל הנגיעה שבו, ומשנסתלקה הנגיעה נפקחו עיניו והכיר מעצמו את האמת הברורה.

עוד למדנו מכאן את גודל החשיבות של הבנת דרך התפתחות המחשבה, ומה הן הנגיעות הטמונות בעומק לב האדם. כל רב ומשפיע צריך שיביין זאת כדי שיוכל להשפיע על תלמידיו ולסלק את נגיעותיהם, כשם שאשתו של און בן פלת הצילה את בעלה מעוון המחלוקת על משה רבינו, ממיתה בעולם הזה ומאיבוד חלקו בעולם הבא, על ידי זה שהבינה את דרכי התפתחות מחשבתו.

(חידושי הלב - רבי אלתר חנוך הענאך לייבאוויטש)

"וַיִּקְמוּ לְפָנַי מִשָּׁה וְאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמְאֹתָיִם נְשִׂאֵי עֵדָה קְרָאִי מוֹעֵד אֲנִשֵׁי שָׁם" (במדבר טו, ב).

כחה של הכנעה

כאשר אנו מתבוננים בפרשתו של קרח. ואנו למדים לדעת כי גם האנשים הגדולים, קריאי מועד, אנשי שם, העומדים במדרגות נשגבות שאין למעלה מהם, גם המה עלולים להכשל בעבירות חמורות, ולירד מטה מטה בנפילה עד שאול תחתית, אם כן מה נענה אנחנו אחריהם, וכיצד אנחנו יכולים להיות בטוחים בעצמנו, שלא נכשל ח"ו בעבירות שכאלו. "אם בארזים נפלה שלהבת מה יאמרו אזובי הקיר?" (מו"ק כה, ב).

אמנם, מאחריתם של בני קרח, נוכל ללמוד מהי העצה הבטוחה, אשר יכולה לשמש בסייעתא דשמיא, כתריס בפני ההתדרדרות הנוראה, שהאדם עלול להגיע אליה.

כי הנה, נאמר בפסוק "ובני קרח לא מתו" (במדבר כו, יא), ודרשו חז"ל (סנהדרין קי, א ובמדרש רבה יח, טז) "תנא משום רבינו, מקום נתבצר להם בגיהנם, וישבו עליה ואמרו שירה". באותו שאול תחתית, באותו מדור תחתון שבגיהנם ששם נבלעו קרח ועדתו, באותו מקום עצמו, נתבצר להם לבני קרח מקום גבוה ומיוחד, שאינו עמוק כל כך כשאר גיהנם, ושם הם מכריזים וחוזרים ומכריזים "משה אמת ותורתו אמת והן בדאים" (כמבואר בגמרא ובמדרש שם). ומצינו עוד לחז"ל שדרשו את הפסוק בתהלים (מה, א-ב) "לְמַנְצֶחַ עַל שְׁנַיִם לְבָנֵי קֶרַח וְגו', רַחֵשׁ לְפִי דָבָר טוֹב, אִמְר אֲנִי מַעֲשֵׂי לְמַלְךְ וְגו'" - "להודיעך שלא יכלו (בני קרח) להתוודות בפניהם, אלא כיון שרחש לבם בתשובה,

קבלם הקב"ה. ולמה לא יכלו לומר בפיהם שירה? - שאול פתוחה והאש מתלהטת סביבותיהם וכו', לכך נאמר "רחש לבני" (ילקוט תהלים שם).

הנה לפנינו, דבר נורא ונפלא עד מאד. שבעוד אשר כל עדת קרח הגיעו למצב של "נועלים בפניהם דלתי התשובה", ודתן ואבירם שיצאו נצבים, נשארו כך נצבים מבלי יכולת לשוב, עד שנפלו בפתיחת הארץ את פיה, ואילו בני קרח, נתקבלו בתשובה לפני הקב"ה. ואף על פי שגם הם לא יכלו לעשות תשובה כראוי ואפילו וידי פה כבר לא היה באפשרותם לקיים, כיון שהיתה השאול פתוחה תחתם והאש ליהטה סביבותיהם, מ"מ כיון שהרהרו בלבם הרהורי תשובה, כבר נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם "ובני קרח לא מתו".

ובמה זכו הם מה שלא זכו שאר כל אותה עדה רעה? - שאלה זו ותשובתה מפורשים בדברי הילקוט (קרח רמז תשנב): ומה זכות היתה בידם של בני קרח שינצלו? שבשעה שהיו יושבים אצל קרח אביהם, רואים את משה וכובשים את פניהם בקרקע, אמרו אם נעמוד מפני משה רבינו, נוהגים בזיון באבינו, וכבר נצטוונו על כבוד אב ואם, ואם לא נעמוד כבר כתיב "מפני שיבה תקום" (ויקרא יט, לב), מוטב שנעמוד מפני משה רבינו, אע"פ שאנו נוהגים בזיון באבינו. באותה שעה הרחישו את לבם בתשובה, עליהם אמר דוד "רחש לבי דבר טוב".

מה נפלא הוא הלימוד שהורונו חז"ל בזה, שהרי אותו פסוק עצמו "רחש לבי דבר טוב", שדרשוהו בילקוט תהלים על הרהורי תשובה שנכנסו בלבם של בני קרח, בעת היותם בגיהנם, דרשוהו כאן בילקוט פ' קרח, על הרהורי תשובה שרחש לבם. בעת כניעתם לפני משה רבנו. ונתבאר לנו בזה, שנקודת התשובה של בני קרח, לא נתחדשה בשעת נפילתם לשאול תחתית, אלא כבר היתה מרחשת בלבם עוד בהיותם יושבים לפני קרח אביהם, בחיים חיותם, ובאה לידי ביטוי בקימתם מפני הכבוד לפני משה רבנו, ואע"פ שבענין המחלוקת עמדו עדיין בשיטת אביהם, מכל מקום פסקו על עצמם את הדין שחייבים הם בכבוד התורה של משה רבנו, על אף שהיה בזה משום פגיעה בכבוד אביהם. ומשום אותה מדת "הכנעה" שנהגו בפני רבן של ישראל, על אף היותם נמנים על המחנה שכנגד, והכניעו את עצמם בפני מי שאביהם והם חלוקים עליו, זכו לסייעתא דשמיא באופן כה נשגב, שניתן להם כח הבחירה, בשעה שהיה צריך מן הדין ליטול מהם את הבחירה ולנעול בפניהם דלתי התשובה, כדרך שננעלו בפני כל אנשי העדה והם, אכן ניצלו את כח הבחירה להרהר הרהורי תשובה בתוככי הגיהנם, ונתקבלה תשובתם לרצון לפני ה', עד שנעשה להם נס גדול כזה שנתבצר להם מקום בגיהנם. ואמרו שירה.

נמצאנו, איפוא, למדים מזה שעל ידי מדת הכנעה, זוכה האדם לסייעתא דשמיא אשר תעמוד לו להיות בטוח מכל מכשול ולהנצל מרדת לשאול מטה.

(לקט שיחות מוסר - רבי יצחק אייזיק שר)

"וַיִּקְמוּ לְפָנַי מִשָּׁה וְאֲנָשִׁים מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמְאֹתָיִם" (במדבר

טו, ב).

מדוע על הר"נ סנהדראות לא תמחו חז"ל?

פירש רש"י, קרח שפיקח היה מה ראה לשטות זו.

“כולם קדושים”: כולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה (רש"י).

איתא במדרש על (משלי יא, כח) “בוטח בַּעֲשָׂרוֹ הוּא יִפּוֹל”, זה קרח, “וְכַעֲלָה צְדִיקִים יִפְרָחוּ” (שם) זה משה ואהרן (ילקוט שם). קרח היה בעל כל המעלות, חכם ועשיר מיוחס ובעל רוח הקודש – והן היו בעוכריו. הוא ראה את עצמו ככליל השלימות ועל כן לא היה יכול לבטל את עצמו למשה רבינו. הגמרא אומרת, שמי שאין בו קופה של שרצים תלויה לו מאחוריו אינו ראוי להיות פרנס על הצבור, ולכן מלכות שאול לא הצליחה ושל דוד הצליחה (יומא כב, ב).

חז"ל אומרים שקרח התלוצץ על הוראותיו של משה רבינו. שאל איך יתכן שטלית כולו של תכלת יצטרך חוט תכלת נוסף לפטור אותו בציצית. בית מלא ספרים למה לו מזווה. בזה היה דורש לטובת עצמו שהרי הוא החשיב את עצמו לבגד כולו של תכלת ולמה לו לבטל את עצמו למשה רבינו? אם הוא בעצמו בית מלא וגדוש כל הספרים עד השגת רוח הקודש בשביל מה נחוץ לו למשה כמזווה?

ומכיון שלא היה יכול לראות חוב לעצמו והשתכנע בגדלותו ולא הבין לבטל דעתו לפני משה רבינו, ממילא השתבש והגיע להחלטה שהנהגתו של משה רבינו היא לא-דווקא וכל מה שעשה היה אפשר לעשות גם בצורה אחרת. לכן טען שכל העדה גם כן שמעו את קול ה' בסיני ולמה לו למשה ליטול גדולה לעצמו ולאחיו. ופירש רש"י שבאמת נתקנא על נשיאות שבט לוי והבין שהיתה מגיעה לו ומכיון שראה את עצמו מקופח עמד לבטל את כל דברי משה.

כתב הרמב"ן שקרח חכה לשעת הכושר לחלוק על משה שכל זמן שהיה חנו של משה בעיני העם והם אוהבים אותו כנפשם, הבין שלא יהיו דבריו נשמעים. אולם אחרי מעשה המרגלים שאז לא הצליח משה לבטל את הגזירה ומתו כל הנשיאים במגפה ונגזר על כל העם שימותו במדבר – אז היתה נפש כל העם מרה והיו אומרים בלבם שעל ידי משה יצא להם תקלה, ואז מצא קרח מקום לחלוק על משה וחשב שישמעו אליו העם.

והנה הדברים ממש מרפסין איגרי! וכי לא היה לו עם מי לשחק משחק הפוליטיקה אלא עם משה רבינו? וכי לא עלה על דעתו שכל מעשיו של משה היו על פי הדבור וכל החולק עליו כאילו חולק על השכינה? נשים כל המדרגות הצדה, אבל מה עם האמונה פשוטה של “ויאמינו בה” ובמשה עבדו” (שמות יד, לא). הרי לזה לא צריכים רוח הקודש? וכי תימא שמינות נזרקה בו וכפר בעיקר – זה אינו, שהרי כל המאבק התרכז מסביב הקטרת הקטורת ומשה רבינו ביקש מהקב"ה “אל תפן אל מנחתם” ופירש הרמב"ן שלא יקבל תפלתם וקרבתם. וכי אנשים העוסקים בהקרבת קרבנות ובתפלות כופרים בעיקר הם?

ומכל זה נראה בעליל שלמרות כל מעלותיו הגדולים היה קרח הבעל מום הכי גדול במדותיו: הקנאה ורדיפת הכבוד הוליכוהו שולל ולמרות חיצוניותו המבריקה ומעלותיו השונות כל כולו היה אכול קנאה באופן שהוא היווה סכנה גדולה לצבור שהיו מסנוורים מגדולתו ומעלותיו ושמנו בו את האמון שלהם. מי היה מאמין שאדם כזה לא היה בו שום ממש ואך הבולמוס של הקנאה והכבוד לנגד עיניו? וכבר מנו

לכאורה מדוע לא תמהו חז"ל גם על הר"נ נשיאי העדה מבני ישראל שהצטרפו אל קורח במחלוקתו.

וי"ל, אותם מאתים וחמישים נשיאים סברו שאין הם יכולים להפסיד מאומה בהצטרפותם למחלוקת של קרח. שהרי כבר נגזר עליהם בחטא המרגלים “במדבר הזה יתמו”, וטבע האדם שכאשר מואס הוא בחייו הוא משתטה ומורד במלכות, לגלגל על עצמו עונש מיתה בסיבות שונות, ולכל היותר רק ירוויחו מאותה מחלוקת.

אבל קרח שהיה משבט לוי, שעליהם לא נגזרה הגזירה שלא להיכנס לארץ. תמהו חז"ל, מה ראה לשטות זו, לסכן עצמו במחלוקת עם משה רבינו ע"ה.

(חתם סופר)

השוחד יעוור את עיניו

תירוץ נפלא תירץ הגה"ק מהר"י ט"ב מסאטמאר זצ"ל, הנה אמרו חז"ל (סנהדרין נב, ב) כי תלמיד חכם נדמה תחילה בעיני עם הארץ לכלי זהב, סיפר הימנו – נדמה בעיניו ככלי כסף, נהנה [הת"ח] ממנו – דומה לכלי חרס, כיון שנשבר אין לו תקנה. וכתב שם רש"י לפרש: “משום שאמרו בעדת קרח, נקט לה, שהיו תלמידי חכמים כדכתיב “נשיאי עדה קרואי מועד אנשי שם”, ועל שם שפיתה אותו רשע שנהנו מממונו, הקלו בעיניו להשיאם ולהחזיק ידו במחלוקת ולמרוד בהקב"ה”.

נתבאר מדברי רש"י שכל אותם מאתיים וחמישים איש נהנו מממונו של קרח. ומעתה סרה התמיהה מעליהם. שהרי מאחר שהיו ‘משוחדים’ מכספו של קרח, שוב לא היו בכלל “פקחים” שהרי “השוחד יעוור עיני חכמים”.

אבל קרח “שפיקח” היה, עליו יש מקום לשאול “מה ראה לשטות זו”. על כך משיב רש"י “עיניו הטעתו”, אף שלא נסתמאו עיניו כשאר בני עדתו, מכל מקום טעו עיניו.

(חובא בטללי אורות)

“וַיִּקְמוּ לְפָנַי מֹשֶׁה וְאַנְשֵׁי מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמְאֹתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרָאִי מוֹעֵד אַנְשֵׁי שָׁם” (במדבר מו, ב).

עד שזה טנע למידות...

התורה הקדושה מעידה שכולם “נשיאי עדה קריאי מועד אנשי שם”, וכן בפסוק הבא “כל העדה כולם קדושים”. ומה הפירוש ‘קדוש’? ודאי זהו שפרוש מכל מיני תאוות ורצונות, ולכאורה גם מ'כבוד' הוא פרוש וממאס, שאם לא כן אינו קדוש – ומ"מ כל זה עד שלא נגע במדות שלו, אבל כשיצר חמדות תקפו אז מוכן הוא לכל הרע עד רציחה ממש שרצו שכולם יאבדו.

ובזה מובן מה שאמר הגרי"ס זצ"ל שיתכן להיות קדוש וטהור וכו' ועם זה גנב וגזלן ורוצח, “כל העדה כולם קדושים”, ולא נכנסו אצל און בן פלת כשאשתו ישבה על פתח ביתה כשראשה פרוע, ומ"מ היו רוצחים עצמם ואת אחרים “חטאים בנפשותם”.

(מליץ יושר - רבי ראובן מלמד)

“וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב לָכֶם פִּי כָּל הָעֵדָה פְּלִים קְדָשִׁים וּבְתוֹכֶם ה' וּמִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה'”

(במדבר מו, א)

חז"ל במ"ח דברים שהתורה נקנית, המכיר את מקומו (אבות פ"ו), נמצא שמי שאינו מכיר את מקומו רחוק הוא מן התורה אפילו אם כגובה ארזים גבהו.

אמרו חז"ל על הפסוק "תפלה לעני כי יעטוף" (תהלים קב, א) א"ר פנחס אין אני יכול לעמוד על דעתו של דוד פעמים קורא את עצמו דוד ופעמים קורא את עצמו עני (ילקוט שם). זאת היתה גדלותו של דוד המלך שהיה יכול לראות את עצמו כעני וכתולעת, לבטל את עצמו לגמרי, ובשעת הצורך היה מגביה את עצמו למלוא שיעור קומתו בתור מלך.

השכיל דוד לדעת מתי להקטין את עצמו לפני מי שגדול ממנו, ואיך להתחטא לפני הקב"ה כבן המתחטא בפני אביו - ומתי לתבוע צרכיו כמנהיג העם ולצאת בגבורה כמלך בגדוד בראש צבאות ישראל. אולם כל זה אפשר רק במי ששולט על עצמו בשלימות ושכל מדותיו מתוקנות - לא לזה המתגאה בעשרו והשכור ממעלותיו שלעולם אינו רואה חובה לעצמו.

"וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב לָכֶם פִּי כָּל הָעֵדָה בְּלִים קְדוֹשִׁים וּבְתוֹכְכֶם יְהוֹדֵעַ וּמְדוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה' "

פירש רש"י, כולם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה.

ובאמת בפרשת יתרו כתיב "בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם". כלומר מה ששמעו ישראל מפי הגבורה הביא אותם להאמין בנבואת משה רבינו ע"ה. וכן מבואר ברמב"ם פ"ח הלכות יסודי התורה ה"א, משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה וכו' וכמה האמינו בו במעמד הר סיני שעניינו ראו לא זר ואזנינו שמעו ולא אחר האש והקולות והלפידים והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך. וכן הוא אומר "פנים בפנים דבר ה' עמכם", עכ"ל.

ואילו קרח עשה ממש את ההיפך. טען שמכיון ששמעו העם מפי הגבורה אז מדוע תתנשאו על קהל ה', וכפר בנבואת משה.

דבר זה מבואר ב"חובת הלבבות" (שער ה פרק ה) וז"ל: ונאמר כי החכמה כשמנהיגים אותה על דרכה תהיה רפואה לכל מדוה, וכשנוטה בה מנתיבתה תהיה מדוה כולל שאין לו רפואה ולא ארוכה, ועל כן נמשלה התורה באש וכו', עכ"ד. הנה פירוש דבריו לא כמו שמורגלים שיכולים לעשות רע ר"ל עם התורה, רק פשוט התורה בעצמה היא אש ושורפת ביקודה את מי שנוטה מנתיבתה, כמו אש שאם נזהרים ממנה ונותנים עליה מכסה אז נהנים מאורה, ואם לאו היא שורפת ומכלה.

ולכן אותו מעמד של מתן תורה שהביא שלימות לכל בני ישראל הוא בעצמו הביא לקרח אבדון ר"ל שטען כי כל העדה כלם קדושים, וכביכול מתן תורה היא שגרמה לטענה שכזו וכל זאת משום שנטה בדרכו ומחשבתו. ועיקר מי שנוטה מדרכי התורה הוא כל שיש בו מדות רעות. וע"כ צריך זהירות גדולה על המרות.

"כָּל הָעֵדָה בְּלִים קְדוֹשִׁים" (במדבר טו, ג).

שהעמדתו להם של בית רבי וחכמי דורות

בפרשת בחוקתי (ויקרא כו, מד) כתוב: "ואף גם זאת בהיותנו בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים לכלותם להפר בריתי אתם כי אני ה' אלקיהם", ואומרים חז"ל הקדושים בתורת כהנים: "וכי מה נשתייר להם שלא נגעלו ולא נמאסו? והלא כל מתנות טובות שנתנו להם ניטלו מהם, ואילולי ספר תורה שנשתיירה להם לא היו משנים [משונים] מאומות העולם כלום".

כתוב כאן בתו"כ, ש'כלל ישראל' החזיק מעמד ע"י התורה שנשארה להם. אבל זה לבד לא מספיק, כתוב בגמרא במגילה (יא, א): "לא מאסתים וכו'", להפר בריתי אתם", בימי פרסיים שהעמדתי להם של בית רבי וחכמי דורות". ובכל הדורות זה כך! כל אחד שיבדוק בדורות שלפניו יראה, שרק מי שהיה מקושר לרבי - נשאר ממנו זכר, אך מי שלא היה מקושר לרבי - לא נשאר ממנו זכר. מדינות שלמות, קיבוצים שלמים של יהודים שחשבו שיוכלו לנהל חיים של תורה בלי משמעת ל'גדולים' אלא לפי עצת יצרם, לא נשאר מהם זכר.

ציבורים שלמים שחרתו על דגלם: אין לנו חלק בגדולי תורה, אין לנו חלק בדעת תורה, אנחנו נחליט לעצמנו מה לעשות - מתבזבזים והולכים! וזה תהליך פשוט, כי כשם שאין העוף יכול לעוף בלי כנפיים כך עם ישראל לא יכול לעוף בלי הזקנים.

יש מי שחושב, שאם הוא עצמו לומד תורה זה כבר יחזיק אותו, אבל יש גם בקידושין דף ס"ו ע"א, שאלעזר בן פועירה - שהיה לך רשע - יעץ לינאי המלך להרוג את חכמי ישראל, שאל ינאי: אם אהרוג אותם תורה מה תהא עליה. א"ל אלעזר: "הרי כרוכה ומונחת בקרן זווית כל הרוצה ללמוד יבוא וילמוד" - אבל את ה'גדולים' תהרוג.

שיטתו המרושעת של אלעזר בן פועירה היא, שלא צריכים 'גדולים'! כל אחד לומד לעצמו ומבין, "כל העדה כולם קדושים" - כטענתו של קרח אבי המחלוקת, ואם תהיה שאלה, יעשו אסיפה בחדר האוכל של הקיבוץ ויכריעו לפי רוב קולות, וכך תהיה 'תורה'...

ואם יש רב בקיבוץ - זה בזבזנות... זה פרזיטיות... הרב צריך לעבוד כלול וברפת כמו כולם. ורואים את הפירות של השיטה הזו, ה' ישמור. זו שיטה מרושעת שלא הוכיחה את עצמה. (משמור הלוי - רבי משה מרדכי שולזינגר)

"פִּי כָּל הָעֵדָה בְּלִים קְדוֹשִׁים" (במדבר טו, ג).

משום שסברו כן לכן טעו קרח ועדתו בחשבם שצריך כל אחד לקיים דברי תורה כפי מה שמבין ויש לו לסמוך על הבנתו, והוא טעות גדולה דצריך לילך על פי דרך התורה שנמסר לנו איש מפי איש על ידי חכמי התורה שבכל דור ודור, משום שעלול לטעות בכוונת התורה ובהלכותיהם אף בדברים היותר חמורים.

וכדחזינן כמה שיטות של רשעים וכופרים שסומכים עצמם על איזה רמז בקרא ומדברי חז"ל, וכדבארתי (שמות כד, ז) בבאור שלא היה חשיבות לאמירת נעשה אלא לאמירת נעשה ונשמע, שלכן רק אחד הוא הקדוש לכהונה וכן קדוש להוראה, וללמד דברי השי"ת ראויים רק חכמי הדור.

ז"ל רבינו לשם: שם מה שמתחילה כשאמרו נעשה לא מצינו שאמרו ע"ז שבח גדול לכלל ישראל, דהא ודאי הוא שגם ישמעו, דאי לא ישמעו לא ידעו מה לעשות, וא"כ למה דוקא ב'נעשה ונשמע' נאמר שבח גדול 'מי גילה רז זה לְבָנַי' (שבת פח, א). ונראה "דכל אשר דבר ה' נעשה" היה מקום לפרש שהוא כל מה שבדעתו של אדם שהוא עושה זה לכבוד ה' הוא טוב, ובאופן זה הרבה פעמים אינו מתכוין לרצון ה' האמיתי אלא היפוך, כמו טעות אנוש לכבד צבא השמים (רמב"ם ה' ע"ז פ"א ה"א), שהוא חטא של ע"ז היותר גדול, וכ"כ בכל דבר ודבר, אבל נעשה ונשמע פירושו שהבטיחו לעשות אבל רק מה שישמעו ויבינו שהוא רצון השי"ת באמת, יעשו, דהיינו שיעמלו בתורה להבין כל מצוה ומצוה בכל פרטיה ודקדוקיה כפי הקבלה מחכמי התורה ששמיעה הוא מה שאחרים מסבירים לנו, ורק זהו קיום התורה שלא ליפול תחת היצר להכשילנו להיות מורי היתרא כרוב בני אדם הנכשלים מצד זה, שהרי אינם חשודים לעבור בדיעה, וזה הוא ודאי שבח היותר גדול בעולם].

(דרש צשה - רבי משה פיינשטיין)

"פִּי כָּל הָעֵדָה פִּלְמֵם קְדוּשִׁים" וגו' (במדבר טו, ג).

טענת קרח כל העדה קדושים ומדוע תנשא, זהו עצם טענת המואסים בחכמי התורה וסוברים שכיון שכולם יודעים את התורה אין צריך למורה ומנהיג, וזהו טעות גמור, כי בלא קבלה מגדול הדור איך ללמוד, יש לטעות בכל דבר כטעותם בתכלת ובמזווה. וכפירת אלעזר בן פועירה ש"ת מונח בקרן זוית כל הרוצה ללמוד יבוא וילמוד (קידושין טו, א), הוא לא רק בתורה שבכתב לבד שהוא טענת הצדוקים, אלא אף כשיש בקרן זוית כל הש"ס וכל הספרים שבעולם הוא אפיקורוס כשאומר שאין צריך שוב לחכמי התורה, כאשר ידוע שגם כל מיני המינים מוצאים בטעותם סמך מאיזה מאמר חז"ל. ולכן אף דור המדבר שבכולם היה שזכו לגילוי השכינה ולשמוע הדברות מהשם יתברך נמי צריכין למשה ולאהרן ולכל חכמי הדור.

(דרש משה - רבי משה פיינשטיין)

"וּמְדוּעַ תִּתְנַשְׂאוּ עַל קָהָל ה'" (במדבר טו, ג).

הסבא מקלם כתב, דאם היה קרח מתכוון באמת לשם שמים, לברר את הענין לאמיתו האם באמת משה רבינו שמע הכל מהי"ת, היה זה נידון ראוי ככל סוגיא הצריכה ליבון עד שמגיעים למיצויה, עד להכרעת הענין. ואם יש ספק בלבו צריך לברר עד הסוף. אך הטענה על קרח היתה שלא היתה זו מחלוקת לשם שמים, רק בשביל כבודו. וצריך להסביר דבריו דהני מילי בתחילה שהיה רק רודף אחר הכבוד אבל בהמשך המחלוקת הביאה אותו לגדר רציחה.

ויש להעיר, דמנין ידעו חז"ל באמת דנגיעתו היא שסינוורה את עיניו אולי באמת כיוון לשמה [שהרי לפי הסבא מקלם עצם הנידון יכול להיות ראוי, אלא שהכונה היתה לא לשמה]. ונראה לבאר, דקורח טוען על משה רבינו "מדוע תתנשא על קהל ה'". אם אדם מסוגל לחשוך בהתנשאות את סמל הענוה, שהקב"ה העיד עליו "והאיש משה עניו מאד מכל אדם אשר על פני האדמה", זה סימן למה שאמרו חכמים כל הפוסל במומו פוסל. ואדם רואה את העולם שסביבו לפי מה שהוא. אדם שהוא בעל עין טובה, ידון כל אדם לכף זכות. אדם

שעינו רעה, יראה כל דבר באור שלילי. אם קרח מסוגל לבא בטענה אל משה רבינו על ענין של גאווה, שמע מינה שם נמצא קרח עצמו, רואה את עצמו ברום המעלה ומתנשא על כולם.

(גאל ישראל - רבי גבריאל טולידאנו)

"וּמְדוּעַ תִּתְנַשְׂאוּ" (במדבר טו, ג).

אלה הקמים כנגד גדולי התורה ומדברים בהם סרה, בוחרים לדבר נגדם דוקא במידה שבה הם מצטיינים ביותר.

הנה העידה התורה על משה רבינו "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", ומתנגדיו האשימו אותו במדת הגאווה - "ומדוע תתנשאו". (בשם רבי שמחה בונם מפייסחא)

"וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה" וגו' (במדבר טו, ג).

דרך של בעלי מחלוקת

הנה קרח לא הזכיר כלל בדבריו שמבקש כהונה רק "מדוע תתנשאו" וגו' כדואג עבור הציבור, אבל משה רבינו הבין מיד כונתו ואמר לו "ובקשתם גם כהונה". והנה רש"י פירש "ויקהל עליהם קרח" כו', איני מקפיד אלא בשביל כולכם כו', הרי אמר שדואג שיהיה השררה לכולם, ובפסוק "רב לכם" פירש רש"י וקרח שפיקח היה כו' ראה שלשלת כו' לכך נשתתף לבא כו' ששמע מפי משה שכולם אובדים וא' נמלט כו', הרי לא דאג כלל בשביל חבורתו שידע שכולן ימותו ולא היה איכפת לו כלל רק שהוא ישאר וכן דרכן של כל בעלי מחלוקת. ועמ"ש"כ אאמו"ר [שליט"א] "בברכת פרץ" כעין זה.

(טעמא דקרא - רבי חיים קניבסקי)

עיינן פירוש רש"י ז"ל (לעיל) והוא מהמדרש רבה, מה ראה קרח לחלוק עם משה, נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל שמינהו משה נשיא על בני קהת על פי הדבור. אמר קרח, אחי אבא ארבעה הוו וכו' עמרם הבכור נטלו שני בניו גדולה אחד מלך ואחד כהן גדול מי ראוי ליטול את השניה לא אני כו' הרני חולק עליו ומבטל את דבריו.

המבואר מזה שכל עיקר התנגדות קורח היתה בשביל תאות השררה שהשתוקק לה, ושלפי דעתו מגיע לו. אכן בא וראה דרך בעלי המחלוקת דאז כשאירגן משתתפים במחלוקת העלים מהם עיקר כוונתו, שהרי אדרבא טען בהיפך שהוא נגד התנשאות, וכי הוא אך דורש טוב לעמו "כי כל העדה כולם קדושים וכו' ומדוע תתנשאו" וכו', וכן פירש רש"י ז"ל לקמן בפסוק "ויקהל עליהם קורח" כו' שאמר איני מקפיד אלא בשביל כולכם וכו' [כי ידע היטב שבאם יגלה כוונתו שלטובת עצמו הוא דורש אע"פ שלפי דעתו היא דרישה צודקת מכל מקום לא ילהיב בזה אנשים אחרים לצאת במחלוקת עבור ענייניו, על כן חיפש ומצא תואנה שיהא כלובש קנאת הצדק והיושר עבור כל העדה], וכן דרכם של בעלי המחלוקת לצאת כאילו בעבור טובת הכלל, ושבע תועבות בלבו.

והיותר מפליא כי אעפ"י שקרח העלים כוונתו העיקרית שהיא עבור שררה והתנשאות, מ"מ הנגריים במערבולת המחלוקת ידעו והבינו אל מה הוא מתכוין, שהרי און בן פלת אשתו הצילתו, ומבואר בסנהדרין דף ק"ט ובמדרש רבה כאן

שאמרה לו, מאי נפקא לך מינה אי מר רבא אנת תלמידא אי מר רבא אנת תלמידא, ואון בן פלח הודה לה בזה, רק השיב מה יעשה שכבר נשבע להם וכו', ועל זה מצאה אשתו עצה לסתור היא ובתה את שערן וכו' כמבואר שם. ומבואר שהנגררים אחרי המחלוקת הבינו בפנימיות לבבם, כי כל כוונת העומד בראש מחלוקתם הוא למען ענינו הפרטי, וכאם ינצח יקח מנה יפה לעצמו ואת הצבור ישאיר כמו שהוא כמקדם, ואעפ"כ נתפתו ונגררו תוך המחלוקת וזה מחמת שמיעת קול דברים בעלמא שמפטפט ואומר שהוא לוחם למענם, אע"פ שלבו בל עמו, וזהו כוחה של תעמולה של מחלוקת, הרחמן יצילנו מהם ומהמונם ומכיוצא בהם.

(ברכת פרץ - רבי יעקב ישראל קניבסקי)

וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב לָכֶם פִּי כָל הָעֵדָה בְּלִים קְדוֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה' וּמִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה' וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פְּנָיו

(במדבר טו, ג)

טיבה של מחלוקת

מתוך הכתובים משמע, שטענת קרח היתה מתוך דאגה כנה לכל העדה. "כי כל העדה כולם קדושים", ואינו ראוי שכל השררה תהיה אצל משפחה אחת, והלא כולם חפצים ומשתוקקים לקרבת ה"ת, ובמה עדיפה משפחה זו על שאר העם. וממילא יש לחשוד במשה רבינו ח"ו שעשה מינוים אלו מדעתו ואך את טובת משפחתו הוא דורש, ואין זה נבואה מה"ת, דאדרבא מצד ה' כל העדה כולם קדושים. כך נראה מהכתובים שזו היתה טענת קורח [ועי' ב"העמק דבר" שכתב שכן היתה באמת טענת ה-250 ראשי סנהדראות שאך ביקשו קירבת אלוקים באמת].

והנה רש"י הביא דברי חז"ל, מה ראה קורח לחלוק על משה, נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל, שמינהו משה נשיא על בני קהת, על אף שאליצפן הוא בן עוזיאל שהוא האח האחרון מכל האחים [ד' אחים היו, עמרם יצהר חבורן ועוזיאל, וקרח היה בן יצהר שהוא האח השני]. הרי, דאם היה קרח מקבל את הנשיאות לא היה בא בטענה כלל. ורק מפני הקנאה התרעם על משה. וזה לכאורה לא כמו שנראה מפשטות הכתובים.

עוד קשה דהנה הביא רש"י בפסוק ז' וז"ל: "וקורח שפקח היה מה ראה לשטות זו, עינו הטעתו, ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו שמואל ששקול כנגד משה ואהרן, אמר בשבילו אני נמלט. אמר אפשר כל הגדולה הזאת עתידה לעמוד ממני ואני אדום" וכו'. הרי מבואר כאן ברש"י דאך את טובת עצמו דרש קרח, וזה סותר את טענתו שנלחם בשביל העדה.

וצריך לומר בא' מב' אופנים, או שקרח היה מודע למה שקורה בלבו פנימה, והרגיש שאינו יכול לסבול את העובדה שאליצפן בן עוזיאל הוא הנשיא ולא קרח, וקנאה זו העבירה אותו על דעתו, ומתוך ידיעה ברורה יצא למלחמה. אלא שקרח לא היה יכול לומר זאת לכל העם, שא"כ היה מתגלית שפלותו לעין כל ולא היה מי שיצטרף אתו למאבק במשה רבינו. ולכן כלפי חוץ פרסם לכולם שאך את טובתם הוא דורש, וכמ"ש רש"י בפסוק יט וז"ל: הלך אצל השבטים ופיתה אותם, כסבורין אתם שעלי לבדי אני מקפיד, איני מקפיד אלא בשביל כולכם, אלו באין ונוטלין כל הגדולות, לו המלכות, ולאחיו הכהונה הגדולה, עד שנתפתו כולם, ע"כ.

או שיש לומר באופן ב', שגם קורח עצמו לא הרגיש שעיקר הקפדתו על כבוד עצמו. וזהו כוחה של נגיעה, שהיא מעוררת את עין שכלו של האדם. לו עצמו נדמה שאת טובת כולם הוא דורש, אך האמת לאמיתה היא, שעל טובתו בלבד הוא נלחם. וכשאמר לכולם שהוא דואג להם באמת חשב כך, אך המניע לכל זה היה הקנאה.

(גאל ישראל - רבי גבריאל טולדיאנו)

וַיִּקְהָלוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אֶהֱרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב לָכֶם פִּי כָל הָעֵדָה בְּלִים קְדוֹשִׁים וּבְתוֹכָם ה' וּמִדּוּעַ תִּתְנַשְּׂאוּ עַל קְהַל ה' וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פְּנָיו

(במדבר טו, ג-ד)

קשה היא המחלוקת

ופירש רש"י: "רב לכם" - הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמכם גדולה, עי"ש.

ומבואר שטענת עדת קרח היתה שמשה ואהרן לקחו לעצמם הרבה גדולה, וזהו "ומדוע תתנשאו".

וטענתם היא שמשה ואהרן לא לקחו לעצמם כלל גדולה, אלא הסכימו לקבל מאת השי"ת כאנוסים על פי הדיבור.

וכמו שכתב הרמב"ן על הפסוק "וישמע משה ויפל על פניו" וז"ל: ולא "ויפל", כי אהרן במוסרו ובקדושתו לא ענה דבר בכל המחלוקת הזו, ויהי כמחריש הזו, ומעלת קרח גדולה ממעלתו, אבל הוא עשה כדבר משה ומקיים גזירת מלך, עכ"ל. ועוד בחז"ל (מדרש ילמדנו) "ואהרן מה הוא" - מה הנאה יש לו לאהרן מכהונתו והלא מתחילה קבר שני בניו נדב ואביהוא. הרי שאהרן לא היה צד כלל במחלוקת.

וכן משה, כמו שכתב הספורנו על הפסוק "אל תפן אל מנחתם לא חמור אחד מהם נשאתי", וז"ל: לא נהניתי מהם א"כ שררתי עליהם כולה לתועלתם... ולא לתועלתי והנאתי כלל, ואינם מתרעמים על שררתי אלא מצד מה שהם כפויי טובה, עי"ש.

ומצאנו עוד על משה שכאשר פנה אליו השי"ת שיקבל על עצמו את השליחות לגאול את ישראל אמר "שלח נא ביד תשלח" (שמות ד, יג) וכתב הרמב"ן כל מי שתשלח הגון יותר ממני. ועיין עוד ב"משך חכמה" (ויקרא י, ג) שכתב שהמשיל את משה ואהרן "לשני שדיך" כיון שלא כיוונו מאומה לתועליותם ולא הרגישו בנפשם שום מעלה על חבריהם רק היו כצינור המשפיע לחבירו לבד... עי"ש בדבריו.

(אור התורה - רבי יוסף בן עמרם)

וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּפֹּל עַל פְּנָיו

(במדבר טו, ד)

רש"י הביא ממדרש תנחומא וז"ל, "מפני המחלוקת שכבר זה בידם סרחון רביעי, חטאו בעגל (שמות לב, יא) "ויחל משה", במתאוננים (במדבר יא, ב) "ויתפלל משה", במרגלים (שם יד, יג) "ויאמר משה אל ה' ושמעו מצרים", במחלוקתו של קרח נתרשלו ידיו, משל לבן מלך שסרח על אביו ופיס עליו אוהבו פעם ושתים ושלש, כססרח רביעית נתרשלו ידי האוהב ההוא, אמר עד מתי אטריח על המלך שמא לא יקבל עוד ממני.

הנה יש לעיין מדוע דוקא פעם רביעית נתרשלו ידיו של משה. ונראה על פי מה שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ג ה"ה) וז"ל, "אבל הצבור תולין עוון ראשון שני ושלישי, שנאמר "על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו".

וכשמחשבין להן על דרך זה, מחשבין להן מרביעי ואילך” עכ”ל.

ומשום הכי נתרשלו ידיו של משה דוקא בסרחון רביעי, כיון דעד אז תולין לציבור, ורק מהחטא הרביעי מחשבין להם.

(שי לתורה - מדברי מרן הגר”ז זצ”ל)

”וַיִּדְבֹר אֶל קִרְח וְאֶל כָּל עֲדָתוֹ לֵאמֹר בִּקֶּר וַיִּדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ וְאֶת הַקְּדוֹשׁ וְהַקְּרִיב אֵלָיו וְאֶת אֲשֶׁר יִבְחַר בּוֹ יִקְרִיב אֵלָיו”

(במדבר טו, ה)

יש לעיין בהנהגתו של קרח, דהניחא מה שקרח דורש את כבודו, ונלחם על כך, עדיין ניתן להבין זאת, לפי שמי שאינו עובד על מידותיו כך הוא מצבו. הוא מסוגל להרוס כל חלקה טובה בשביל להשיג את מה שלבו חומד. אבל כששמע ממשו רבינו דרך אחד מן המקריבים ישאר בחיים, “אשר יבחר בו ה' הוא הקדוש”, והשאר ימותו, איך לא פחד לפנות את הנשיאים, והרי לשיטתו כולם ימותו ולא ישאר רק אחד וכפי שהיה כן באמת [אומנם על קרח עצמו לא קשה איך הסתכן במחנות ולא פחד שמא ימות, שהרי מחמת שעינו הטעתו סבר שהוא זה שלבסוף יִבְחַר, לפי שהוא המתאים. אך גם לפי דבריו, שהוא צודק והוא יִבְחַר, אבל איך העזי לגרור אחריו את כולם למוות, והאיך נהפך קרח לרוצח] היתכן לדחוף את הרנ' ראשי סנהדראות לשאול תחתיה. וביותר שהוא הצהיר כל הזמן שאך את כבוד כולם הוא דורש, ואיה כבודם, אם בודאות רק אחד יחיה והשאר ימותו.

ומה שחזינן מכאן הוא דבר נורא, דאמנם בתחילה הנגיעה לכבוד היא שהביאה אותו לידי הקפדה וכעס והגיע לכלל מחלוקת. אבל מכאן ואילך לאחר שכבר נכנס למחלוקת, כבר אין מקום לשיקול הדעת. אין מעצור לרגע, להתבונן להיכן פני מועדות. היינו מצפים מקרח לשאול את עצמו האם עד כדי כך הגעתי שאוביל את החשובים מעם ישראל לאבדון? לו רק היה חושב על כך היה נרתע לאחוריו.

אך כך הוא טיבה של מחלוקת, לאחר שמתפתח העימות וקרח נמצא בצד אחד ונלחם, כבר אין מקום לחשיבה שקולה, להתבוננות, ולמבט מפוכח. בשעה זו של מחלוקת כל הדרכים כשרות להשגת המטרה. וכדי שיתקיימו הדרישות של קרח ולהצליח במחלוקת, הוא מסוגל להביא את כולם למיתה משונה.

הרי לנו הבנה חדשה מהו “קנאה מוציאה את האדם מן העולם”, היינו מעולמו הפנימי, מסולם הערכים שאותו חי כל השנים. האם כל ימיו לא ברח קרח מחשש של סכנת נפשות? ודאי שכן. אך כשיש קנאה ובפרט כשמביאה למחלוקת, כבר אין סולם ערכים יציב אין שיקול הדעת, הכל מותר למען המחלוקת.

(גאל ישראל - רבי גבריאל טולידאנו)

”בִּקֶּר וַיִּדַע ה' אֶת אֲשֶׁר לוֹ” (במדבר טו, ה).

תעודת המנהיג

במדורש (תנחומא פרשת קרח אות ה): אמר להם משה, גבולות חלק הקב”ה בעולמו, יכולין אתם לערב יום בלילה, זהו שאמר הכתוב בתחילה (בראשית א, ד-ה) “ויהי ערב ויהי בוקר ויבדל אלוקים בין האור ובין החושך” וגו', וכשם שהבדיל בין האור ובין החושך, כך הבדיל את ישראל מן העכו”ם שנאמר (ויקרא

כ, כו) “ואבדיל אתכם מן העמים להיות לי”, וכך הבדיל אהרן שנאמר (דברי הימים א' כג, יג) “ויבדל אהרן להקדישו קודש קדשים”, אם יכולים אתם לעכב אותה הבדלה שהבדיל הקב”ה בין היום ובין הלילה, כך תוכלו לבטל את זו, לכך אמר להם “בוקר וידוע ה”.

כי הנה תעודת המנהיג הוא להורות את העם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשו, להבדיל בין המותר ובין האסור, בין הטהור ובין הטמא, ולעמוד על משמרתו משמרת הקודש, להשיג ולפקח על בני דורו שלא יפרצו הגבולות. וכמו כן הוא תעודת האומה הישראלית בכללה בתור ממלכת כהנים וגוי קדוש, להראות ולהורות לעולם איזה דרך ישכון בה אור, עד כי יכירו וידעו כל יושבי תבל כי לה' המלוכה. והנה איתא במדרש (ב”ר פג, ה) “ויבדל אלקים בין האור ובין החושך”, בין מעשיהן של צדיקים למעשיהן של רשעים.

והנה קרח ועדתו התרעמו והתלוננו על משה ואהרן (לעיל פסוק ג) “רב לכם כי כל העדה כולם קדושים ובתוכם ה' ומדוע תתנשאו על קהל ה'”, באשר טענו אין אנו צריכים מנהיג ומוכיח, כי כולנו שווים לטובה, ועל ידי זה רצו לטשטש את הגבולות אשר עשה הקב”ה בין האור ובין החושך.

ועל זה השיב להם משה, גבולות חלק הקב”ה בעולמו, יכולים אתם לערב יום בלילה? זהו שאמר הכתוב וכו' “ויבדל אלקים בין האור ובין החושך”, כי חפץ ורצון ה' הוא שיהיה מופרד ומובדל האור מן החושך, “וכשם שהבדיל בין האור ובין החושך, כך הבדיל את ישראל מן האומות”, כלומר, לתכלית זה היה גם כן הפרדת ישראל מן האומות, “וכך הבדיל אהרן” שלתכלית ומטרה זו באה גם הבדלת אהרן, כדי להורות משפט ליעקב מה גבול ההיתר, וחפץ ה' בו למען אשר לא ימחקו ולא יטשטשו הגבולות בין האור ובין החושך, ומשום כך לא יעלה ולא יצלח בידיכם לבטל משמרתו משמרת הקודש.

(חשב סופר - רבי אברהם שמואל בנימין סופר)

”וּבִקְשַׁתֶּם גַּם פְּהֹנָה” (במדבר טו, ז).

כתב ב”מסילת ישרים” (סוף פרק יא): הנה ירבעם בן נבט לא נטרד מהעולם הבא אלא בעבור הכבוד, הוא מה שאמרו ז”ל (סנהדרין קב, ב): תפסו הקדוש ברוך הוא בבגדו ואמר לו, חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן. אמר לו, מי בראש? אמר לו בן ישי בראש, אמר לו, אי הכי לא בעינא [אם כן איני רוצה].

מי גרם לקרח שיאבד, הוא וכל עדתו עמו? ודיפתם אחרי הכבוד, ומקרא מלא הוא “ובקשתם גם כהונה”. איתא (במדב”ר יח, ב) שכל זה קרה רק מפני שראה אליצפן בן עוזיאל נשיא, והיה רוצה להיות נשיא במקומו.

”וְאֶהְרֵן מֶה הוּא” (במדבר טו, יא).

אמר הרה”ק ה”שפת אמת” זי”ע (תרמ”ג), עיקר עבודת הכהן הגדול הוא הביטול המוחלט לה' יתברך, ולכן העולם כולו תלוי בו, כמו שנאמר (איוב כו, ז) “תִּלְהָ אָרֶץ עַל פְּלִי מֶה” (איוב כו, ז) - “על בלי מה” - כמו שנאמר “ואהרן מה הוא”.

חז”ל דרשו (חולין פט, א) שהעולם עומד על מי שכולם פיו בשעת מריבה, וגם זה נתקיים באהרן שלא פתח פיו במריבה זו.

ומסתמא היכולת לבלום פיו נובעת מביטול העצמיות, וזה מה שאמר להם משה שכל הכח של אהרן נבע מביטול עצמי, והוא הוסיף "ובקשתם גם כהונה" - להדגיש שהכהונה ניתנת רק למי שמחזיק את עצמו לבלום.

"וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְקָרָא לְדָתָן וְלָאֲבִירִים בְּנֵי אֱלִיָּאב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה" (במדבר טו, יב).

ברש"י: מכאן שאין מחזיקין במחלוקת, שהיה משה מחזור אחריהם להשלימם בדברי שלום.

אמר השל"ה הקדוש זי"ע (דרך חיים תוכחת מוסר), צריכים ללמוד מכאן על גודל עונשה של מחלוקת. ראה מה עלתה לקרח, ולא הועילה לו שלשלת היחוסין שתצא ממנו (תנחומא סימן ה), וגם לא הועילה לו צדקותו ושהיה מנושאי הארון (במדבר יח, א). גם דתן ואבירים ואף טפס אבדו אף על פי שאין בית דין של מעלה דן עד שיהיה בן עשרים (שבת פט, ב), כי קשה המחלוקת (תנחומא סימן ג).

ומזה ילמד אדם מוסר לאחוז בשלום, ויהיה מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום (אבות פ"א מ"ב), שאהרן לא דיבר בזה המחלוקת אפילו כשקרח רצה לעקור את כבודו. ויעשה אדם כל מה שביכולתו לבקש סיבות לתווך השלום ולכבות אש המחלוקת. צא ולמד ממשה רבינו ע"ה שהיה גדול הנביאים והיה מלך, והלך בעצמו לדתן ולאבירים עם זקני ישראל למרות שמרדו בו, והם ענו בחוצפה "לא נעלה" (פסוק יד), וכל זאת עשה משה כדי לנסות להשכיח שלום.

החתם סופר זצ"ל אומר שהכתוב מספר שמה הלך לדתן ואבירים ללמדנו שאסור להתיימש אפילו מאדם שמוחזק כבעל מחלוקת ומורגל לעורר מדנים. הרי כבר במצרים היו דתן ואבירים 'נצים' ומכים בחבריהם (שמות ב, יג), וגם על משה ואהרן הם עוררו מדנים, כמו שכתוב (שם ה, ב) 'ויפגעו את משה ואת אהרן נציבים לקראתם בצאתם מאת פרעה', ורש"י הבהיר שה'נציבים' הם דתן ואבירים. למרות כל זאת, קרא משה לדתן ולאבירים לשלום, ואף הלך אליהם.

אין מחזיקים במחלוקת

אמרו חז"ל (תנחומא ח) על הפסוק "וידבר ה' אל משה ואל אהרן לאמר הבדלו מתוך העדה הזאת ואכלה אתם כרגע" (במדבר טו, כא) ואעפ"י ששמע משה מפי הגבורה כך לא אמר להם העלו עד שהלך והתרה בהן שנאמר "ויקם משה וילך אל דתן ואבירים" להודיע רשעתו שאעפ"י שהלך משה ברגליו אצל הרשעים היו קשים לרצות, מה עשו לא רצו לצאת מאהליהם כנגדו

כשראה משה כך אמר עד כאן היה עלי לעשות מיד "וידבר אל העדה לאמר סורו נא מעל..." עי"ש. ועוד אמרו חז"ל (סנהדרין קי, א) עה"פ "ויקם משה וילך אל דתן ואבירים" מכאן שאין מחזיקין במחלוקת דאמר ר"ל כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר "ולא יהיה קרח ועדתו". הרי שחז"ל למדו שאין מחזיקין במחלוקת מ"ויקם משה" שזה היה אחרי שהשי"ת אמר שהוא מכלה את עדת קרח, ועיין במהרש"א שם שדייק כן. נוקצת יש להעיר שרש"י בחומש כ' שאין מחזיקין במחלוקת על הפסוק "וישלח משה" שזה היה קודם שהשי"ת אמר לו שהוא מכלם].

ומבואר שגם אחרי שהשי"ת הודיע לו שהוא מכלה אותם, מ"מ משה בכל זאת עוד הולך לפייסם, ומכאן יש ללמוד כמה אסור להחזיק במחלוקת שאפילו כאשר יש כבר הסכמה מהשי"ת שהם ראויים לכילוי - עדיין צריך לנסות ולהשתדל כדי למנוע מחלוקת.

וכן יש ללמוד שאפילו שהאדם הוא כלל לא צד במחלוקת שהרי אהרן כאשר משחו אותו בשמן השמחה נזדעזעו כל איבריו - ומשה היה העניו מכל אדם דלכן אמרו במחלוקת שאינה לשם שמים זה מחלוקת קרח ועדתו ולא אמרו קרח ומשה - שמשה קיבל את השררה כאנוס עפ"י הדיבור שהרי אמר "שלח נא ביד תשלח", ואעפ"י כ אם משה לא היה עושה השתדלות זו בשעה זו היה נחשב כמחזיק במחלוקת ועובר על הלאו "ולא יהיה קרח וכעתו" - והיה נכתב במשנה - "קרח ומשה!"

ועוד יש ללמוד מכאן, שלא יאמר אדם כיון שיש סימן מן השמים שהוא צודק, א"כ הותרה הרצועה - אלא אעפ"י כ עליו להמשיך להשתדל למנוע מחלוקת.

ומצאתי בספר חסידים (כת"י פארמה תקפח) שלומד ממעשה שהובא (מ"ק יז, א) שר' יהודה שמתיה לה הוא מדרבנן דסנו שומעניה ואח"כ חלה ר' יהודה ונטה למות - שאם אדם מוכיח את חברו על עבירה שעבר ואח"כ באה צרה על המוכיח שלא יחזור בו משום כך ויבקש את מחילת החוטא כי הקב"ה מנסה בזה את הצדיק לראות אם יחזור בו מצדקתו והוא גם כדי להגביר את נסיונו של הרשע שמשום כך ימשיך ברשעתו כאשר הוא רואה שהוא מצליח ואילו הצדיק סובל, עי"ש.

וע"ע בר"נ גאון (ברכות יט, א) שכתב בביאור הדבר שלא קיבלו חכמים את הבת קול שאמרה שהלכה כרבי אלעזר שהם הבינו שהבת קול היא לנסותם אם יניחו הקבלה שבידם והגמרא שבפיהם בשביל בת קול, עי"ש. הרי שגם כאשר יש בת קול ואין לך סימן גדול מזה - מ"מ אסור לנטות מן המסורה.

וכן מצינו בבוועז שגאל את רות אעפ"י שהגואל לא רצה לגאול מפני שהיא מואבית - ובוועז שידע ההלכה שמואבית מותרת גאל - ובאותו לילה לאחר שגאל נפטר מן העולם, ומן הסתם היו אנשים שאמרו שזה סימן שאסור היה לגאול - מ"מ רואים אנו שמגאולה זו יצא לנו מלכות בית דוד.

ומסופר על הגר"ח מוולוז'ין שהחליט להקים בית כנסת חדש בוילנא שישאו כפיים בכל יום כמנהג ארץ ישראל, ונשרף בית הכנסת, אמרו לו הרי זה סימן שלא רוצים שינהיג מנהג חדש זה בוילנא - הגר"ח לא התחשב בטענה זו, ובנה שוב את בית הכנסת - בית הכנסת נשרף שוב - ושוב הגר"ח לא שעה לסימנים ובנאו שוב - ועמד על תילו, משום שכאשר נוהגים על פי הלכה ולא זזים מן המסורה אין להתחשב בשום סימנים.

(אור התורה - רבי יוסף בן עמרם)

"העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה" (במדבר טו, יד).

עד היכן נעוה אש המחלוקת

וברש"י שם: אפילו אתה שולח לנקר עינינו אם לא נעלה אליך לא נעלה. ע"כ.

בא וראה עד היכן מגיעה אש המחלוקת, דתן ואבירים היו כל

כך שקועים במחלוקת עד שלא השמיעו לאזנם מה שדיברו בפניהם.

(חפץ חיים על התורה)

"לא חמור אחד מהם נשאתי" (במדבר טו, טו).

פירש רש"י, "אפילו כשהלכתי ממדין למצרים והרכבתי את אשתי ואת בני על החמור והיה לי ליטול אותו החמור משלהם לא נטלתי אלא משלי".

וצריך באור מה מעלה ושבח יש בזה, ואדרבה אם היה לו ליטול משלהם מדוע לא נטל.

ונראה מכאן שמעלה גדולה היא למנהיג בישראל כשהוא נשמר מכל שמץ של נטילת טובת הנאה, וזה בכדי שלא יהיה מקום לשום רנון והוצאת לעז עליו. וזהו שנוהר משה שלא ליקח אף את מה שראוי לו, כדי שלא יוכלו להטיל ספק בנקיון כפיו, שלא יתחלל שם שמים על ידו ח"ו.

(טעם ודעת - רבי משה שטרנבוך)

"ויחר למושה מאד ויאמר אל ה' אל תפן אל מנחתם לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעתי את אחד מהם" (במדבר טו, טו).

ביאר ה"אבן עזרא", וז"ל: ודתן ואבירם היו אנשים גדולים והקריבו מנחה קודם זה המעשה, וזה טעם "אל תפן אל מנחתם" ופנה אלי כי לא נשאתי חמור אחד מהם, עי"ש.

נראה לבאר על פי מה שכתב הרמב"ן על הפסוק "והאיש משה עניו מאוד מכל האדם" (במדבר יב, ג) וז"ל: להגיד כי השם קנא לו בעבור ענותנותו כי הוא לא יענה על ריב לעולם אף אם ידע, ור"א מפרש ואומר כי הוא לא היה מבקש גדולה על שום אדם, ולא יתגאה במעלתו כלל אף כי על אחיו והם חוטאים שמדברים עליו חנם, עי"ש.

ומבואר בדבריו שהסיבה שהשי"ת קינא לכבוד משה היא משום שמה עניו ולא מקנא לכבוד עצמו ולא יתגאה במעלתו על שום אדם, ומשמע שאם משה לא היה עניו והיה עונה על ריבו - השי"ת לא היה מתערב על ריבו של משה. וכמו"כ כאן כיון "שלא חמור אחד מהם נשאתי" דהיינו שלא השתמש בתפקידו כלל לשררה - א"כ זה מורה על ענותנותו הגדולה שהוא אינו צד במחלוקת - לכן "אל תפן את מנחתם" - ותתבע עלבוני כי כל טענתם נגדי היא חנם שאיני כלל משתרר עליהם.

ועוד הוסיף לומר להם - "ולא הרעתי את אחד מהם" וכפי פירושו הנפלא של ה"משך חכמה" שיש אנשים שנכנעים למי שהוא פחות מהם ומקרבים אותו, אך מי שהוא בערכם או יותר מהם - שם הם חוששים לכבדו - כיון שזה יכול להחשב לא כעונה אלא כאילו שבצדק פלוני בר מעלה מהם - לא כן אדונינו משה רבינו ע"ה שכיבד גם את "האחד מהם" גם את המיוחדים והמכובדים, עי"ש. וזה בא להורות שאינו רואה בתפקידו שררה ונכבדות - שאז חל הכלל - כל אומן שונא בן אומנותו - אלא כל תפקידו הוא שמשות ועבדות - ובוה אין חלות קנאה ושנאה כלל.

(אור תורה - רבי יוסף בן עמרם)

"וידרב אל העדה לאמר סורו נא מעל אהלי האנשים הרשעים האלה" (במדבר טו, טו).

ובמדרש שוחר טוב (תהלים א, טו), זהו שאמר הכתוב (תהלים א, א)

"אשרי האיש", אלו בניו של קרח. "אשר לא הלך בעצת רשעים", שלא הלכו בעצת אביהם, שנאמר "סורו נא מעל אהלי האנשים". "ובדרך חטאים לא עמד", שנאמר (במדבר יז, ג) "את מחתות החטאים האלה בנפשותם". "ובמושב לצים לא ישב" - זה קרח שהיה מתלוצץ על משה ואהרן, מה עשה כינס את כל הקהל, שנאמר (שם טז, יט) "ויקהל עליהם קרח את כל העדה", התחיל לומר לפנייהם דברי ליצנות, אמר להם אלמנה אחת וכו'. "ובתורתו יהגה יומם ולילה" - אלו בניו של קרח. "והיה כעץ שתול על פלגי מים" - כיון שנבלעו קרח ועדתו, נמצאו בניו עומדין כתורן הזה של ספינה, שנאמר (שם כו, י) "ויהיו לנס". "לא כן הרשעים" זהו קרח ועדתו. "על כן לא יקומו רשעים במשפט", זה קרח ועדתו. "כי יודע ה' דרך צדיקים", אלו בניו של קרח. "ודרך רשעים תאבד", זה קרח ועדתו, עד כאן.

צריך ביאור, מנין לחז"ל שבני קרח היו צדיקים, וקיימו "ובתורתו יהגה יומם ולילה"? רואים רק שלא היו כקרח, ולא הלכו בעצת רשעים, ולא עמדו בדרך חטאים, ולא יותר?

ואפשר לומר, דהנה איתא בחז"ל (מדרש תנחומא פרשת קרח סימן א) "ויקח קרח", אין ויקח אלא לשון משיכת דברים רכים, שמשך כל גדולי ישראל והסנהדראות אחריו. ואם אחרי כל זה לא משך את בניו אחריו, זה סימן מובהק שהיה להם כח גדול בתורה ויראת שמים, עד שכח "המגנט" הזה של קרח משך ר"נ ראשי סנהדראות ולא אותם, ומאיפה היה להם הכח הזה? אלא ודאי שהם קיימו (יהושע א, ח) "והגית בו יומם ולילה", והיו צדיקים כעץ שתול על פלגי מים ומושרשים טוב, וקשה לעקור ולהיזיז אותם ממקומם, כי בכח זה עמדו איתן על מצבם כחומה בצורה, ולכן לא יכל לפתות אותם. "לא כן הרשעים", זה קרח ועדתו, אם כי היו גדולי ישראל, אבל היו "כמוץ אשר תדפנו רוח", ולא עמדו איתן על חכמתם וגדולתם, "על כן לא יקומו רשעים במשפט", זה קרח ועדתו כדכתיב (שיר השירים ח, ט) "אם חומה היא נבנה עליה טירת כסף ואם דלת היא נצור עליה לוח ארז".

(זכרון מאיר - רבי דב מאיר רובין)

"ויקהל עליהם קרח את פל העדה" (במדבר טו, טו).

"ויקהל... את כל העדה". בדברי ליצנות (תנחומא). למה בחר קרח בליצנות? - מצינו, שקרח לא ענה למשה כלום על תוכחתו, וכן דתן ואבירם לא רצו להיפגש עם משה ואמרו "לא נעלה", שמא לא יכלו לעמוד בתוכחתו (ורק ע"י השליח אמרו "המעט..."). וקרח, שרצה להקהיל את כל העדה אל פתח אהל מועד לראות בהקטרת הקטרת ע"י ר"ן האנשים, היה מתירא שמא יוכיח אותם משה ולא יכלו לעמוד בתוכחתו - לפיכך הקדים "רפואה למכה" וכל הלילה הלך אל השבטים ופתה אותם "בדברי ליצנות" וכבר אמרו, ליצנות אחת דוחה מאה תוכחות...

(אזנים לתורה - רבי זלמן סורוצקי).

"אם פמות כל האדם ימותון אלה ופקדת כל האדם יפקד עליהם" (במדבר טו, טו).

איתא בגמ' (נדרים לט, ב): רמז לבקור חולים מן התורה מנין, דכתיב "אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל האדם יפקד עליהם". ופירש רש"י "ופקודת כל אדם", שבני אדם מבקרים אותן.

והקשה בספר "מלא העומר", מדוע דוקא בפסוק זה נרמז ענין בקור חולים.

ומבאר, דהנה ידוע שלפני יעקב אבינו ע"ה לא היה חולי בעולם, עד שבא יעקב אבינו וביקש רחמים כי יחלה האדם לפני מותו, למען ידע להכין עצמו ולחזור בתשובה (ועיי' בבבא מציעא דף פ"ו), ואכן תפקידם של מבקרי חולים הוא לעורר את החולה לתשובה. אבל עדת קרח היו חוטאים ומחטיאים את הרבים אשר אין מספיקין בידם לעשות תשובה, וממילא לא תהיה כל תועלת במחלתם למען יעשו תשובה, ועליהם למות מיתה פתאומית, וזה שאמר משה רבינו ע"ה: "ופקדת כל האדם יפקד עליהם", אם יחלו הללו לפני מותם ויבואו אנשים לבקרו, הרי זה סימן כי "לא ה' שלחני" אבל אם מות ימותו פתאום ללא כל מחלה, הרי זה סימן "כי נאצו האנשים האלה את ה'" ואין מספיקים בידם לעשות תשובה עכ"ד ודפח"ח.

וכן מצינו בספר "מעבר יבק" (שפת אמת פי"ד) הטעם שנקט לשון ביקור חולים ולא לשון ראייה והליכה, להורות לאדם דעת שילמד לחולה שיפשפש ויבקר מעשיו, כי בסור הסבה יסור המסובב.

ובספה"ק "צמח צדיק" פרשת וירא כתב, כי חל"ה ר"ת חנון המרבה לסלוח, ואפשר לומר כי רמז בכך כי כאשר הוא חולה זה שעת הכושר לחזור בתשובה ואז הקב"ה סולח לו, ע"כ.

(אהל משה)

בנדרים (לט, ב) דרשו, מכאן רמז לבקור חולים מן התורה, והיינו מלשון "ופקודת כל האדם", שבני אדם מבקרים אותן. ופירש ב"כלי יקר", כי לבקור חולים יש שני מיני תועלת, האחד לצרכו של חולה שמבקרים אחר צרכיו, ועוד לצורך ההולכים שמה בכדי להתעורר את סוף כל האדם, ועל ידי כן לדאוג ולפשפש במעשים ולשוב בתשובה, וכמו שטוב ללכת אל בית אבל כן ראוי לילך אל בית החולה, וזהו "ופקודת כל האדם" מלשון זכירה, שאם היו בני אדם מבקרים אותם ונוכרים על ידם ביום המיתה, היה זה זכות לקרח ועדתו ולא היו נענשים כמדתם, ונמנעה זכות זו מהם להורות גודל חטאם.

ומדבריו נלמד יסוד מוסד למבקרי חולים, שאם בסבת הליכתם אל החולה יתעוררו לשוב בתשובה, מרבים הם זכויות לחולה, ויוכלו לזכות על ידי זה לרפואה שלימה. וסגולה נפלאה היא עד מאד.

(טעם ודעת - רבי משה שטרנבוך)

"וּתְפַתַּח הָאָרֶץ אֶת פִּיהָ וּתְבַלַּע אֹתָם וְאֶת בְּתֵיהֶם וְאֶת כָּל הָאָדָם אֲשֶׁר לְקֶרַח וְאֶת כָּל הָרִכּוּשׁ" (במדבר טו, לב).

פי האתון נבאר בערב שבת בין השמשות

איתא במשנה אבות (ה, ו): עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, ואלו הן, פי הארץ, ופי הבאר, ופי האתון, והקשת, והמן, והמטה, והשמיר, והכתב, והמכתב, והלוחות.

ועיי' ברמב"ם פירוש המשניות שביאר דמאחר דכתיב בקהלת (א, ט) "אין כל חדש תחת השמש", אם כן באמת כל נס שעתידי להיות, הטביע הקב"ה בבריאה את התכונה והטבע שיעשו, ובשעה שנצרכו להם נעשו, כגון ביום שני בשעת בריאתו של הים התנה הקב"ה עמו שיחלוק מימיו כשיעברו בני ישראל, וכן הירדן בזמן יהושע ולאליהו ולאלישע

בימיהם, וכן ביום רביעי כשתלו המאורות התנה עמהם שיעמדו ליהושע ולחזקיה. ומה שיוחד לאותם עשרה דברים הוא שהתנה עמהם בבין השמשות ערב שבת ולא בתוך הששת ימי בראשית. וכ"כ רבינו יונה שם.

ובאמת בפשטות יש עוד חילוק, שהעשרה דברים היו בגדר בריאה חדשה משא"כ שאר ניסים היו רק בגדר תנאי בבריאת העולם. וכן ביאר המהר"ם חלאווה (בפסחים נד, א), דשאר הנסים כגון הפיכת סדום והמכות במצרים וקריעת ים סוף, כולם היו ניסים של הפסד וכילוי, וממילא שייך בהם הלשון של 'תנאי', אבל לא לשון בריאה, לפי שלא נוצר כאן דבר חדש, משא"כ אותם עשרה דברים הם בריאה של דבר חדש לגמרי, ועל כן שייך בהם לשון של 'בריאה'.

אמנם עדיין צריך ביאור, דכיון שהעשרה דברים היה בהם בריאה של דבר חדש, מדוע לא נבראו בתוך ששת ימי בראשית, ולמה המתין הקב"ה בדוקא לבוראם בערב שבת בין השמשות. ותירץ ה"מדרש שמואל" שאלו עשרה דברים לא הוצרכו למשך הדורות, אלא היו לצורך שעה או לצורך דור מסויים או לצורך אדם פרטי, ובסדר הבריאה הקדים הקב"ה לברוא את הדברים הצריכים לדורות ואחר את הדברים הטפלים.

ורבי יעקב קמנצקי זצ"ל ביאר, שהקב"ה ברא את העולם באופן שאין שום צורך לפעולתו עוד, ושייך שיבא האדם לידי כפירה ח"ו שאין שום פועל כלל, ושאיין מי שמשגיח ונותן שכר לעושי רצונו ועונש לעוברי רצונו, ולפיכך בערב שבת בין השמשות, כשהבורא כביכול עמד למסור את העולם לרשות עצמו, הכין ענינים אחדים להוציא מלבן של הטועים, ולכן הכין פי הארץ שזהו אות שהתורה מן השמים, וכן כל אחד ואחד היה בשביל להורות לאדם איזה פרט בהשגחת הקב"ה.

(אביר יעקב)

"וַיִּרְם אֶת הַמַּחְתֹּת מִבֵּין הַשָּׁרְפָה וְאֶת הָאֵשׁ זָרָה הִלָּאָה פִּי קְדָשׁוֹ" (במדבר יו, ב).

"כי קדשו" המחנות, ואסורין בהנאה, שהרי עשאו כלי שרת" (רש"י).

תמה הט"ז ב"דברי דוד": המחנות הוקדשו כדי להקטיר בהן קטורת זרה, והרי זה כמקדיש בעלי מומין למזבח שהם קדושים רק קדושת דמים, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות איסורי מזבח א, י): "המקדיש בעלת מום למזבח, אף על פי שלוקה הרי זו נתקדשה ונתפדה בערך הכהן ותצא לחולין ויביא בדמיה קרבן", ואם כן מה פשר דברי רש"י ש"אסורין בהנאה"? לפיכך צריך לומר שעשאון לכלי שרת לעולם, להביא בהן קטורת כשרה.

וכבר הקשה כן הרמב"ן, וז"ל: ולא ידעתי טעם הזה, שהרי קטורת זרה הקריבו, וזר שעשה כלי שרת להקטיר בחוץ באיסור אינו מקודש.

ומיישב הרמב"ן, כי בעבור שעשה כן על פי משה, היו קודש, כי הם הקדישו אותם לשמים, לפי שחשבו שיענה אותם האלקים באש, ותהינה המחנות האלה כלי שרת באוהל מועד לעולם, עכ"ל.

”וְלֹא יִהְיֶה כְּקֶרַח וְכַעֲדָתוֹ” (במדבר יז, ה).

בגנות בעלי המחלוקת

עייני סנהדרין (ק, א) דעובר בלאו. וכתבו הספרים הקדושים בגנות בעל המחלוקת שהם מהערב רב, שכתב הגר"א ז"ל (אדרת אליהו דברים) ד מיני ערב רב יש, ובעלי המחלוקת הם הגרועים מכל והם העמלקים, ואין בן דוד בא עד שַׁיְמָחוּ מן העולם. ומאד צריך להתרחק מהם וממעשיהם, וגם שעל פי רוב הבעלי המחלוקת הם גסי הרוח שזוהי הסיבה הגדולה למחלוקת, ואמר הכתוב (משלי טז, ה) ”תועבת ה' כל גבה לב”, וכל שכן שצריך להמנע מלכבדם שבזה מחזיק ידי עוברי עבירה. ועייני גיטין (סב, א) ניקום קמי דבר אוריין הוא, אמר ליה ומקמי פלגא ניקום, משמע שמשום זה שהיה בעל מחלוקת לא חלקו לו הכבוד שהיה ראוי לו אף שהיה בר אוריין, ואם לא היה בעל מחלוקת היו קמים מפניו. (אור אליעזר - רבי אליעזר שולביץ)

”וְלֹא יִהְיֶה כְּקֶרַח וְכַעֲדָתוֹ” (במדבר יז, ה).

מעיר רבי צבי הירש פרבר מלונדון:

ראיתי ב”מוזיאון הבריטי” כתב יד של צוואת הגאון בעל ה”תפארת ישראל”, וכך הוא כותב:

”ואל יהיה לכם שום חלק במחלוקת הקהל, ואפילו תהיה לשם שמים כגון בקבלת רב או שו"ב וכדו', ואל תתקוטטו על זה עם צד שכנגד דעתכם, ולא תחתמו על שום כתב של כת זו, לבוא בקובלנא בערכאות של גוים או במשפט דיניי ישראל, רק אימרו דעתכם כי כך נוטה ותו לא.

אולם אם ירצו מחדשי חרשות לשנות מנהגם של ישראל בבית הכנסת, או כשירצו לקבל בראש רועה אוילי שאינו בקי בדיני תורה, כשידעתם שהוא אפיקורס, אז קומו והיו לאנשים.

ואם ידעתם שהקב"ה נותן כח לעקור מלמעלה כפירים, לא תחמולו ולא תכסו, והעירו מלחמה על שונאי ה' המבקשים לקעקע ביצת ישראל ושאו נס, כי לה' המלחמה והוא יעזרכם.” (מובא ב”טללי אורות”)

”וְהָיָה הָאִישׁ אֲשֶׁר אֶבְחַר בּוֹ מִמֶּהוּ יִפְרַח וְהִשְׁפֵּתִי מֵעַלֵי אֶת תְּלֻזֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵם מְלִינִים עֲלֵיכֶם” (במדבר יז, ט).

משמע שעדיין הלינו ופקפקו שהקב"ה לא בחר באהרן. ותמוה, שהרי ראו בליעת קרח וכל הענין.

ויש לומר שחשבו שכל זה היה מפני כבוד משה רבינו שלא היו צריכין לפגוע בכבודו וקב"ה תבע ביקרייהו דצדיקיא, אבל מכל מקום אין זה ראייה שהקב"ה ציוה שאהרן יהא כהן גדול אלא אמר למשה רבינו לבחור כהן גדול והוא בחר באהרן מפני שהוא אחיו, ולזה הוצרך מופת המטה להראות שהקב"ה בחר באהרן. (טעמא דקרא - רבי חיים קניבסקי)

”אֲשֶׁר אֶבְחַר בּוֹ מִמֶּהוּ יִפְרַח” (במדבר יז, ט).

כולם יכולים לידבק בתורה

כתוב בבעל הטורים: ד' במסורה, הכא, ואידך ”צדיק כתמר יפרח” (תהלים צב, ג), ג' ”יפרח כשושנה” (הושע יד, 1), ד' ”יפרח בימיו צדיק” (תהלים עב, ז).

ואפשר לפרש כוונת המסורה על פי דברי חז"ל גבי ד' מינים

שבולוב שהם כנגד ד' סוגים שבישראל, א' טעם וריח כאתרוג, ב' טעם בלא ריח, ג' ריח בלא טעם, ד' לא טעם ולא ריח כערבה. וזהו ”כתמר יפרח” היינו טעם בלא ריח, שנית ”יפרח כשושנה” היינו ריח בלא טעם, ג' יפרח בימיו צדיק, התם לא נזכר לא טעם ולא ריח אלא רק ע"י התחברות לצדיק כמו ערבה, וד' מטהו יפרח, במטה אהרן שנאמר בו ”ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים” היינו גם פרי טעם כשקדים וגם פרח לריח.

ומי גרם לכך שהמטה היבש יהיה לדרגה משובחת זו, אוהל העדות הוא זה שגרם לכך, בא ללמדנו שכל אדם מישראל אפילו הוא ריקן כערבה ויבש כמקל הרי בכוחו להידבק בתורה, ובתוך אוהל העדות, בבית המדרש, יהפוך למשובח ומעולה שבסוגי ישראל, וכאתרוג בעל טעם, ריח ומעשים טובים. (לקט שיחות וביאורים - רבי יערב אדלשטיין)

”וְהָיָה פֶּרַח מִמֶּה אֶהְרֵן לְבֵית לְוִי וַיֵּצֵא פֶּרַח וַיִּצֵץ צִיץ וַיִּגְמַל שְׁקָדִים” (במדבר יז, ט).

לכאורה לשם מה צריך היה לכתוב ”ויוצא פרח” מאחר שכתב כבר בתחילה ”והנה פרח”?

ופירש רבינו אפרים, כי היה חשש פן יאמרו בלבם שמא פרח מטה אחר, ומשה רבינו לקחו וכתב עליו את שמו של אהרן, ואילו מטהו של אהרן עודנו שם ללא פרחים ושקדים. ידע הקב"ה מה שבלבם ולכן עשה נס בתוך נס - לא רק ש”פרח מטה אהרן” קודם לכן, אלא בשעה שהוציאו להראותו לעיני העם ”ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים” לעיניהם, בעודם עומדים ורואים לנגד עיניהם כיצד הוא מוציא פרח נוסף וגומל שקדים.

נתבאר שהמטה פרח והציץ ציץ והוציא שקדים לעיני כל ישראל, והיינו שראו כולם את השתלשלות ומהלך עשיית הפרי, ואף שלעצם הנס היה די שיראו השקדים על המטה. אלא ללמדם בא, שקדושתו של אהרן לא באה לו בפעם אחת בסבת בחירתו, שאם היה כן, היה פתחון פה לטוען, אילו אני הייתי נבחר ומתמנה לתפקיד זה, הייתי גם אני בדרגתו של אהרן, לפיכך הראה להם שאין זוכים לשום מעלה, כי אם בעמל ויגיעה רבה, מדריגה אחר מדריגה, ורק אהרן הוא שיגיע כל כך וזכה לעלות ולהתעלות באורח חיים למעלה למשכיל, ובעבודתו כי רבה זכה למעלת הכהונה הגדולה.

(טעם ודעת - רבי משה שטרנבוך)

”וַאֲנִי הִנֵּה נֹתְתִי לָךְ אֶת מִשְׁמֶרֶת תְּרוּמָתִי” וגו' בְּאַרְצָם לֹא תִנְחַל וְחִלָּק לֹא יִהְיֶה לָךְ בְּתוֹכָם אֲנִי חֲלָקָךְ וְנִחְלָתְךָ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וְלִבְנֵי לְוִי הִנֵּה נֹתְתִי כָּל מַעֲשֵׂי בְּיִשְׂרָאֵל לְנִחְלָה וְגו' עַל כֵּן אֲמַרְתִּי לָהֶם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יִנְחָלוּ נִחְלָה” (במדבר יח, ח כא כד)

ח כא כד

פרשת מתנות כהונה ולידה

הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל ביאר הטעם למה לא זכה שבט לוי בנחלת הארץ ובביזת מלחמה, מפני שהובדלו מישראל לעבוד את ה' ולשרתו ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים שנאמר ”וורו משפטין ליעקב ותורתך לישראל”. לפיכך הובדלו מדרכי העולם שאינם זוכין בכח

גופן כי אם מה שהקב"ה מזכה להם, וה' חלקם ונחלתם שנאמר "אני חלקך ונחלתך" [ומבואר כאן דתורה פירושה דרכי ה' הישרים, שע"י התורה מגיעים לכל מדה נכונה ואין מדה שלא כלולה בתורה].

ומסיים על זה הר"מ בדברים מופלאים: ולא שבט לוי בלבד אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה', והלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צוארו עול החשבוניות הרבים אשר בקשו בני האדם, הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהי ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים, ויזכה לו בעוה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים וללויים וכו'.

מה נוראים הדברים שכל אחד אשר קיבל עליו עבודת ה' ותורתו ועוזב חשבונות הרבים של באי עולם הרי זה נתקדש קדש קדשים, והרי זו דרגה גדולה יותר אף משבט לוי שהם אינם קדש קדשים כי אם קדש, ורק לאהרן הכהן כתוב (דה"א כג, יג) שה' הקדישו קדש קדשים, אבל מי שקיבל עליו דבר זה הרי זה נתקדש קדש קדשים. ועוד כתב שם הרמב"ם: ויהיה ה' חלקו ונחלתו, לפרנסו ולזונו הצריך לו בעולם הזה, וחלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים. הרי שוב דרגה גבוהה יותר משבט לוי שהם זכו לנחלה רק בעולם הזה ואילו העובד את ה' ודבק בתורתו זוכה שיהיה ה' חלקו ונחלתו בעולם הזה ובעולם הבא, לעולם ולעולמי עולמים.

מי אשר יראה הדברים הללו ולא יהיה לבו נמס בקרבו לקבל עליו עבודת ה' ותורתו כדי לזכות לזו המדרגה שאין למעלה הימנה ולהתקדש קדש קדשים ויהי ה' חלקו ונחלתו לעולמי עד. אשרי האיש שככה לו.

ומבואר עוד שדבר זה שייך לכל אחד מבאי עולם, ומשמע אפילו גוים, ולכאורה איזה תורה יש להם והרי גוי שעסק בתורה חייב מיתה (סנהדרין נט, א). וצריך לומר דתורת שבע מצוות דבני נח היא דשייכא אצל גוים כמבואר בסנהדרין שם וכמו שהעיר הב' יחיאל מאיר וינגורט ש' דשבע מצוות דבני נח הם חלק התורה וכמדויק ברמב"ם (פ"ט ממלכים ה"א) שכתב ואח"כ נשלמה התורה ע"י משה רבינו. ואף על פי דשעה שנצטוו נח, קודם מתן תורה היה, ואין זה חלק ממנה, צ"ל דמ"מ אחרי מתן תורה נעשו מצוות אלו חלק מהתורה, וכמו שכתב הרמב"ם (סוף פ"ח ממלכים) דהמקבל שבע מצוות ונזהר לעשותן הרי זה מחסידי אומות העולם, והוא רק אם מקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן.

(זהב משבא - רבי משה שמואל שפירא)

"וְאֲנִי הִנֵּה נֹתֵתִי לְךָ אֶת מִשְׁמַרְתֵּי תְרוּמֹתַי" (במדבר יח, ח).

בגמ' בכורות (לד, א): רבי אליעזר סבר [שכיון שקוראים תְרוּמֹתַי בלשון רבים, יש ללמוד] בשתי תרומות הכתוב מדבר, אחת תרומה טהורה ואחת תרומה תלויה [שספק אם נטמאה ודינה (אם לאוכלה או לשורפה) תלוי ועומד], ואמר רחמנא עביד לה שימור, [פירש רש"י, דכתיב "משמרת"].

וב"פנים יפות" הקשה, שלשיטת הרמב"ם (פ"ט דטו"מ ה"ב) דספיקא דאורייתא מן התורה לקולא, אין התרומה התלויה צריכה שימור, שהרי מספק אינה נחשבת תרומה. וקדמו בקושיא זו הרי"ט אלגזי בכורות (מג, ב ד"ה והנה וכו'), עיין שם באריכות.

ונתן ליישב על פי מה שכתב הרי"ט אלגזי בכורות (פ"ג אות ט) דבספק עשה גם להרמב"ם ספיקא דאורייתא לחומרא מן התורה, ע"ש. ועי' בספר "עין הרועים" (עמ' קסה ס' א ס"ק ט) בזה. ולפי זה אתי שפיר דכאן הוא ספק עשה ד'משמרת תרומותי', ולהרמב"ם אז הוא לחומרא, ושפיר משכחת לה תרומה תלויה דבעי שימור. ועוד עיין ב"חיות דעת" י"ד (רס"י ק"י) ובשו"ת "כתב סופר" או"ח (ס"י י"ד) שכתבו גם כן דבספק מצות עשה להרמב"ם לחומרא, ע"ש. (דף על הדף - בכורות ערכו)

"אֵיךְ פָּדָה תְּפִידָה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וְאֶת בְּכוֹר הַבְּהֵמָה הַטְּמֵאָה" (במדבר יח, טו).

בבכור אדם הקדים מעשה הפדיון לנפדה ["פדה תפדה את בכור האדם"], ובבכור בהמה הקדים הנפדה למעשה הפדיון ["ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה"].

כי בבכור אדם הפדיון חיוב הכרחי, ואף שהפריש חמש סלעים לפדיון בנו, אם נאבדו חייב באחריותו עד שיבואו ליד כהן, וכיון שנתנת הפדיון חיובי, לכן הקדימו במאמר לנפדה. אבל בבכור בהמה אין הפדיון הכרחי, שאם אין רוצה לפדותו עורפו לפטר חמור, וכן אם הפריש שה לפדיון פטר חמור וקודם שבא ליד כהן מת השה אינו חייב באחריותו ופטור, דמיד כשהפריש השה יצא הפטר חמור לחולין, לכן בא מעשה הפדיון מאוחר לנפדה. (עי' בכורות יב, ב; נא, א).

וכבר הוזכר כח מצב המאמר בקדימה ואיחור התיבות שבו (באחרי מות יז, יג "וכסוהו בעפר"), דלעולם התיבה המוקדמת עיקר המכוון בו. ורבותינו הלכו בדרך זה במכילתא דרשב"י (ויקרא יד, ב) "או יִחַזֵּק בְּמַעוֹזַי יַעֲשֶׂה שְׁלוֹם לִי" (ישעיה כז, ה), תרין שלמין אמאי הכא וכו' מאי איכא בינייהו וכו' דאקדים שלמא בכלא ובגין כך שלום קדם. יעשה שלום לי מאי טעמא לא אקדים שלום הכא וכו', ע"ש רעיון נשגב.

(הכתב והקבלה - רבי יעקב צבי בן גמליאל מקלנבורג)

"אֲנִי חֵלְקְךָ וְנַחֲלָתְךָ" (במדבר יח, ט).

הנותן - להשי"ת כביכול הוא נותן

פסוק זה למוד והוראה הוא לכל נותני צדקה באשר הם, שלא ידמו בנפשם שנותנים הם לכהן או ללוי מרכושם, כי ה' חלקם ונחלתם, והנותן, להשי"ת כביכול הוא נותן, והם משולחן גבוה הם זוכים, וכבר אמרו חז"ל "יותר ממה שבעה"ב עושה עם העני, עושה העני עם בעה"ב", שמזכה העני את בעה"ב, ונותן לו את האפשרות ליתן ולכבד את ה' מהונו.

(טעם ודעת - רבי משה שטרנבוך)

"וְלִבְנֵי לִוֵּי הִנֵּה נֹתֵתִי כָּל מַעֲשֵׂי בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה חֶלֶף עֲבֹדָתָם" (במדבר יח, כא).

כבר במערים פורטו ישראל את הלויים

הנה לכשנתבונן נראה, שאבותינו עוד בהיותם במצרים בשעבוד נורא בגוף ונפש, אעפ"כ כבר ידעו להיטיב ולתת מפתם ולחמם הדל לשבט לוי.

ונקדים מה שאמרו חז"ל, שפרעה כתב לשרה אמנו את ארץ גושן בכתובתה, ולפיכך נתיישבו ישראל אחר כך בארץ גושן, כי הקב"ה הכין מקודם מקום לישראל - שישבו במקום שנתקדש - עי"ז שהיה שייך לשרה אמנו, שכבר ניתן לה על

ידי פרעה. ולכן בחר יוסף הצדיק את ארץ גושן, ומה שאמר לפרעה כי ארץ מקנה היא - זה היה רק לפני להסביר לפרעה, אבל הטעם האמיתי היה כמו שנתבאר, שארץ גושן נתקדשה בזה ששרה קבלה הבעלות על ארץ זו, ולכן נבחר המקום הזה - מפני שאין שולט בו טומאת מצרים כאמור.

למדים אנו מכאן, שאפילו הדומם - מקבל השפעה של קדושה עי"ז שנכנס לבעלות של נשמה גבוהה כשרה אמנו, ומוכח מכל הפרשה שפרעה לא לקח בחזרה את ארץ גושן משרה, כשם שלא לקח בחזרה את המתנות שנתן לאברהם. וזהו גם כן הסוד שכל שבט לוי לא נשתעבדו כלל במצרים, ולא נשקעו בטומאת מצרים כשאר השבטים, דהנה כבר אמרו חז"ל (סוטה יא, ב) על הפסוק (שמות א, יג) "ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך" - בפה רך, דהיינו שמתחלה לא הכריחו אותם לעבוד, אלא פיתו אותם בכל מיני פיתויים, גם נתנו שכר לכל בונה פיתום ורעמסס וכדומה, ואף המלך בעצמו תלה לכנה של זהב על לבו, והראה חיבת העבודה וכו', לכן לא התחשבו ההמון, ונעו כולם ובאו למצרים לעבוד את עבודתם של המצרים. ונשאלת השאלה, היאך עזבו את ארץ גושן, מקום ישיבתם של ישראל, שנבחרה על פי יעקב אבינו ויוסף הצדיק? אבל נתפתו לפיתויים מפני שכר עבודתם שנתנו להם בתחלה.

לא כן שבט לוי, לא עזבו את הישיבה, ולא את ארץ גושן. נשאר שם יושבים ועוסקים בתורה. כי מתחילה הרי לא הכריחו אף אחד שיעבוד בעל כרחו, אלא בקשו שכל אחד ילך ברצונו, וגם נתנו שכר על זה, לפיכך שבט לוי שלא נתפתו ולא יצאו מארץ גושן למצרים נשאר בלא שעבוד כלל, וגם אחר כך לא יכלו המצרים לשנות את דיבורם ולהכריח את אלו שלא באו אליהם, כי גזרת מלך היה. וכך נשאר בכל גלות מצרים משוחררים מכל עול ועוסקים בתורה.

וכשפרעה ראה ששבט לוי לא הלך, ולהכריח אינו יכול - כי כך הכריז מתחלה, והמלוכה הרי נתנה לכל עובד במדינתם לאכול ודאי. וכמובן גם כל המשפחה של העובד קיבלו פרס מבית המלך למזונותם, הוציא פרעה כרוז כי מי שאינו עובד לא יקבל מזון... וממילא יבואו כבר גם שבט לוי לעבוד, כי אחרת ימותו ברעב... אבל הם בקדושתם לא נפלו ברוחם גם מגזירה זו, ונשאר בשיבה לעסוק בתורה!

ואמנם יש להתבונן ולדעת מהיכן נזונו כל שבט לוי כל הזמן? הנה שאלה זו שואלים חז"ל, ומשיבים ומספרים לנו דבר פלא. שכל משפחה ומשפחה, ממה שהיו מקבלים מזון ופרס מבית המלכות היו מפרישים חלק מזה ומביאים לארץ גושן, ונותנים לשבט לוי! וזה נמשך בכל משך ימי גלותנו במצרים! כמה גיבורי רוח היו אז בני ישראל, שלא רק שלא התאוננו על שבט לוי שאין זזים ממקומם ואילו הם משועבדים לפרעה במצרים בכל מיני שעבודים - אלא פרסו מלחמם הדל ולחם בני ביתם וטפם, שנתן להם פרעה בצמצום גדול, והוליכו שבט לוי בכבוד גדול ודרך ארץ נפלא! ולא שמעו מאף אחד שיתאונן ויאמר "למה אני צריך ליתן להם? ילכו ויעבדו גם הם! ואם לא הזקנים - לכל הפחות ישלחו בניהם לעבוד!..." לא כן היה שם, לא דברו ולא הרהרו ח"ו על קדושי אנשי שבט לוי העוסקים בתורה, כי כולם - כל משפחה ומשפחה - הכירו והבינו כי צריך שישאר וימצא חלק הגון בכלל ישראל

שיהיה תורתם אומנתם וכל מעיינם בעסק התורה לבד! ולכן פרסו כל אחד ואחד מלחמו. וזנו ופרנסו את כל שבט לוי - הם ובניהם ובנותיהם וכל אשר להם, ודאגו שלא יחסר להם מאומה!

(לב אליהו - רבי אליהו לאפיא)

"וְלִבְנֵי לְוִי הִנֵּה נָתַתִּי כָּל מַעֲשֵׂר בְּיִשְׂרָאֵל לְנַחֲלָה" (במדבר יח, כא).

השכר האמיתי הוא בעולם הבא

נפלאים דרכי ה' ורחוקים מהשגתנו, כי הנה שבט לוי שלא חטאו בעגל ונבחרו לעבודת השי"ת, נצטוו שלא ינחלו בארץ, ואין להם מקור לפרנסתם, רק סמוכים הם על שולחן ישראל, לקבל מהם את מעשרותיהם, ודוקא ישראל שחטאו בעגל הם הזוכים בארץ, ומתעשרים מיבולה עד שבידם לפרנס אחרים, אתמהה.

אבל זהו שאמרו (אבות פרק ב משנה א) "שאיין אתה יודע מתן שכרן של מצות", כי שכרם של בני לוי, בקניני עולם הנצח הוא, וע"י עבודתו בעולם הזה, זוכה להשלים נפשו להדבק בהשי"ת כביכול לעולם הבא, שזוהי השלימות האמיתית והשכר הגדול ביותר שיכול להמציא. ואדרבה כל קניני העולם הזה חסרון ונכוני הם מחיי נצח. ולכן זכות הוא אצל בני לוי שלא נחלו בארץ, ומתקדשים הם בקרבתם לאלקיננו.

(טעם ודעת - רבי משה שטרנבוך)

"כָּל פֶּטֶר רָחֵם לְכָל בֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לָהּ בְּאֲדָם וּבְבַהֲמָה יְהִי לָךְ אֵךְ פְּדָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם וּגְוִ' וּפְדוּי מִן חֲדָשׁ תִּפְדֶּה" וגו' (במדבר יח, טו-טז).

השתתפות חכון במצות פדיון הבן

הנה לשון הפסוק דלעיל קצת צריך ביאור, שהרי מצות פדיון היא על ישראל אבי הבן, ובפסוק זה נאמר לאהרן הכהן תפדה את בכור האדם. [וע"י "באבן עזרא" שנתקשה בזה ופירש "תפדה" - היינו תקח פדיונו].

ומוכח מכאן שמצות פדיון הבן אינה מצוה בעלמא על הישראל ליתן ה' סלעים לפדיון הבן, אלא הכהן משתתף בפועל בפדיונו, וכידוע מנוסח פדיון הבן במאי "בעית טפ"י וכו'.

וזהו לשון הרמב"ם בספר המצוות (מצוה פ): שציונו לפדות בכור האדם, והוא אמרו "בכור בניך תתן לי", וביאר לנו הנתינה הזאת איך תהיה והוא שנפדנו מן הכהן וכאילו הוא [הכהן] כבר זכה בו ונקנה ממנו בחמש סלעים, הוא אמרו "אך פדה תפדה את בכור האדם", עכ"ל.

ועוד עיין פתחי תשובה יו"ד (ש"ה סק"ד) מה שכתב בשם ה"חתם סופר" [ובגמ' בשלהי פסחים (לענין ברכת שהחיינו בפדיון הבן) דנו אי אבי הבן מברך או הכהן מברך, עיי"ש], וכ"כ בריב"ש (סי' קלא) וז"ל: ואשר שאלת למה תיקנו ברכה לכהן בפדיון יותר משאר מתנות כהונה כשזיכה בהם והיינו ברכת "אשר קדש יד"י וכו' יעו"ש, י"ל דבשאר מתנות כהונה אינו עושה הכהן כלום רק שזוכה במתנות משולחן גבוה, אבל בפדיון אע"פ שאינו עושה מצוה כמו שנראה מההיא דר' שמלאי מ"מ זכה בכך ונותנו לאב בפדיונו.

(ברכת כהן - רבי ברוך שמואל הכהן דויטש)

